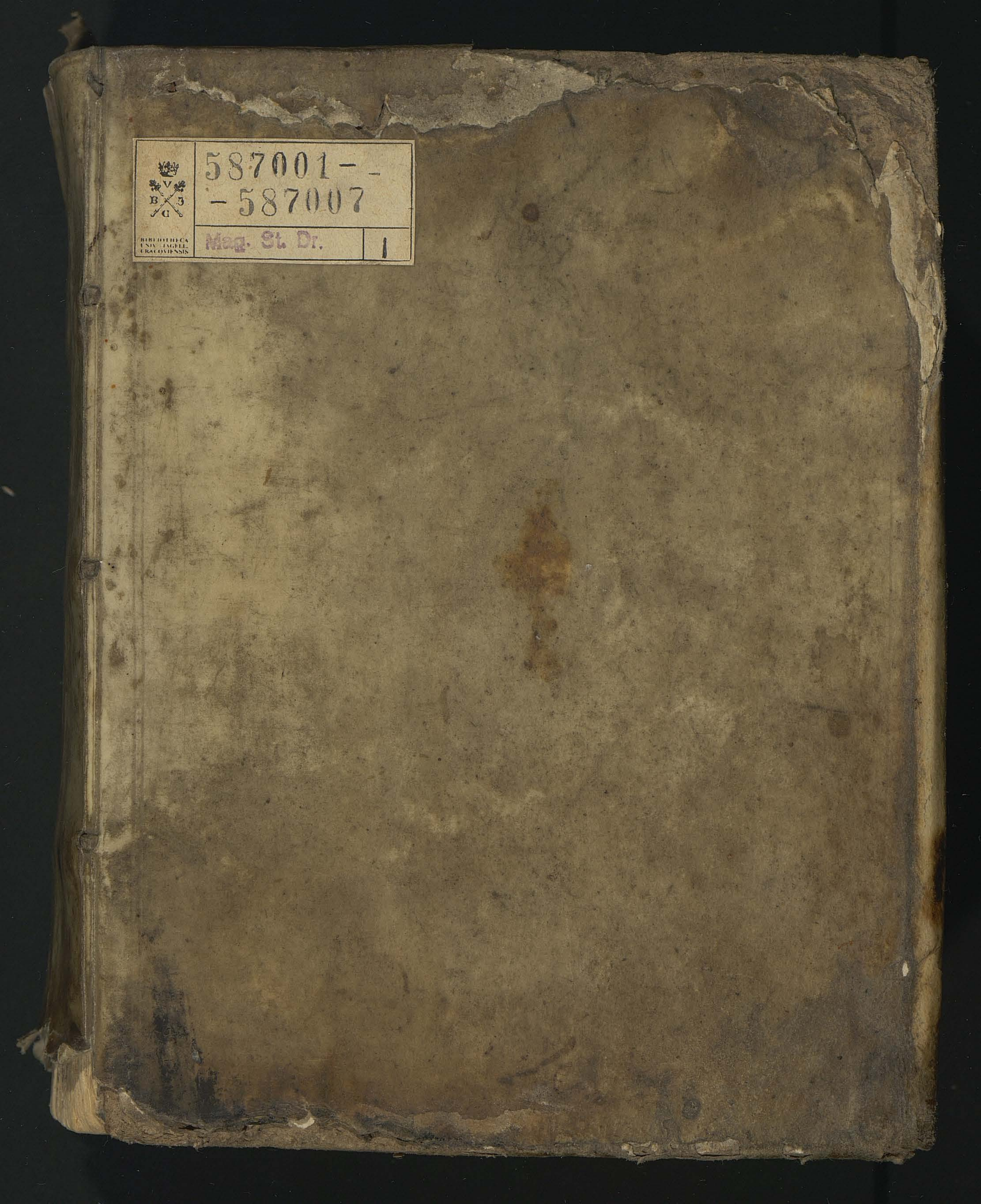
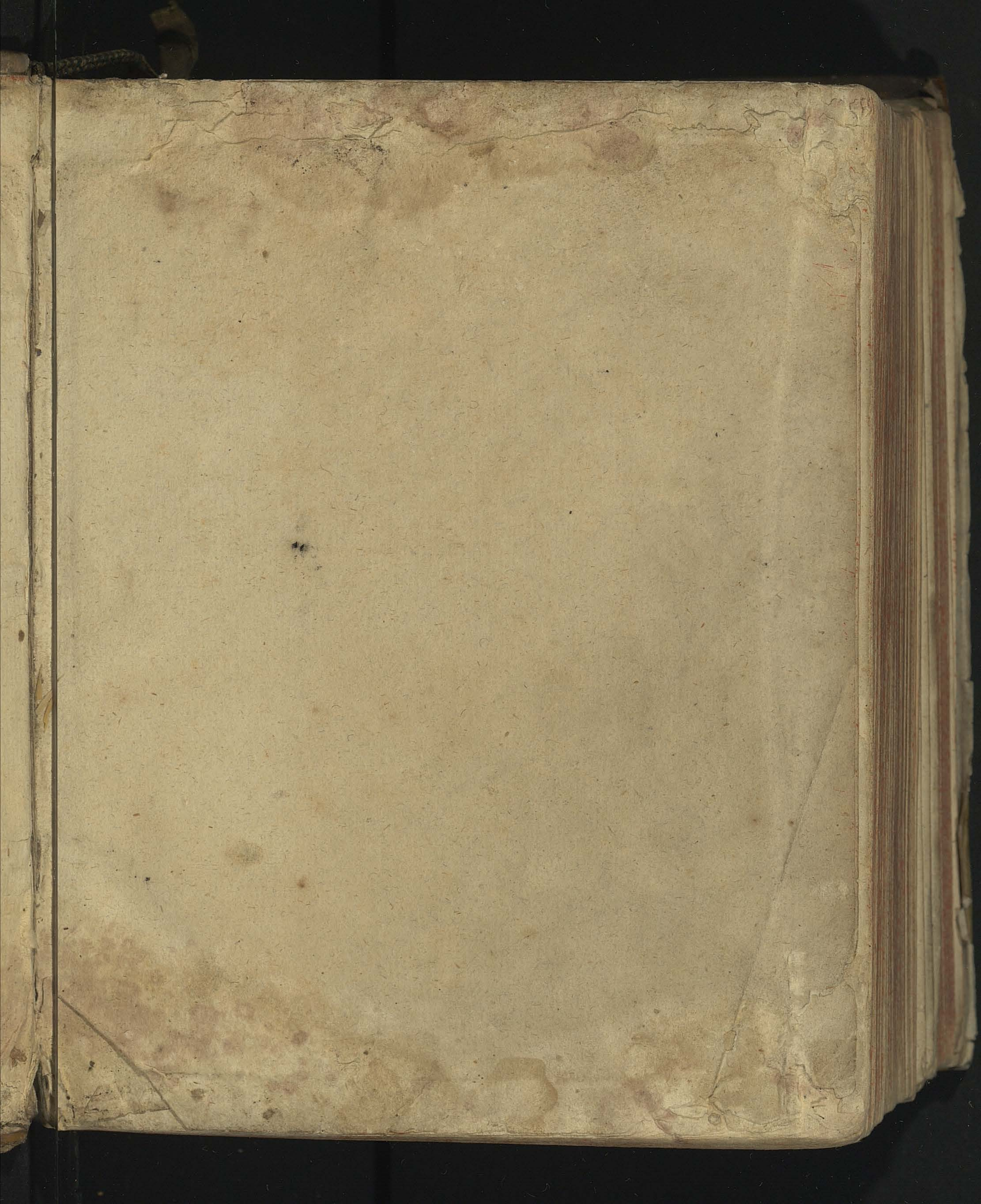
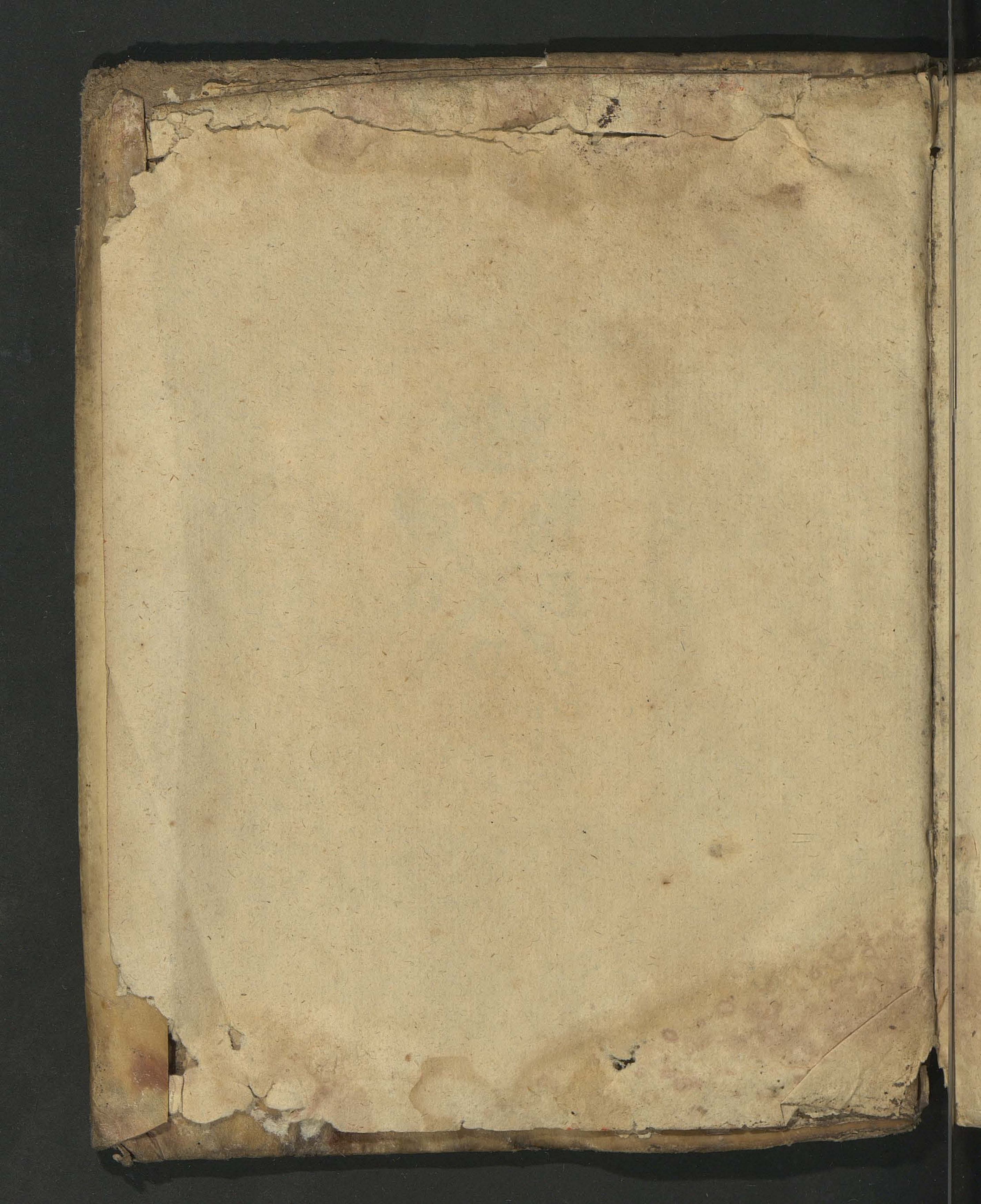
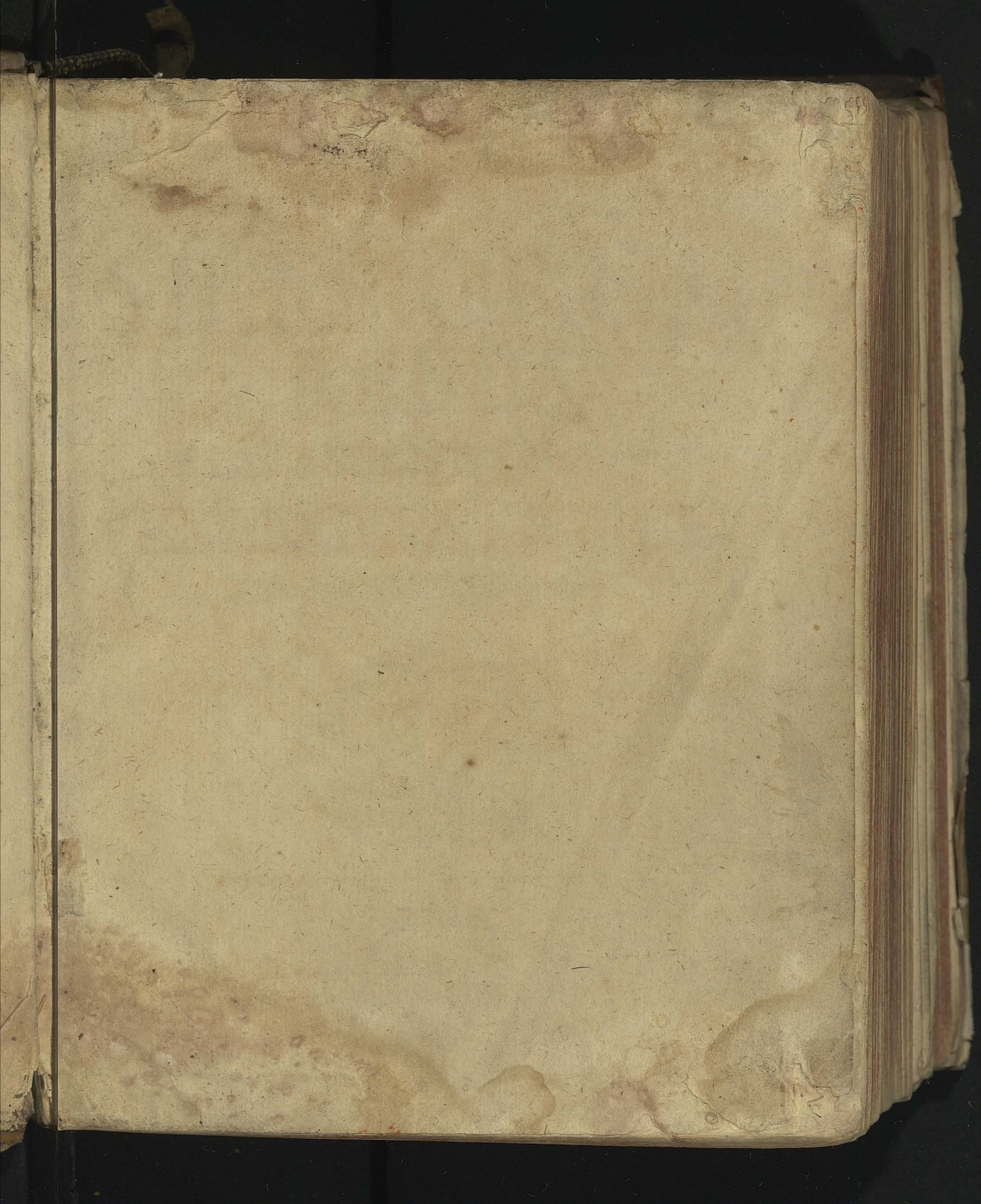
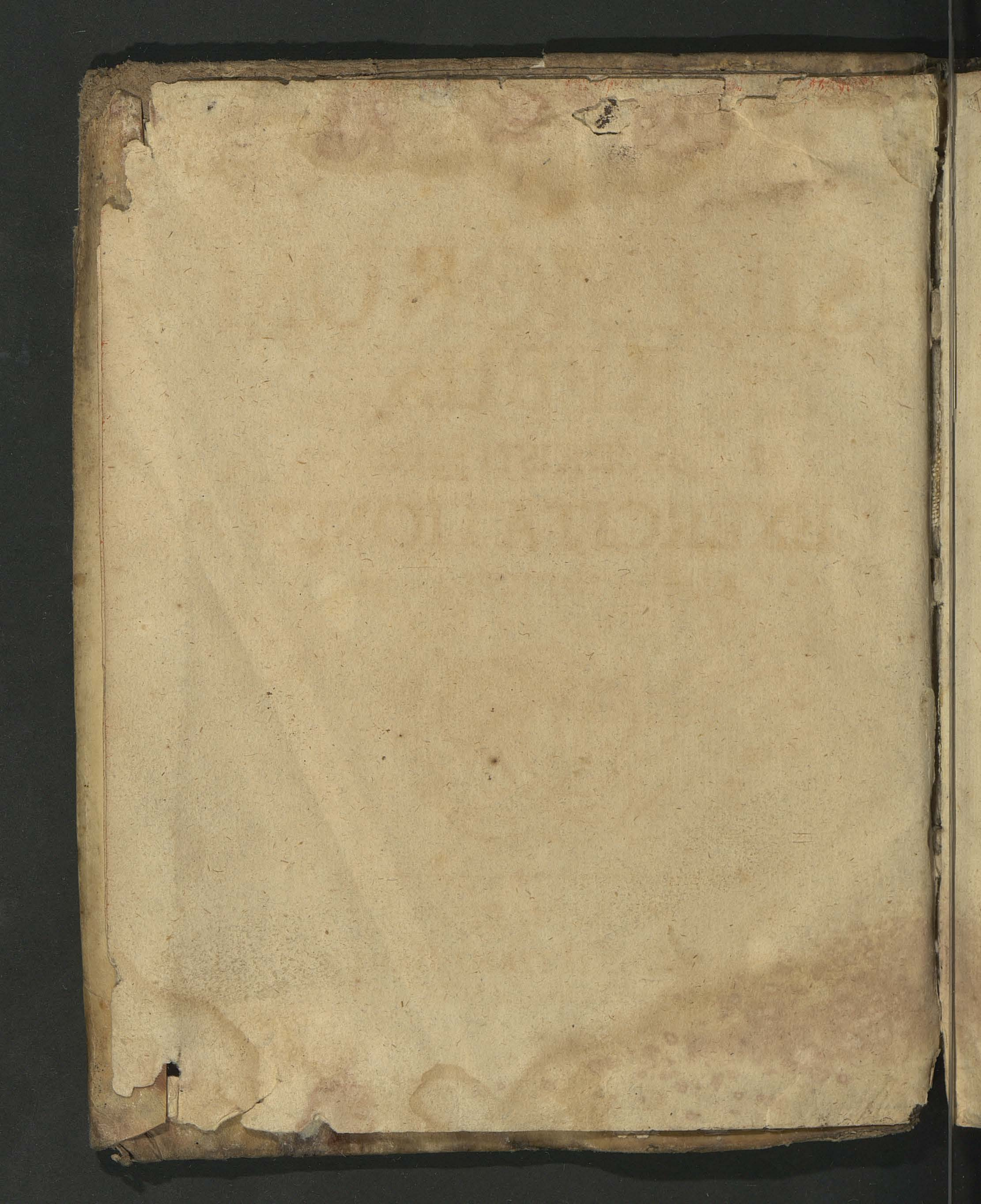

587001-
-587007
BIBLIOTHECA UNIV. JAGELL. CRACOVIENSIS
Mag. St. Dr.
1

V
B J
C
587001-
-587007
Mag. St. Dr

AD

REVERENDISS. ATQVE ILLVSTRISS. DOMINVM,

DOMINVM

MICHAELEM IOSEPHVM FIBIGER,

SACRI ORDINIS MILITARIS CRVCIGERORVM CVM RVBEA STELLA SVPREMVM PER SILESIAM ET POLONIAM MAGISTRVM, ET AD D. MATTHIAE APVD WRATISLAVIENSES PRAELATVM,

DE

VRNIS IN SILESIA LIGNICENSIBVS

ATQVE

PILGRAMSDORFIENSIBVS

EPISTOLA

M. CHRISTIANI STIEFFII,
LIGNICENSIS SILESII.

WRATISLAVIAE ET LIPSIAE
APVD CHRISTIANVM BAVCHIVM,
Bibliopolam.
ANNO MDCCIV.

Kirchmannus Lib. III. cap. XI. pag. 400. Inſcriptionem hanc nouam & Neoſtadii in Auſtria, & Wratislauiae in Sileſia ſe legiſſe meminit in Epitaphio duorum Epiſcoporum:

CERTA. DIES. NVLLI. MORS. CERTA. INCERTA. SEQUENTVM.
CVRA. LOCET. TVMVLVM. QVI SAPIT. IPSE. SIBI.

REVERENDISSIME
ATQVE
ILLVSTRISSIME
DOMINE,

DOMINE GRATIOSISSIME,

QUam per tot menses hactenus intra cancellos pressi, frena iam mordet, & in lucem ex-

ire geſtit, noſtra de VRNIS IN SILESIA LIGNICENSIBVS ET PILGRAMSDORFIENSIBUS Epiſtola, tenue quidem ac vile ſcriptum, ſi ſucceſſum elaborationis metiar, eius tamen generis, quale multi ex cordatioribus ciuibus meis deſiderarunt. Diu feſelli ſpes illorum, & prodire in conſpectum publicum dubitaui, quod monumentorum quorundam vberior noticia deeſſet. Nolui tamē vlterius occultare iſtas antiquitatis patriae reliquias, quae per XIII. XIV. aut XV. Secula iam intra terrae viſcera delituerunt, ſed ab vmbrarū tandem & obliuionis iniuria poſtli-

minio quasi vindicatas in solem ac diem exponere apud animum meum statui. Tibi autem, REVERENDISSIME PRAESVL, nuncupandus fuit labor iste multis de caussis: tum quod plura hactenus a Te in me collata sunt fauoris plane singularis documenta; tum etiam, quod in doctissimis RENOVATAE SILESIOGRAPHIAE HENELIANAE Scholiis nihil reliquum aut omissum voluisti, quod ad laudem patriae vrbis LIGNICENSIS facere aliquid potuit; tum praecipue, quod fauori Tuo soli vitam in acceptis referant Vrnae nostrae. Ad pristinas enim & aeternas haud dubie

 bie

bie tenebras damnari debuiſſent, niſi ab orco quaſi illas reuocaſſet indulgentiſſima dextera Tua, quae auctorem, quae typographum liberalitate ad omnem aeui perennitatem depraedicanda, plus vice ſimplici adiuuit. Redit ergo ad Patronum ſuum haec lucubratio noſtra, quam CONIECTANEA dicere poſſem, quod in quibusdam articulis non rationibus, ſed coniecturis pugnandum fuit. Credo interim aliqua inibi eſſe, quae licet a paucis ante me fuerint obſeruata, veritati tamen, ſi quid intelligo, non repugnant. Iudicia quorundam ſiniſtra parum reformido, quis

enim in argumento ita difficili omnium expectationi ex asse vnquam satisfecerit? Sufficit autem mihi, quod conatus isti Tuam consequuti sunt adprobationem, cui propter Henelium noua veste adornatum, & in lucem propediem publicam exiturum, immortalem nominis celebritatem & aeternas grates vniuersa debebit Silesia. DEVM precor, ut iisdem auspiciis BRESLOGRAPHIAM quoque HENELIANAM, & quae alia sub manu habes, quantocyus per grauiora

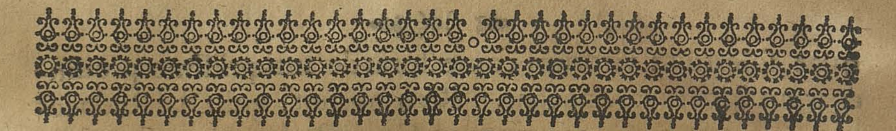
ra Magiſterii Tui Eminentiſſimi negocia licet, in orbis litterarii conſpectum emittere poſſis! quod praeter alios ardenter optat

REVERENDISS. ATQVE ILLVSTRISS. NOMINIS TVI

Scribebam Lipſiae exeunte Martio Anni MDCCIV.

Cultor obſequioſiſſimus
M. CHRISTIANVS STIEFF.

CHRI-

CHRISTIANI HELWICH, Phil. & Med. Doct. & Leopoldinae Naturae Curiosorum Academiae Coll. ad Rdſſimum Perill. ac Ampliſſ.

DOMINUM MICHAELEM IOSEPHUM FIBIGER, ad S. Matthiae Vratislauiae Magiſtrum &c. epiſtola.

Reuerendiſſime Domine Praelate &c.

TAmetſi ſeueris ſemper coerciti fuerint poenis, qui ſepulchra mortuorum violarunt, (nam peruulgatae noticiae eſt, quod ex Seueri reſcripto *ſepulchri violati poena in eo capitalis, qui armata manu cadauera ſpoliauit, in alio autem, qui ſine armis id fecit, ſit poena metalli, & quod humilioris fortunae reus ſummo ſupplicio afficiatur, ſi corpora ipſa extraxerit, vel oſſa eruerit, honeſtior autem deportationis ſubeat poenam,*) omni tamen laude digni ſunt, qui alio quam illi, quibus leges poenas irrogant, fine ſepulchra antiquorum effodiunt, vel cineres, vel oſſa ipſorum eruunt, quod a Viris Clariſſimis noſtra Patrumque aetate in Germania quoque noſtra ac Septentrionalibus regnis fuiſſe factum, Te, Reuerendiſſime Domine, minime latet. Non alio ſane conſilio labores iſtos pectore impauido, non ſine ſacro tamen horrore aggreſſi ſunt, quam vt antiquitates patriae quisque ſuae denſa caligine inuolutas illuſtrarent, quo in ſtudio ſi lento, ſed pede non titubante docti Viri perrexerint, fortaſſis etiam aliqua ſeſe ſimul offerent,

quae solertium virorum coniecturas de antiquissimo prouinci arum statu iuuare queant. Rem norunt, qui Olai Rudbecki i *Atlanticam*, Conringium in Coniect. *de antiquissimo statu Helmstadii & viciniae* cum iudicio vnquam euoluerunt. Lux etiam aliqua, quod mireris, ex obscurissimis quoque his monumentis rebus naturalibus affulgere cœpit. Dum enim terra a Viris curiosis, ac in inuestigatione sepulchrorum veterum occupatis varie fuit effossa, clarius innotuit, quid de stratis terrae & varietate eorum sentiendum sit. Notum quippe est, quod praestantissimi aliqui viri in ea sint sententia, *terram esse compositam ex stratis sibi mutuo impositis & fere ad Horizontem obliquis, & strata illa in terra argillosa colore inter se discrepare, variisque in locis esse fissa, hiatus vero omnes vnius coloris materia refertos ad ipsa strata esse perpendiculares*, vt in Stenonis, Raii, aliorumque operibus luculentius expositum est. Quid, inquam, de hac sententia statuendum sit, ex parte antiquorum effossio tumulorum docet. Fallor aut etiam hinc aliquam fœneratur lucem agitata inter eruditos quaestio de origine corporum, quae eruuntur e terris, & similia deprehunduntur iis, quae in fluido concrescere videmus. Nec vrnarum consideratio sua destituitur vtilitate. Iam non attingam illas, in quibus veteres Romani quondam suorum mortuorum & concrematorum reponebant cineres, quae ossuaria interdum etiam inscriptione ornata fuerunt, vt *Iuliae Fusciniae, Aetilii, Rufi & vxoris* &c. Sed tantum de iis verbulum addam, quae in Borealibus oris hodie adhuc eruuntur. Horum vasculorum, ac eorum, quae in iis continentur, paulo accuratior inspectio discussit communem de *cuneo fulmineo* (von dem Donnerkeile) errorem. Nam non pauci inter eruditos a temporibus Auicennae & Auerrois crediderunt, lapidem aliquem seu telum e nubibus, dum fulminat, euibrari, & quidem ex Physicis non postremae classis. Non immerito nuper admodum Claris. Keillius inter veros & mechanicos Physicos in *Introductio-*

ne ad veram Physicam numerat Hieronymum Cardanum, qui communi opinioni nihilominus fauere videtur *Lib. de Fulgure cap. 4.* vbi inter alia haec habet: *Quaedam sunt fulmina, in quibus adest lapis tamen semper exiguus, quia non posset descendere cum tanto impetu, & cuditur & atteritur illisus, & hunc vocant Catebata, quia euertit turres, domos, plantas, quasi immissus a Ioue.* Magnum in Physicis nomen est P. Honorati Fabri, enimuero nec ipse abhorret ab hac de lapide fulmineo recepta passim sententia, vt colligere licet ex his illius verbis: *Fulmen aliquando in cuneum saxeum concrescit, nempe terrestris materia admixta & cum igne cocta indurescit, vt testa, later, & alia huiusmodi, non tamen semper adest fulminis ille cuneus* &c. Tom. 3. Tract. 6. Lib. 5. prop. 4. n. XI. pag. 502. Et licet sententia illa, quae in Scholis de lapide, cui quondam Anaxagoreus fuit simillimus, aliquo tempore regnaret, ab immortali gentis suae lumine Petro Gassendo in Epicur. Philos. pag. 1023. sqq. non ficulneis rationibus impugnaretur, & praeterea effectus fulminum iuxta leges percussionis & Mechanicae ex ictu lapidum, quorum aliorumque solidorum ministerio in stupendis suis operibus vix natura vti solet, deduci non posse in propatulo esset, fluctuabant tamen Viri eruditi, donec sedulus vrnarum scrutator, cuius cadauer tristi fato mari mersum est, IO. DANIEL MAIOR, Wratislauiae non minus, quae eius patria est, quam Academiae Cimbricae, in qua Professorem egit, aeternum decus, nos certiora edoceret ex ipsis vrnis, in quarum singulis fere cuneus eiusmodi lapideus ei oblatus est; vnde quidem prudenter colligit, telum eiusmodi arti humanae debere natales, & quondam instrumenti bellici vices expleuisse. Summa Opusculi, quod Bevölckertes Cimbrien inscribitur, raritas vult, vt aliqua ex pag. 44. 45. inde excerpamus. Priori loco ita loquitur: Dieser Art Keilen sind bloß von Menschen Händen aufm Felß gesamlet / und so dann in solcher Figur oder äuserlichen Gestalt gebracht; wie dann diß

an

an ihnen gemein / daß an denjenigen / die nicht gantz glatt / man viel Merckmale befinden kan / daß hin und wieder kleine Stücklein mit Hämmern oder andern Steinen davon geschlagen worden / biß sie die Keilförmige Gestalt bekommen. Von den glatten aber kan ich ein oder zwey Exempel weisen / daß das Poliren an ihnen nicht zu Ende gebracht / sondern die zuletzt geschehene schärfere oder tiefere Schleif-streiche lang herab / noch gantz deutlich zu sehen; Ja in den Schwedischen / Gottländischen / Schonisch-Dänisch und unsern Cimbrischen Riesen-Gräbern ist diß gar gemein / daß ie bey so genennten Donnerkeilen auch ein Wetzstein oder Stücke davon gefunden werde. Pag. vero posteriori ita scribit: Glaube vielmehr / daß die Donnerkeilen zu uhrältesten Zeiten den Gebrauch einiger Wehr oder Waffen beerdigter Ritterstandes-Personen gehabt / daß die — — Donnerkeile vermutlich darzu gedienet / sie mit geballter Faust zu halten / und damit im Duell auf das Capitolium des Gegners loßzustürmen. Cum itaque hanc de Ossuariorum descriptione fouerem sententiam, a Rdissima Dominatione Tua mihi communicatam doctissimi Iuuenis *Christiani Stieffi, LL. AA. & Philosophiae in Academia Lipsiensi Magistri*, dissertationem auide perlegi, nec laboris suscepti, quamuis concatenatae me circumuallarent aliae occupationes, poenituit: imo, vt verum fatear, meum demulsit animum natiua, & non anxie quaesita styli elegantia, lectio varia, non proletaria rerum Silesiae cognitio, & amor in illustres patriae cineres, frontemque variis molestiis & clinicis periodis caperatam explicuerunt. Cum praeterea etiam Perillustri & Reuerendiss. Dignitati Tuae Dominus Stieffius eruditionis suae copiam argumento non vno probarit, nec scaeuis vnquam moribus fuerit cognitus, rem Tua, Praesul Amplissime, pietate & in Silesiam amore dignam feceris, si crescentem eius in magna animum tali confirmaueris approbatione, vt sub Clarissimi Tui Nominis auspiciis hac dissertatione politissimus ille Dn. Magister famam ingrediatur.

Ego

Ego sane non tantum illi eo nomine prolixe gratulabor, sed &, si meae res esset potestatis & arbitrii, efficerem, vt loco Silesiticarum Vrnarum, quas adeo diligenter ac nitide descripsit, ab aliis aureae & argenteae substituerentur, quibus quondam illustrium Virorum ossa fuisse condita auctores habeo Homerum, Eutropium, Ammianum Marcellinum aliosque. Hanc eruditissimam Stieffii nostri dissertationem euoluenti varia inciderunt, vt hoc Tua pace, Domine, commemorem, praeprimis aliqua de causa introducendi passim moris, vt corpora prius cremata humo tegerentur. Nam vix satisfaciunt, qui Moschionem secuti ansam aut occasionem datam huic ritui volunt ex gigantaea feritate mandendi homines, cuius abolitae signum sit illa corporum in cineres resolutio. Nec hoc ritu primi eius auctores cadauera ab incursu auium, ferarumque tantum arcere, & qualemcunque in morte honorem exhibere voluisse censendi sunt, vt vt tanquam grauem ac facinorosis dignam describant poenam feris ac volucribus in praedam iacere. Apud Virgilium legimus:

— — non te optima mater
Condet humo, patrioue onerabit membra sepulchro:
Alitibus linquere feris. — — —

Nec nodum dissoluunt, qui ad arcendum foetorem hunc fuisse morem inuectum arbitrantur: nam corporibus ita vt sunt sepulchro illatis pastui abominando occasio praescinditur, prohibentur ferarum iniuriae, & humanae naturae dignitas vindicatur, nec noxa ex cadaueroso odore metuenda est. Cum apud Graecos plerosque mos cremandi obtinuerit, quamuis alter ille Cicerone & Plinio testibus fuerit antiquior, non inepta coniectura est, eos credidisse, facilius hac via corpora redire in elementa & in materiam primam, de qua varia

commenti sunt, praeprimis aeternitatem ei tribuendo, commutari. Atque haec causa est, cur Christiani a comburendis mortuorum cadaueribus perpetuo manum abstinuerint, etsi propterea Gentiles experirentur aduersarios, quorum nomine Minucius Felix ait, *quod execrentur rogos & ignium sepulturas damnent Christiani.* Quidquid vero de hac re sit, non vane cum Cicerone inferri potest, cum e multis aliis rebus, tum e caerimoniis sepulchrorum, insitam fuisse priscis Silesiae incolis, *non sic excessu e vita deleri hominem, vt funditus intereat*, haesisse in eorum mentibus, *mortem non esse interitum omnia tollentem atque delentem, sed quandam quasi migrationem*, nisi enim natura ipsa de immortalitate animorum tacita indicasset, non ita iis fuisset curae sepultura, qua de re latius disseritur Lib. I. Rom. Subterr. cap. 2. p. 6. & 7. Qua quidem in re Christiana fides multo magis fundata est, ac quondam Ethnicorum. Ad spem immortalitatis morem honeste condendi corpora ex nostris retulit Prudentius canens:

Quidnam sibi saxa cauata,
Quid pulchra volunt monumenta,
Nisi quod res creditur illis,
Non mortua, sed data somno.

Vrnae vero illae & Tractatus Stieffianus mihi in memoriam reuocarunt Sceleton illud in Theatro Anatomico Lugduni Batauorum, quod quodam vexillo insculptum exhibet: NOSCE TE IPSVM, atque me aeque mortalitatis admonitum fateor ac Felicem Platerum Medicum, Sceleto Anatomico ei obuiam venienti, cum sera nocte domum reversus in Museum sese conferret, & eandem aliis, opinor, vtilitatem praestabit.

Antequam has finiam litteras, non possum celare, me magno flagrare desiderio, vt prisca Silesiorum monumenta, (hoc est, lapides sepulchrales) characteribus peregrinis, & nisi prorsus fallor, Runicis insignita, a coeno & squalore liberata, a doctis viris in lucem protrahantur. Nam eiusmodi in Silesia passim

ſim occurrere ſaxa, dubium non eſt, ac patuit, cum templum ad S. Claram Wratislauiae ex primis fundamentis excitaretur, vbi tria, niſi memoria me decipit, eius generis fuere oſtenſa mihi eo fine, vt meam de iis ſententiam circumſtantibus aperirem. Nec dubitem in aliis etiam locis illas antiquitatis reliquias cerni, quae ſi in conſpectum hominum prodirent, de antiqua incolarum Sileſiae gloria teſtari poſſent. At haec praeclara monumenta deſpectui habentur & ſqualent ſordibus obſita ac diuturnitate temporum fere detrita ac exeſa: nam

— Sua ſunt quoque funera ſaxo,
Et rigidae cautes cumulant ſibi clade ruinas.

Nec dubium eſt, quin multa eiusmodi cimelia hominum inſcitia prorſus abſtulerit, aut forte ad infames detruſerit vſus, cum quibus tamen melius agitur ac illis, quae crudeles lapicidarum manus nobis eripuere. Qua de re grauiter queſtum in Dania quondam eſſe meminimus Clariſſimum Olaum Wormium, aliosque viros cordatos. *Ardua eſt illa prouincia, nec exigui operis*, vt iamiam laudatus Wormius loquitur, *duriſſimarum cautium fugitiuas notas retrahere, totque ſaeculis ſepulta reſuſcitare, & cum temporum tempeſtatumque violentia bellum gerere.* Fortem haec & exercitatum requirunt virum, cuius animum nulla deiiciant obſtacula. Enimuero periodi Clinicorum laborum iubent deſinere, ſed non aliter certe quam in fide atque cultu Tui Nominis, Reuerendiſſime Praeſul, quod dum Hiſtoriae Sileſiae vlla erit laus, omni ſtudio atque diligentia celebrabitur. Omnem meam in Te, Domine, pietatem feſtinatiſſimus Stylus non capit. Deus Te ſeruet faluum, & ſoſpitem praeſtet, vt multi patrocinio Tuo frui queant. Dabam Wratislauiae in Muſeo d. 12. Decembr. Ao. 1703.

Syllabus Tabularum aenearum, quibus figurae sunt incisae.

Tab. I. continet ossuaria proprie sic dicta, quae inter Pilgramsdorfiensis vrna est, cuius pag. 20. lin. 1. mentio fit.

Tab. II. complectitur eiusdem generis vrnas ferales, Lignicenses aeque ac Pilgramsdorfienses.

Tab. III. exhibet ollas culinarias, vascula cereuisiaria, & alia quaedam vtensilia, quae cinerariis adiuncta fuisse, pag. 21. ex Becmanno docuimus.

Tab. IV. ostendit opercula duo, vascula quaedam lachrymatoria falso sic adpellata, vrnas binas Romanorum, Monumentum Palangariorum, & Columbarium ex Fabretto; nec non alias quasdam antiqui funeris apud nostrates reliquias, annulum inprimis ferreum, mucrones iaculorum vel sagittarum, (vid. pag. 31. lin. 21.) particulas informes metalli liquefacti, &c.

Tab. V. repraesentat

a.) ferrum bifurcatum duorum cubitorum & quod excedit, cuius vsum ignoramus. vide differt. nostrae pag. 5. lin. penult.

b.) fibulas, acus, & stylos numero sex. vide pag. 28.

c.) fragmentum annuli maioris, ex metallo mixto.

d.) globum ex metallo mixto, welcher vielleicht zu den Knot-Peitschen gehöret/ de quibus pag. 33. lin. penult.

e.) cotem, de qua pag 32. lin. 11.

f.) frameam, de qua pag. 30. lin. 21. 23.

g.) cultrum, de quo pag. 32. lin. 2.

h.) circulum octuplum ex auro puro, duorum ducatorum pondo aequantem, ductilem, & ad crines colligendos vinciendosque fortasse adhibitum.

i.) instrumentum ex agris Martisburgensibus prope vrnam effossum, cuius mentio facta p. 31.

k.) tres numulos ex argento, Schmigelii in Polonia in agris repertos, quorum, quod serius nobiscum sunt communicati, in ipsa dissertatione epistolica non meminimus. Vt pondo a nobis exactum est, primus 16. secundus $15\frac{1}{2}$, tertius autem $12\frac{1}{2}$ granorum fuit, qualia in pharmacopoliis ad scrutinia ponderum adhibent. Figuras in iis exsculptas Schematismi exhibent: cuius vero aetatis aut nationis sint isti tres numuli, alteri cuidam occasioni vel dissertationi reseruamus, quando iam quidem ob penuriam temporis, & festinationem typographi, curiosius illos examinare non potuimus.

Sepul-

I.

Epulchrales veterum Silesiorum Vrnas, illorum sigillatim, qui agros LIGNICENSES & PILGRAMSDORFIENSES incoluerunt, ante hos viginti fere ac quatuor annos primum diligentiore cura obseruatas, & in medium nunc à me productas, oculis tuis sisto, REVERENDISSIME DOMINE, non ea quidem mente, quod laureolam in mustaceo quaerere, vel aliis, quibus longe maior est patriarum antiquitatum noticia, scriptionis argumentum praeripere velim, sed ut animum seuerioribus alias studiis intentum atque fessum his quasi Musarum delectamentis reficerem, & erga Ciuitatem, quae me nascentem excepit, charitatis officium explerem. Quum enim praeter illos, qui generatim de funerum apud antiquos ritibus volumina composuerunt, SEPTENTRIONALIVM VRNAS ab *Olao Rudbeckio*, *Ioanne Loccenio*, *Olao Wormio*, *Thoma Bartholino*, *Oligero Iacobeo*, *Ioanne Daniele Maiore*, *Christiano Detleuo Rhodio*, *Matthia Henrico Schachtio* & *Iacobo Mellenio*, STOLPENSES in Pomerania ab *Iacobo Colbergio*, VESONTINAS a *Ioanne Iacobo Chifletio*, a *Ioanne Smetio* VARIAS, MOGVNTINAS a *Ioanne Crafstone Hiegellio*, ILEBVRGENSES a *Ioanne Georgio Franckio*, HAYNENSES a *Christiano Adolpho Balduino*, LVTHERSTADIENSES a *Dauide Sigismundo Buttnero*, PRVSSICAS a *Christophoro Hartknochio*, IERICHOVIENSES, KOETHENAS, ARNSTADINAS & RV-

A DIS-

DISLEBIENSES à *Ioanne Christophoro Oleario*, qui & indicem illorum, quos de Vrnis aliquid tradidisse nouit, ad dissertationis suae calcem adiecit, SARMATICAS ab *Iacobo Mellenio*, qui *Rhodii* etiam de CIMBRICIS obseruationes inter *Noua litteraria Maris Balthici* recensuit, NORIBERGENSES à *Ioanne Iacobo Leibnitzio*, ad cuius *Memorabilia Bibliothecae Noribergensis* accedit *Christophori Arnoldi* de HYDRIOTAPHIA, hoc est, Vrnis sepulchralibus in agro Anglorum NORTFOLCIENSI repertis, atque à *Thoma Brownio* anglice descriptis, epistola gratulatoria, MARCHICAS à *Ioanne Christophoro Becmanno & Gotthilf Treuero*, alias tandem ab aliis (quis enim omnes enumeret?) egregie descriptas offenderem, gratulatus sum communi patriae nostrae SILESIAE, quod & ipsa ciues talium reliquiarum non incuriosos genuerit.

II. Vt enim illorum ex auctoribus modo laudatis non amplius meminerim, qui nostratibus quoque ossuariis in recensu aliorum locum aliquem, licet exiguum, dederunt; ecquem latere potest *Georgii Vberi* de TREBNICENSIBVS Vrnis scripta Wratislauia d. 31. Ianuar. MDXLIV. ad *Andream Aurifabrum* epistola, ab Henelio Cap. III. Silesiographiae Renouatae §. 51. laudata? quarum eo lubentius mentionem facio, quod primae, si recte recordor, fuerunt, quas maiores nostri post instauratas elegantiores litteras ex vulgi manibus & priorum seculorum obliuione vindicarunt, & quarum nonnullae subsequutis temporibus effossae, tanquam auctarium Museo Ordinis Tui splendidissimo accesserunt. Proximas his ad latus pono, quas in pago RANSERN anno MDCXIV. effossas Bibliotheca Magdalenaea iam possidet, ab *Ioanne Daniele Maiore, Nicolao Henelio & Caspare Cunrado* Med. Doct. breuiter explicatas, cuius etiam de illis historiola in adpendice *orationis Colerianae de Bibliotheca modo dicta* sub litteris initialibus C. C. D. comparet. Quod ad WILTSCHENSES attinet, qui

pagus est Ducatus Olsnensis, de iis praeter ea, quae ex *Schedis Oehmbianis* Ipse *Scholiis Tuis* addidisti, dignum omnino lectu est fragmentum epistolae ad celeberrimum Polyhistorem Tenzelium ab *Anonymo* quodam *Wratislauiensi*, sed teste oculato & rei gnaro scriptae, quod *Colloquiis* ipsius *menstruis* anni 1696 insertum legitur. (pagg. 648-655.) Enimuero in tanto eruditionis adparatu, quem ad illustrationem praestantissimi operis Heneliani, Tuis propediem auspiciis in lucem prodituri attulisti, id prima vice mirum mihi visum fuit, qua ratione inter OLLAS SILESIORVM VETERVM FVNEBRES calamum tuum effugerint SCHWEINIZIO-CRANENSES, LIGNICENSES & PILGRAMSDORFIENSES VRNAE, reliquis Germaniae nostrae, siue colorem spectes & figuram, siue materiem & repertas in istis ossium, cinerum ac fibularum & armorum reliquias, haudquaquam ignobiliores. Et illas quidem anno 1684. in ipsa Arcis Cranensis area inuentas, cum ab Illustri Heroe JO. CHRISTOPHORO DE SCHWEINITZ prosa pariter & carmine Germanico eleganter celebratas, tum ab *Friderico Lucae* in *Silesiorum*, quod vocat, *Chronico* memoratas, ex professo iam non attingam, in hoc solo acquieturus, ut LIGNICENSES & PILGRAMSDORFIENSES ab aeterna temporum caligine & Scriptorum incuria vindicatae in conspectum a me publicum exponantur.

III. Qua quidem commentatione supersedere poteram, si Viro quondam Amplissimo GEORGIO THEBESIO J.V.D. & Curiae Lignicensis Syndico, vitam longiorem fata indulsissent, ut praestantissimum opus, quod ANNALES LIGNICENSES A PRIMA VRBIS ORIGINE AD NOSTRA VSQVE TEMPORA DEDVCTOS inscripserat, perducere ad umbilicum, & cum orbe erudito communicare potuisset. Exorandi certe sunt publico quasi nomine Thebesiani Haeredes, ut ultima tandem operi manu ad-

mota non diutius in cancellis premant doctiſſimas tanti Viri curas, neque fruſtrentur vota ciuium, qui nobiliſſimum Auctorem ſubſidiis omnibus, quae ad iſtiusmodi opus neceſſaria videntur, multifariam inſtructum, correxiſſe nouerunt diligenter atque copioſe illorum errores, qui Ducum inprimis Lygio-Bregenſium hiſtoriam innumeris hactenus mendis foedarunt. Equidem quae ad inſtitutum noſtrum proxime trahas, non multa fortaſſis erunt in Thebeſianis voluminibus, ſed compenſaſſet defectum Viri ibidem maxime Reuerendi, M. DAVIDIS SCHINDLERI, Paſtoris apud Lignicenſes Mariani epiſtola, quam de Vrnis noſtratibus ad Thebeſium texere in animo habuit, ni & iſte litteratiſſimus ciuis, *qui primus ex omnibus antiqui funeris apud majores noſtros reliquias patriae ſuae detexit*, ſcribendae huius epiſtolae propoſitum ob grauiora negocia dudum abieciſſet. Succeſſit huic deſtinato nouus deinde Atlas, Vir Excellentiſſimus, GEORGIVS ANTONIVS VOLCKMANNVS, Philoſophiae & Medicinae Doctor ac in patria Practicus, qui cum de omnibus in Sileſia, tum de illis praecipue, quae Lignicii ab ipſo ſuiſmet manibus extractae e terra fuerant ollae ferales, hiſtoricam deſcriptionem meditatus eſt, ſed & huic alia quaedam obſtiterunt, quo minus hactenus promiſſis ſtare, & laborem vniuerſae Sileſiae gratum abſoluere potuerit. Quum igitur Duumuiri iſti, Patroni ſingulariter a me & aeternum colendi, de Tuo in Henelio illuſtrando conatu, & omiſſa dicto loco patriarum Vrnarum vberiori mentione edocti eſſent, quas ipſi hoc de argumento collegerant obſeruationes, lubentiſſime mecum communicarunt, quibus Nobiliſſ. D. VOLCKMANNVS XVI. Tabulas cum iconiſmis ollarum eleganter & cum cura ad viuum delineatis adiecit, conceſſa ſimul venia, vt praeſtantiorum apographa per pictorem fierent, & commentatiunculae meae infererentur. Quidquid ergo de iis in medium iam profero, id omne olim in itinere, quo Lipſiam properabam, oculis atque

atque auribus hausi, & nunc iterum ex ipsorum litteris ad me exaratis didici, quarum adeo solus quasi interpres audirem, nisi ex aliorum de simili argumento scriptionibus subnatae mihi essent notulae nonnullae, in quibus, quantum nostrates Vrnae ab aliis differant aut cum iis conueniant, breuibus explicandum duxi. Vt autem iusto ordine instituatur examen, quo nimirum loco, quo situ, quibusue a populis exstructa sint haec conditoria, quae ollarum in tumulis altitudo, quis color, qualis materia & ornatus, quis reliquiarum in vita vel funere ornando usus, quae denique aetas iis adsignanda sit, placuit praemittere breuem inuentae huius antiquariae supellectilis historiam, ac dein singula speciatim exponere.

IV. Annus agebatur superioris seculi octogesimus fere, quum eruditissimus modo laudatus Vir M. DAVID SCHINDLERVS inter deambulandum ad agricolam aliquem in MONTE FIGVLORVM sic dicto, diuerteret, atque in huius aedibus vrnulam sepulchralem forte quadam conspiceret, arena, qualem ad lotiones vasculorum vulgus adhibet, ab uxore rustici refertam. Interrogato igitur aedium domino, undenam acquisiuisset vrceolum, responsum accepit, saepius in agris inter fodendum inueniri ollas eius generis magno numero, ossibus utplurimum, cinere, arena, carbonibus & frustulis aereis plenas, quas tamen, quod in terra molles admodum sint & raro integrae extrahantur, parum curent, quando a messoribus & famulitio post cibum in agris captum, ossa isthaec una cum vasculis in terra fuisse defossa persuasum sibi habeant. Cum deinde copiam illarum in posterum fieri sibi peteret SCHINDLERVS noster, accidit interiecto breui tempore, ut aliquot sepulchra iisdem in agris detegerentur, quorum ollae pleraeque, cum reliquiis ibidem inuentis, ossibus nempe semicrematis, cinere, cote, globulis quibusdam ex metallo mixto, fibulis & ferro bifurcato, ad ipsum sunt delatae. Effossi sunt posthac pluribus vicibus ferales hu-

iuscemodi caccabi, & per viros antiquitatum studiosos ab agricolis aere paruo redemti; quos inter optima, credo, sorte gauisus est Nobilissimus Vir, D. VOLCKMANNVS, qui annis XCVII. & XCVIII. quum fossores ad hoc institutum conduxisset, quamplurimas illarum detexit, quas etiam, quod ipse praesens operi adesset, suis manibus, ne frangerentur aut deperderetur aliquid reliquiarum, ex agris multa septas arena extraxit, molles in aërem ad duritiem recipiendam exposuit, & quid conditum in iis fuerit, curiose perlustrauit. Erat illis varia figura & magnitudo, situs vero plerumque talis, ut VIII. X. aut XII. minores maximam, quae in medio posita erat ossibus

& cinere plena, in modum circuli aut duarum linearum ambirent, qualis item a Treuero in Marchicis obseruatur. Ossa maiora aliquoties circa maximam posita, intus vero vel ad latera nonnunquam fibulas aeneas, acus, fragmenta annulorum, lancinulas cum clauulis, & globulos metalli mixti offendit. Anno MDCXCIV. PILGRAMSDORFII, qui pagus est in finibus Ducatuum WOLAVIENSIS & GLOGOVIENSIS situs, in planicie camporum, usque ad montem quendam, accolis **den Schmirseberg** dictum, detecta sunt multa talismodi Vrnarum conditoria, quarum ectypos praestantiores etiam ad me misit praefatus D. VOLCKMANNVS. Qua vero in re aliquantulum differant a LIGNICENSIBVS, infra erit dispiciendi occasio.

V. Vrbem LIGNICENSEM peruetustam Piasteae stirpis in Silesia Principum sedem, a LYGIIS Sueuorum quadam fortissima natione primum conditam atque insessam, vnde & NOMEN suum haud dubie accepit, a BOLESLAO dein ALTO circa annum 1170. ex lignea latericiam factam, & pro captu seculi munitam fuisse, Hanckius *in Tract. de Silesiorum*

siorum Maioribus cap. X. §. *33. 37.* Illustrissimus Heneliani operis Scholiastes *cap.1.* §. *17. p.60.* & Thebesius *in Annalibus MSSCt.* contra aliter statuentes abunde probant, ex quibus hoc etiam constat, Seculo XII. nomen Ciuitatis **Legnitz**/ Seculis XIII. XIV. & XV. **Legnitz** & **Lignitz** promiscue, ab Seculo XVI. autem ad hanc usque nostram aetatem **Lignitz** semper in usu fuisse. Inter suburbia loci numerandus est MONS FIGVLORVM, **der Töpfer-Berg**/ ad occasum & septentrionem vergens, cuius latus sinistrum pagus **Waldaw**/ dextrum pagus **Boberaw** & *humus paludosa*, nostratibus **der Bruch** dicta, cingunt. Vnde monti *Figulorum* nomen inditum sit, haud facile definitur. Bitschenius certe, cuius de tributis & vectigalibus vrbis liber in Curia hodienum adseruatur, & ex quo multa didicit Thebesius, ad annum MCCCCLI. expressis verbis sic adpellatum scribit, *quod olim plures ibidem figuli habuerint domos suas*, ab Hussitis demum, qui suburbia flammis deleuerant, sedibus suis expulsi. Et potuit sane fieri, ut a primis etiam incunabulis, quum pago ex illorum temporum more similior esset Ciuitas, quam urbi, habitauerit illic *tribus Figulorum*, quorum commerciis, quod non procul inde abesset Vstrina, locus videbatur perquam opportunus. At vero quod pace aliorum fiat, si coniectare in istis antiquitatum tenebris licet, mallem denominationem monticuli ab *ollis* potius quam a *figulis* deriuare, & pro **Töpfer-Berg** scribere **Töpfel-Berg**/ his potissimum rationibus inductus, quod antiquissimis temporibus, quibus cremare cadauera, collectasque ex fauillis reliquias in ollis condere usu obtinuit, publicus ibi fuit funerum locus, & *ollarum in monticulo conditorium*; ac dein, quod alius quidam prope Trebnicium mons non à *figulis*, sed ab *ollis* ibi olim reconditis & hodienum saepenumero inuentis **der Töppelberg** adpellatur. Verum haec mea saltem coniectura est, quam nemini inuito obtrudendam, aut publicam veterum in Curia chartarum auctoritatem per

eam labefactatam vel euersam volo. Conuerto me potius ad ipsum monticulum, cuius accolae subiacentes campos flauescentis arenae plenissimos, indefesso labore post longam in hisce finibus pacem, frumentationi aptissimos & ita fertiles reddidere, ut ad *Rubiae tinctoriae* plantationem per multorum annorum decursum vix solum melius inuenerint. Quum itaque ad plantae huius sationem altius effodienda sit terra, & maiores sulci faciendi, quam quos aratro glebis alias inducunt coloni, inde factum est, vt quibusdam in locis bustorum veterum reliquiae, Vrnarum scilicet fragmina in conspectum prodirent, quae illi auidis primum oculis & suspensa in euentum mente collegerunt, vbi vero pro thesauro carbones inuenti, simplex & ad indignationem procliuis plebecula quidquid ollarum, ossium, & cinerum e gremio terrae fuit erutum, id omne dissipandum prorsus & frangendum iudicauit, atque adeo nulla eius rei indicia Viris litteratis innotuerunt, donec annus supra mille sexcentos octogesimus ea felicitate & *inuentionis palma SCHINDLERVM nostrum decoraret.* Pagus PILGRAMSDORF, cuius supra iam mentionem inieci, quarto ab Lignicio lapide, pone Lubenam vrbem, in finibus Ducatuum Wolauiensis & Glogouiensis situs, ad generosissimum aliquem Heroem ex Illustri ZEDLIZIORVM Familia spectat. Is ad septentrionem valle, ad reliqua latera continuis collibus & syluulis cingitur, unde riuus per mediam arcis ZEDLIZIANAE aream profluens, non procul ab loco, quo inuenta sunt ossuaria, molendinum rotat. Duobus dein stadiis a pago meridiem versus non exigua camporum planicies, ad collem vsque Schmirsium, (Schmirse-berg) in quo magni nominis idolum extitisse olim fama est, se porrigit, vbi post terram ad pedis aut cubiti altitudinem effossam, in media arena, (de cuius apud Wiltschenses colore singulare experimentum legitur in fragmento epistolae Anonymi Wratislauiensis apud Tenzelium,) Vrnarum indicia statim

ſtatim ſe offerunt, ea tamen differentia, quod illarum maxima, quae in agro Lignicenſi medium inter reliquas locum habet, hic ſaepiſſime vltima, lapide etiam rudi, non operculo figlini operis tecta, tota inſuper Ollarum cohors corona lapidari cincta ſit, qualem apud *Saxonicas* Olearius & Butnerus, apud *Cimbricas* Rhodius & Maior, apud *Sarmaticas* Mellenius, apud *Marchicas* Treuerus, apud *Wiltſchenſes* Oehmbius & Anonymus Wratislauienſis deprehendere. In Lignicenſibus agris (quod & de Lutherſtadienſibus innuit Butnerus cap. I. p. 12.) nulla interius lapidum ſtructura fuit obſeruata, altius tamen defoſſæ ſunt, ad duos nonnunquam cubitos, quamobrem iis maxime ſe produnt, qui nouam agri portionem ad culturam rubiae aptare contendunt. Atque hinc quidem elucet priſca Germanorum, ad quos originem & morem referebat populus LYGIORVM, ſimplicitas & honorum contemtus, *quibus* ex Taciti teſtimonio (*German. 27. 3.*) *Sepulchrum ceſpes erigebat, quod monumentorum arduum & operoſum honorem, ut grauem defunctis, adſpernarentur.* An erecti fuerint a maioribus tumuli quidam ex lapidibus maioris molis, quales apud *Koethenenſes* obſeruatos Olearius narrat, quosque in *Cimbria* vſitatiſſimos eſſe Maior & Rhodius tradunt, haud certo affirmarim, neque enim lapidum huius generis veſtigia in campis noſtris comparent: niſi dixeris, Principibus tantum & primoribus populi exſtructos fuiſſe tumulos ex ſaxis, quae ab ruſticis vel ad vſus domeſticos abducta, vel vt agrum redderent fertiliorem, ſtudioſe collecta & aliorſum aſportata ſint. Caeterum haec ipſa ſepulchrorum apud LYGIOS veteres interior ſtructura alia plane eſt ab ea, quam in Romanis per Italiam omnem obuiis videmus. Vt enim de ipſis Vrnis nihil iam dicam, quas ſua infra loco a noſtratibus magnopere differre monſtrabimus, ſumma omnino cura fuit Romanorum, vt monumenta ipſis fierent ex marmore vel lapide cocto, vt erigerentur in monumentis ac ſe-

pulchris arae & ſtatuae, vtque imponerentur ollis cinerariis Tabulae marmoreae & opercula *perforata*, quae in libationibus cinerum aut ſepulchri pro lachrymis ſuorum recipiendis aperta ſunt relicta. Extant apud Smetium in *Inſcriptionibus antiquis* fol. CXXI. CXXXIV. CXL. icones, heic loci ideo a me non adpicti, quod à Iacobo Gutherio *de Iure Manium Libro II* inſerti occurrant. Notæ ſunt item Inſcriptiones apud Gruterum (p. 992. 33.)

ET. QVICVNQVE. TVIS. VMOR. LABETVR. OCELLIS
PROTINVS. INDE. MEOS. DEFLVAT. IN. CINERES.

Et apud Reineſium:

D. M.
INIICE. SI. PIETAS. VSQVAM. EST. SVSPIRIA. ET. IMPLE.
MECVM. HOSPES. LACRYMIS. MARMORIS. HOC. VACVVM.
NAM. FORMAE. EXEMPLVM. PERIIT. CVM. OBIIT. MEA. LYDE.
QVAM. PERIERE. HOMINES. VEL. PERIERE. DII.

Quum vero apud Smetium *monumentum lapideum ollas quatuor complectens* ſpectandum exhibeatur, operae hic precium duxi, ex Raphaelis Fabretti Vrbinatis, *Inſcriptionum Antiquarum, quae in aedibus paternis adſeruantur, explicatarum volumine Romae 1699. fol. typis exſcripto*, libro apud Veſtrates haud dubie rariſſimo, de monumentis iſtiusmodi, quae *Columbaria* fuerunt dicta, quaedam excerpere. Poſt enim paullo, quam litteratiſſimus auctor capite primo de *Titulis & Columbariis* inſcripto, *Columbaria* dixiſſet eſſe, ſub quorum fornice ollae cinerariae quieſcebant, cuius etiam vocis originem & homonymiam fol. 9. 10. oſtendit, & Reineſii errorem refutat, qui *Columbarium* pro camera, in qua columbae alerentur, aliquando explicuit, ſtatim ſequentia ſubnectit: *ne*, "*inquam, in dubium res trita, multisque inſcriptionibus, vt* "*videmus, illuſtrata, amplius reuocetur, placuit ob oculos ponere*

ipſa

ipsa enumerata decem columbaria, atque in eis ollas XXXX. pro-" ut sub scalis monumenti Palangariorum in agro Fonteiano, via" Aurelia, apposita hac epigraphe apparuerunt, vno ex ipsis co-" lumbariis maiori modulo ad caeterorum intellectum delineato:"

Q. CAECILIVS. Q. L
PRIMVS. EMIT. IN
MONIMENTO. PALANGAR
IN. AGRO. FONTEIANO. QVOD EST
VIA. AVRELIA. IN. CLIVO. RVTARIO
PARTE. SINISTERIORE. COL
VMBARIA. N. X. OLLARVM
N. XXXX. SIBI ET
CAECILIAE. Q. Q. L. ATTICE
CONIVGI. SVAE. ET
Q. CAECILIO. SVCCESSO. L. SVO
ET. Q. CAECILIO. FRVCTO. L. SVO
ET. LIBERTIS. LIBERTABVS
SVIS. POSTERISQVE. EORVM
HAEC. COLVMBARIA. ET. OLLAE
ALIO. NOMINE
NEMINEM. SEQVENTVR
ET. ITA. VT. AREA. QVAE
EI. CEDIT. MONIMENTO
COMM. VSI. LICEAT. ET
SACRIFICIVM. FACERE

Locupletiora & quadruplicia haec Columbaria nunquam alibi" me videre memini, nisi tantum in Conditorio quodam ad Viam" Appiam laeuorsum, vbi assurgere incipit post Almonem fluuiolum" in vinea D. Banchi celebris Doctoris Physici, quod ob incredibi-" lem loculamentorum huiusmodi copiam, tres capacissimas aulas" ab imo ad summum implentium, libertis domus Iuliae ab" Augusto statutum aliqui, nezemere meo iudicio credunt. Fre-" quentiores sane, vt diximus, duplices ollae, in vnoquoque co-"

" *lumbario recipiebantur, vt ex hoc meo marmore, aliisque subse-*
" *quentibus patet:*

C. AVILLIO. LESCHO
TI. CLAVDIVS. BVCCIO
COLVMBARIA IV. OLL. VIII
SE. VIVO. A. SOLO. AD
FASTIGIVM. MANCIPIO
DEDIT

L. ABVCCIVS. HERMES. IN. HOC
ORDINE. AB. IMO. AD. SVMMVM
COLVMBARIA. IX. OLLAE XIIX
SIBI. POSTERISQVE. SVIS

" *In suburbano Mazzantium Via Asinaria:*

L. ABVCCI. CASTI. ABVCCIAE. AVRAE
L. ABVCCI. MAXIMI. ABVCCIAE. HEDONE
COL. VIII. OLLAE. XVI. LINEA. PERPETVA

Haec verba sunt ipsius Fabretti, qui in sequentibus docet, *Columbaria* vocata quoque fuisse *Ollaria* & *Aedificia*, id quod tamen, vt parum ad scopum nostrum faciens, in medio relinquimus. Reuersi igitur ad nostratium *Columbaria*, in quibus non bina vel quatuor ossuaria, sed multo plura, ad decem saepius & quindecim reperiuntur, *primo* quidem Coemeterium hoc loco fuisse publicum credo, *Quietorium*, *Requietorium*, *Conditorium*, *Agrum somni*, *sedem*, *domum Aeternam*, & *Internam securitatem* (1) in Romanis inscriptionibus dictum; *ex hoc autem sequi* statuo, consedisse olim in his finibus CIVITATEM aliquam LYGIORVM, quae & loco adpellationem indiderit. Latissime patere LYGIORVM nomen in plures Ciuitates diffusum, Tacitus asserit *Germ. XLIII. 4. 5.* qui & valentissimas aliquot nominat, ita tamen, vt, cuinam ex illis adscribenda sit Patriae meae possessio, dubius sim. *Apud* NAHAR-

(1) *Gutherius de Jure Manium L. II. p. 308-310.*

NAHARVALOS antiquæ religionis lucum ostendi, Sacerdotem muliebri ornatu praesidere, nulla simulacra, nullum peregrinæ superstitionis vestigium esse, Numinis nomen ALCIN vocari, incolasque hoc ipsum ad modum, quo Romani CASTOREM POLLVCEMque memorant, vt fratres ac iuuenes venerari, idem Tacitus nos docet. Quaenam Curaei de hoc sacro luco sit sententia, parte prima apud ipsum legi potest, qui NAHARVALOS nescio quibus de caussis ad Lithuaniae fines paene relegat. Cluuerius *Lib. 1. c. 30 Commentariorum de Germania Antiqua* parum adfert, quod scrupulum nobis eximere possit. Si coniecturae locus esset, putarem antiquae religionis lucum constitui debere vel prope LVBENAM & PILGRAMSDORFIVM, in cuius monte Schmirsio cultum fuisse celebre quoddam idolum perhibent, vel prope LEVBVSIVM ad ripas Guttali, quo fanum Gentis olim stetisse, cultusque barbari sacra floruisse communi opinione firmatur. Monasterium certe LEVBVSIUM religione loci cultum, & Seculo XII. sub BOLESLAO ALTO antiquitate iam clarum fuit, fanum vero aliquod Leubusiense hodienum superest, ad Christianae Religionis vsus ante hos quasi quinquaginta annos consecratum. An vero hoc ipsum, quod nunc cernimus, idem illud sit, quod ante octo vel nouem secula, quibus idola sectabantur adhuc maiores nostri, exstructum & frequentatum fuit, cordatioribus merito & iis qui nouerunt, quid aera lupinis distent, discutiendum relinquo. Id quidem certum est, legi aliquot versiculos in limine huius tenoris:

DAEMONIS ARA PRIVS TVA TRANSIT IN
ATRIA CHRISTE. .

reliquas verborum particulas aëris & pluuiarum iniuria deleuit. Quod dum refero, non possum non ex Anonymi, qui anilibus fabulis vltra modum delectatus fuisse videtur, carmine latino, barbariem seculorum superiorum admodum re-

dolente, quod de primitiua Monasterii LVBENSIS fundatione scripsit, fragmentum ab Amico patriarum Antiquitatum studiosissimo mecum communicatum, risus tantum gratia adducere:

Est locus iste LVBENS IVLIO de Cæsare dictus,
Sclauonisando loquens consueuit dicere vulgus
LVBENS pro IVLIVS, qui primus castra metatus
Isthic, & populus eius phanum veneratus &c.

Verum vt ab nugis hisce ad id, vnde digressus eram, reuertar, quamuis Taciti aeuo nullus idoli arte fabrefacti cultus ibi fuerit, quod eius verba innuunt, potuit tamen accidere seculis posterioribus, quibus SLAVI ac VENEDI ex SARMATIA progressi vniuersam Prouinciam sui iuris fecerunt, vt NAHARVALI, quorum maxima pars in illis gentium migrationibus sedes antiquas reliquit, ab iisdem SLAVIS subacti, victorum quoque Sacra sequi, & in luco apud eos sacro fanum exstruere, Idolumque aliquod SLAVICVM recipere ac colere coacti fuerint, cuius horrendi ritus monumentum diu post Euangelii mysteria inter posteros publicata, ad nostram fere memoriam durauerit. Caeterum quod post recensitam NAHARVALORVM religionem ARIOS Tacitus subiungit, & hos quidem tanquam fortissimos artiumque bellicarum callentissimos celebrat, scrupulum id mihi mouit, annon ARII fuerint proximi ac vicini NAHARVALORVM, atque adeo LIGNICENSIS & LVBENENSIS ager, si non NAHARVALIS, ARIIS certe vna cum Vrnis in eo defossis adsignandus sit: quum praesertim ex annalibus patriae probari possit, primis iam atque antiquissimis temporibus consedisse circa hos fines Equitum atque Nobilium generosissimorum numerosam sobolem, & prae aliis armorum gloria semper floruisse. At vero haec sola est coniectura mea, in nullius contemtum aut praeiudicium scripta, a qua facile transiturus sum, si meliorem edoctus fuero.

Id vnicum ſaltem addo, HEGETMATIAM Ptolemaei haberi a quibusdam pro LIGNICIO, argumentis ex priſca Germanorum voce Häge-matten deſumtis, quae prata paſcuis apta denotat, quorum hic bene multa ſunt, & in circumiecto agro iucundum adſpectum praebent. Quin immo VALENTINVS ARITHMAEVS LYGIO-Sileſius, Academiae Francofordienſis in Marchia Profeſſor olim Publicus, in Epitaphio ſuo HEGETMATIA-SILESIVM ſe nominaſſe dicitur. Verumtamen haec per ſe ſola fidem non facere, rectiſſime docuit illuſtris Polyhiſtor SCHVRTZFLEISCHIVS, & ſatis habet gloriae Patria mea, ſi a Viris antiquitatum Sileſiacarum probe gnaris pro LYGIORVM CIVITATE ac ſede quadam peruetuſta agnoſcitur, quod praeter originem Nominis, paſcuorum maxime, aquationis & lignationis abundantia demonſtrat.

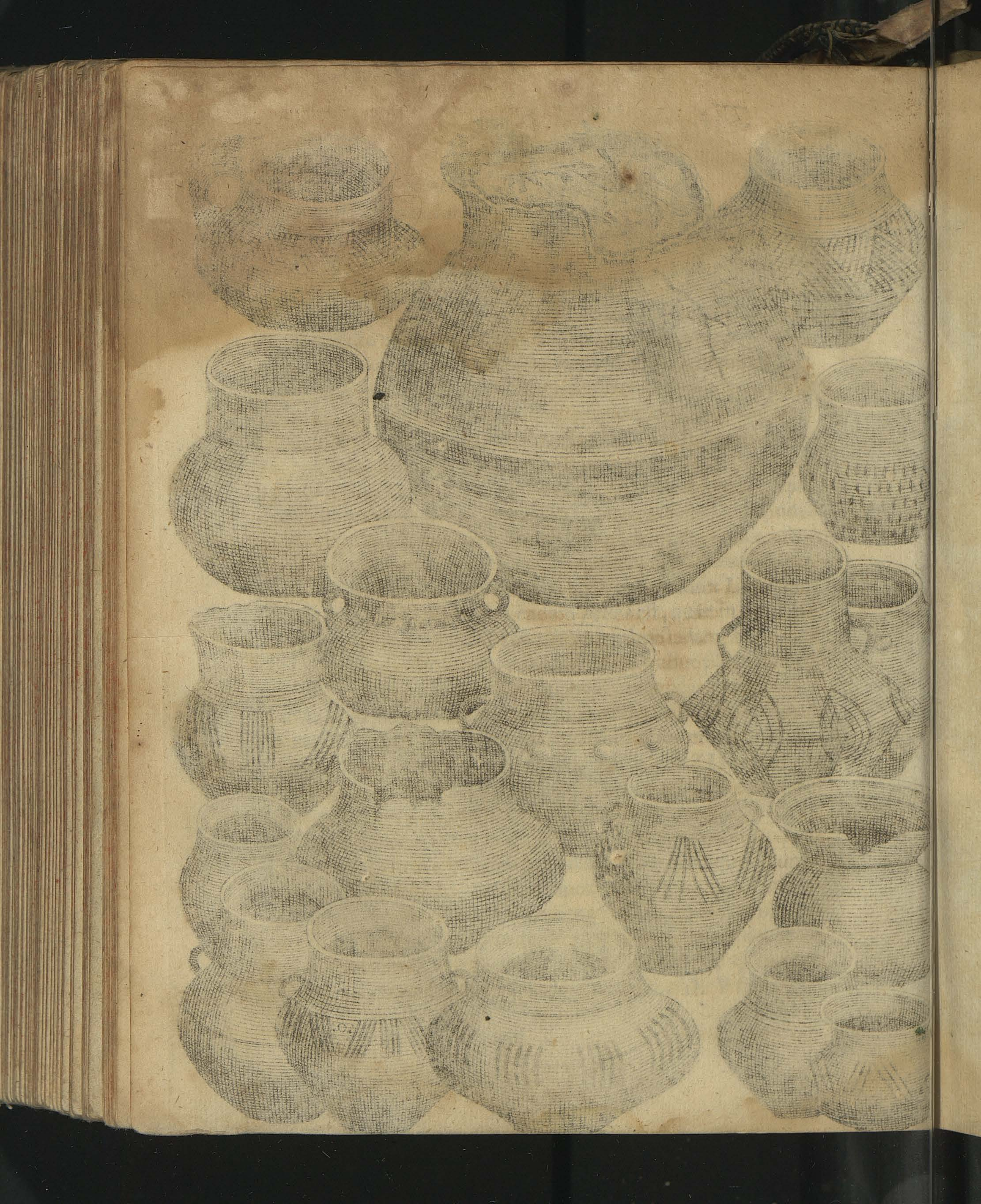
VI. VRNAS iſtas, quarum nomine omnis generis ac formae vaſcula in tumulis iſtiusmodi feralibus obuia complector, Maio tantum menſe ſub feriis Pentecoſtes, aut in D. Ioannis Baptiſtae vigilia (vnde & nomen ipſis apud Marchicos Johannes-Töpflein) reperiri, aut ab ipſa natura produci, non vero arte aut manu eſſe fabrefactas, quidam ſibi perſuaſerunt. Cromerum, Münſterum, Schwenckfeldium, Olorinum, Neandrum ac Mattheſium huius fabulae Patronos citant Butnerus & Treuerus, qui & ipſa (z) Mattheſii verba profert in medium. Vtrum vero Neander vocandus ſit ad partes illorum, adhuc dubito. Quum enim in *Phyſica ſua* (*Part. I. p. 127.*) ex Georgii Agricolae traditione dixiſſet effodi in Saxonia, Luſatia, Thuringia, natiuas alicubi ollas, molles in terra, ſed foris lapideſcentes, easque Germanica interpretatione dici Erd-Töpfe / ſicut oſtraciten Topfſtein / refutaturus idem opinationes vulgi ſtatim ſubiungit: *nonnullis in locis Germaniae etiam Vrnae fictiles & lapideae effodiuntur, in qui-*

(z) in der Berg-Poſtill *conc. XV. p. 196.*

quibus cineres mortuorum combustorum conditi fuerant, antequam religio Christiana recepta fuit: eas imperitum vulgus intra terras esse natas sibi persuadet. In omnibus operculo tectis cineres, in aliquibus carbones, in aliquibus annuli reperiuntur. Veram esse Neandri in his verbis sententiam faterentur omnes, qui diuersum ab ea quid ante ipsum olim statuerunt, si in nostra litterarum & antiquitatis luce vsurpare deberent oculis suis detectas passim intra terram cameras & ossuaria: quorum quidem, quod ad nostrates attinet, figuram pariter ac materiam multum ab Romanis differre, ac proinde pro Romanis haberi non debere in aprico est. Formatas apud Quirites ex auro, argento, cupro, aere, vitro, marmore, variique generis lapidibus memorant auctores, qui de Vrnis aut sepulchrali pompa scripsere, plurimarum vero hanc nobis figuram, cuius ectypum adieci, Petrus Apianus & Bartholomaeus Amantius inter *sacrosanctae vetustatis Inscriptiones* (3) exhibuerunt. Lignicensium & Pilgramsdorfiensium eadem *figura* est, quae in Marchicis Treueri, in Sarmaticis Mellenii, in Lutherstadiensibus Büttneri cernitur. Sunt enim rotundae aliae, aliae planae, acuminatae, depressae, duabus, vel vna, aut nulla etiam ansa praeditae, striis, lineolis, globulis, variisque aliis ductibus, sed rudi Minerua, interstinctae, quarum inter elegantissimas totius Silesiae referendae sunt SCHWEINIZIO-CRANENSES & LIGNICENSES nonnullae. De *Labris* idem hoc loco monendum est, quod in Wiltschensibus notauit Anonymus Wratislauiensis, ad cuius accuratam descriptionem ablegare tuto possum lectorem curiosum, quod cum nostratibus maximam partem conueniant. *Materia* omnium argillacea est, indicium priscae simplicitatis, qua maiores animum ab inani funerum fastu prorsus alienum declararunt. Cranenses, & illa ex Pilgramsdorfiensibus, quam ossibus & cinere adhuc plenam depinxit CL. D. VOLCKMAN-

(3) *Liber prodiit Ingolstad. 1534. fol.*

Tab. I.

MANNVS, ex terra nobiliore videntur effictae, quando illarum fragmina metalli aurarii micas quasdam argillae mistas ostendunt. Per autem vero simile videtur, non esse verum auratilem puluisculum *balucam* Iustiniano Imp. & *balucem* Plinio dictum, sed sterile tantum, vt ita loquar, nitidum aurei coloris, quales auri splendorem mentientes particulas argillae, lapidibus, & arenae interspersas saepenumero in agris nostris obseruauit laudatissimus D. VOLCKMANNVS. *Color* pro diuersitate coctionis aut materiae variat: saepissime tamen grisei, subrutili, rubei, crocei, fusci & subpallidi coloris vascula offendunt coloni, quorum quaedam modo intus, modo extrinsecus *nigredine* sunt obducta, qualem in Cimbricis nuper etiam notauit Cl. Rhodius. Vnde illam attraxerint, an a foco, quod vtensilia fuerint & igni adposita; an vero ab ipsa statim materia, quae ex argilla nigricante constitit, in tractu apud nos Ceruimontano valde obuia; aut a manu opificis, qui ollas oleo ante quodam, quam prunis & flammis torrefierent, inungere, atque adeo *nigras* ex fornace extrahere potuit, in dubio est. Nigricantes quidem Vrnas in funere Principum atque Nobilium, non autem plebeiae conditionis hominum adhibitas fuisse Treuerus asserit, caussas tamen haud aeque reddidit. Et probabilior forsan illorum est sententia, qui ad exemplum Buttneri in medio rem relinquunt, aut illas mecum Nobilioribus personis adsignant, quae vel socias plures habent, vel magnitudine & lineolarum ductibus, aut adiectis ex aere fibulis aliisque vestium & armorum reliquiis, vel ipsa etiam forma structurave notas quasdam singulares prae se ferre videntur. Caeterum in grisei subpallidique coloris vrceolis *laeuorem* aliquem atque *polituram* animaduertere Anonymus Wratislauiensis & Nobiliss. D. OEHMBIVS, quorum ille hanc artem laevigandi maioribus vsitatam nostra aetate ignorari (4) scribit:

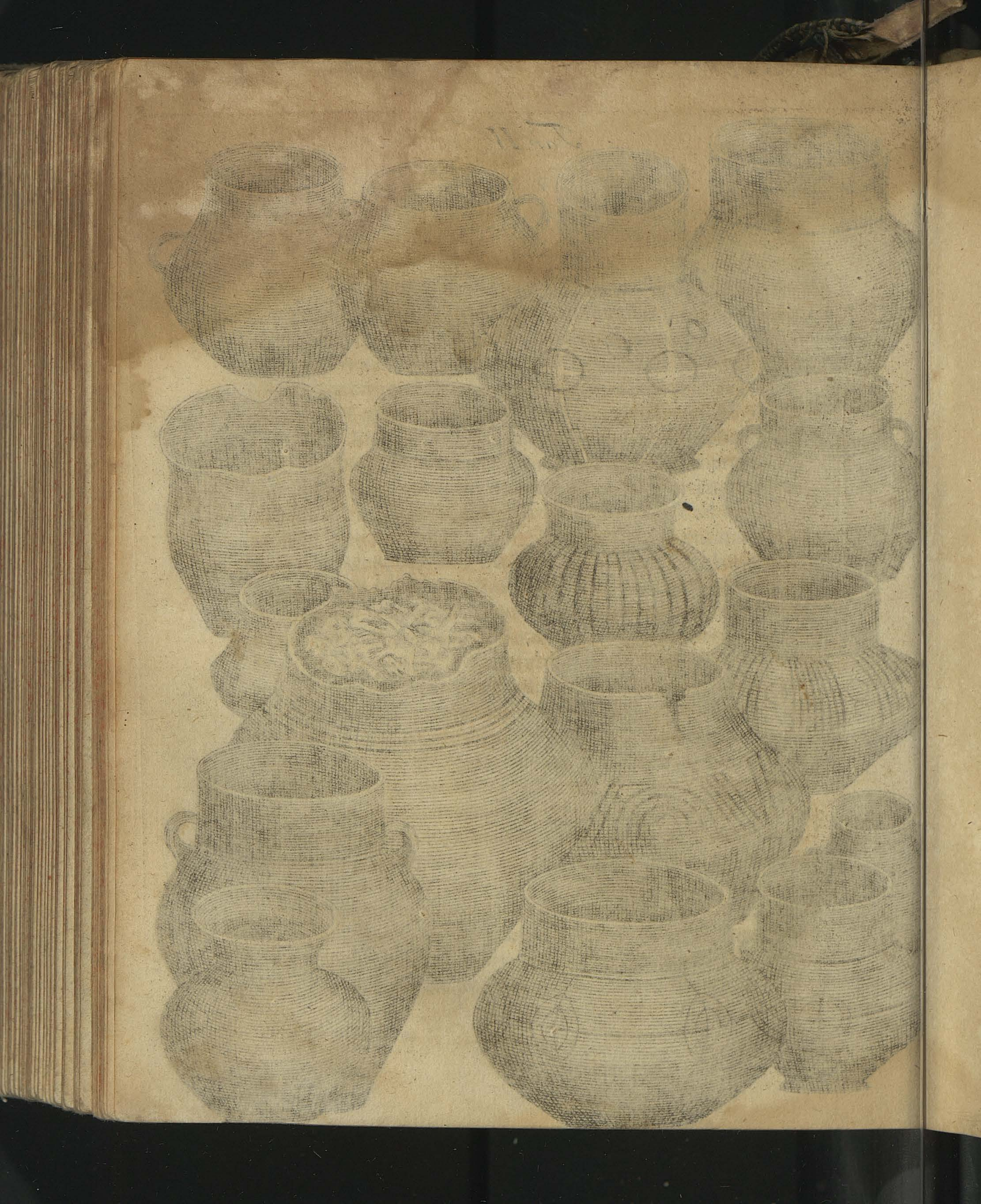

(4) *apud Tenzelium p. 652.*

Hic vero quum ante biennium apud ipsum aliquando inuisserem, & multa humanitate exceptus de variis instructissimi Musei cimeliis cum eo colloquerer, ex hoc ipso laeuore striarumque varietate probauit, fuisse ex maioribus nostris in media seculorum illorum barbarie nonnullos, qui artium mechanicarum non plane rudes, *encausto quoque pingere figulinum opus* nouerunt. Quod certe dum scribo, adsentiri vix possum Patrono cuidam ex ciuibus meis aeternum alias obseruando, cuius, *quod maiores rotae figulinae vsum non calluerint*, opinio est. Equidem diffiteri non possumus, deprehendi in externa nonnullarum superficie notas violentae impressionis & cauitates a pollice fabri figulatoris profectas, atque adeo massam argillaceam formae ligneae impressam & ad eius exemplar manu effictam videri. At enimuero si encausti noticiam habuere, quod ex his Taciti (5) verbis probauerim: *quaedam loca diligentius illinunt terra ita pura ac splendente, vt picturam ac lineamenta colorum imitetur*; si Anacharsis Scytha rotulae figulinae inuentor est, quis crederet, ciues eius atque illorum vicinos destitutos fuisse illius vsu, & prae vna rotula fabricasse tot formulas & archetypos ligneos, quos tam mira vrnarum, si magnitudinem & figuram spectes, varietas requirit? Id interim pro certo habeo, ductus linearum, qui, in externa parte comparent, ornatus solum gratia stylo ligneo vel aereo incisos esse, nec dici posse characteres aut initiales nominum litteras, iocumque sapere id, quod a Treuero alicubi in hanc rem narratur. Quamuis enim apud Apianum & Amantium inter *Sacrosanctae vetustatis inscriptiones* Vrna extet cum inscriptione figuli: FAVSTVS FECIT: sola tamen, quod sciam, Romanorum haec fuit consuetudo, qui non lucernas tantum nomine illorum, quorum cinis aut ossa in monumentis condita sunt, & artificum nonnunquam, qui eas architectati fuerant, sed carmina etiam, epita-

(5) *German. XVI. 4.*

Tab. II.

pitaphia & nomina dignitatesque defunctorum Vrnis inſcripſere, cuius rei exemplum apud eosdem Apianum & Amantium, atque in Ioannis Baptiſtae Ferretii *Muſis Lapidariis* huius tenoris occurrit:

VRNA. BREVIS. GEMINVM. QVAMVIS. TENET. ISTA. CADAVER
ATTAMEN. IN. COELO. SPIRITVS. VNVS. ADEST
VIXIMVS. VNANIMES. LVCIVSQVE. ET. FLAVIVS. IDEM
SENSVS. AMOR. STVDIVM. VITA. DVOBVS. ERAT

Molles madidasque in terra Vrnas eſſe & liqueſcentes fere ob aſſiduum humorem inueniri, Henelius noſter memoriae prodidit, quod & de noſtratium quibusdam dicendum eſt. Cauſſa eius rei non alia, quam coctionis & ſoli, in quo ſunt depoſitae, diuerſitas. Neque enim omnia iſthaec vaſcula ad ignem fuiſſe cocta quaſi & toſta, ſed ad ſolis radios expoſita quaedam & in aëre libero torrefacta, defectuque dein aliorum ad condendas cremati cadaueris reliquias adhibita, indicio eſt color, & quam ab aëre ambiente poſt extractionem recipiunt durities. Illa certe oſſuaria, quae ab fornacis figulinae calore ſoliditatem iuſtam conſequuta ſunt, nunquam in terra niſi maxime humida liqueſcere, docuerunt me D. VOLCKMANNI litterae, in quibus hanc quoque cauſſam eſſe adiecit, cur terminis lapidibus, quibus agrorum fines & vicorum limites diſtinguebantur, ſuppoſita reperiantur teſtarum fragmina. Immo effoſſa eſt haud ita pridem in agris Martisburgenſibus prope pagum *Carbethe*, tantae magnitudinis & ſoliditatis Vrna, vt ab laſciuiente ruſticorum plebecula multis lapidum ictibus diffringi vix potuerit. Mollitiem Marchicarum Treuerus paſſim adnotat, cumque ſub pinu arbore inuentam a ſe dicat vrnam, per quam radices ipſae

 trans-

transierint, similem iconismum adieci ollae cuiusdam Pilgramsdorfiensis, plenae alias ossibus ac cinere, per quam & ipsam, quod in terra mollis admodum esset ac liquida, arbores superimpositae radices egerunt. *Opercula Vrnarum* raro salua illaesaque extrahi, quod ea primum ligonis ictum semper excipiant, in confesso est apud omnes. Qualis illorum figura sit, ectypi docent: neque vnquam inuenta sunt apud nos perforata, quorum foraminula ad libationes cinerum pro lachrymis suorum recipiendis aperta relicta Fabrettus fol. 63 credit, Rhodius autem, si recte memini, ad exhalationem vaporum ab ossibus semicrematis facta statuit. In nostris operculis globulorum atque ansularum vel foraminulorum loco cauitas quaedam a pollice figuli argillae impressa conspicitur: quodque alibi frequentius est, in nostris tamen agris raro lapides operculorum instar esse, testes oculati adfirmant. Erit operae precium adscribere in hanc rem verba quaedam Anonymi Wratislauiensis (6): Jch habe auch eine Stürtze zu einem solchen Topfe gefunden / die zwar rudi Minerua gemacht / aber doch unsern thönernen Stürtzen ziemlich gleich / ohne daß oben an statt des Knopfes ein gevierdtes Oehr stehet / mit einem Loche / wodurch ein Finger gehen kan. Dergleichen Stürtze habe ich sonst nirgends gesehen. Quibus quod gemella sunt verba quoque Büttneri (7) de Vrnis Lutherstadiensibus subiungo: Unsere Vrnas fande man etzliche unbedeckt / doch die meisten mit thönernen Deckeln versehen; über etliche zugleich lag ein Stein zwey Ellen lang und anderthalb Ellen breit. Die Steindeckel waren ungearbeitete Bruchstücke: So war die Gestalt der Deckel gleichfalls unterschieden. Die meisten wie zugespitzte Mützen / höher oder niedriger / doch daß der unterste Theil / so auf dem Topfe ruhete / ausser proportion eingebogen war. Dieser waren etliche mit kleinen Henckeln versehen / dadurch man kaum einen

(6) *apud Tenzelium an. 1696. p. 653. seq.* (7) *cap. 16. p. 96.*

einen Feder-kiel bringen konte. Unter andern fand oberwehnter Studiosus Hr. Schele einen Deckel / gleich einem Baret gestalt / und oberhalb mit einer Gruben / welcher alleine lag / und keinen Topf unter sich hatte. Es mag wol seyn / daß dieses nicht so wol ein Deckel / als anderes Gefässe gewesen / dergleichen an Brat-Pfannen / Näpfen / Schüsseln rc. Hr. Treuer wil gefunden haben / und dem Churbrandenburgischen Raritäten-Cabinet einverleibet worden. Quae dum scribo, quaestio suboritur, cur Vrnae maiori cinere ac ossibus plenae adiecta semper inuenias octo, decem, ac duodecim nonnunquam alia vascula arena tantum & humo referta? Quas *Nimischae*, pago milliari Gubena distante, eruit celeberrimus Becmannus Professor Francofurtensis, (8) vniuersum adparatum culinarium, caccabos, ollas, catinos, phialas, patinas, vrceolos, lagenulas ipsi praebuerunt, sola sartagine excepta, quae tamen itidem in manu Rev. Viri, Dn. Goth. Treueri, Ecclesiastae illius loci, est. *Semper quoque* (verba sunt ipsius Becmanni) " *vacuas inuenimus & ordinarias vrnas circumiacentes, solae* " *curatius tectae & ossibus ac cineribus repletae occurrerunt una,* " *duae, tres, sine dubio prout funerum curatoribus olim placuit,* " *pro quarum numero & circumiacentes maiori minoriue multitu-* " *dine constiterunt, decem, viginti, & amplius, raro pauciores.* " *Commenti itaque sumus, solas vrnas medias reliquiarum condi-* " *toria fuisse, caeteras tot figuris dispares adiectas, quod ex veteri* " *Theologia plerorumq; Septentrionalium & Orientalium populorum* " *Europae crediderint, animas post obitum hominum cibo adhuc ege-* " *re, eoque esculenta & potulenta nonnulla hisce tanquam con-* " *gruis vasculis indiderint, in qualemcunque animarum refecti-* " *onem.* Conferri cum his possunt paria, quae de *Marchicis* (9) Treuerus, de *Wiltschensibus* (10) Anonymus Wratislauiensis & (11) Oehmbius, ac de *Sarmaticis* (12) Mellenius tradidere.

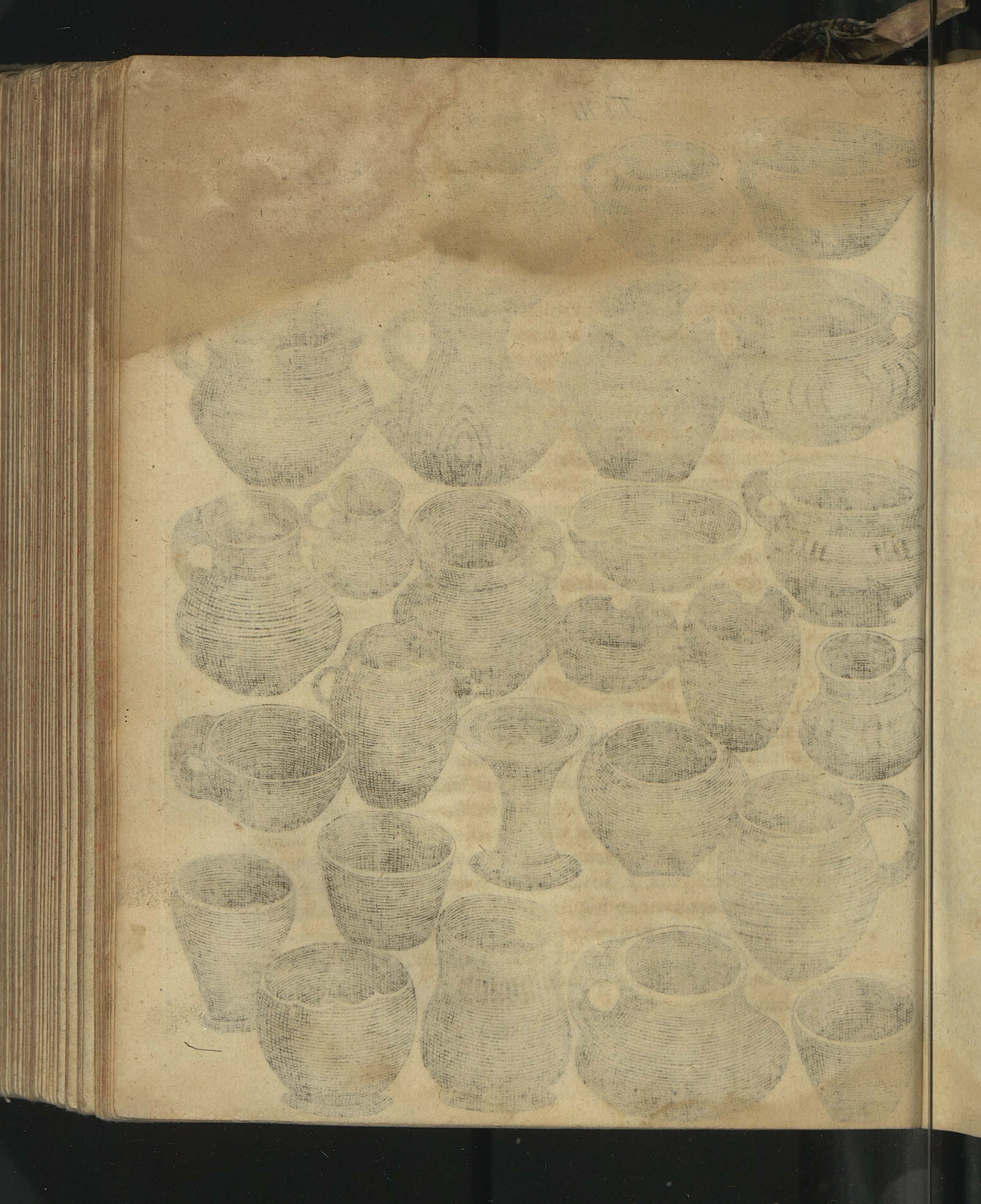

(8) *in Histor. Antiquit. cap. IIX. p. 327.* (9) *cap. VII. p. 19.* (10) *ap. Tenzel. p. 650. 652. 653.* (11) *in Scholiis ad Silesiograph p. 377.* (12) *de Vrna Sarmatica. p. 27.*

Nobilissimi Ciuis nostri D. VOLCKMANNI opinio est, quod per minores ollas indigitetur numerus defunctorum, quorum reliquiae in caeterarum capacissima conditae sint, ratione com menti illius (ante ipsum tamen ab aliis etiam prolati) inde ducta, quod in maiori Vrna plura semper ossa, craniorum diuersae magnitudinis fragmina, maiores etiam minoresque dentes & maxillas inuenerit, & Iacobus quoque Gutherius in suis de Iure Manium Libris (13) cinerum & ossium de variis cadaueribus mixturam ex Inscripsitionibus Romanis probauerit. Ego quidem auctoritati tantorum Virorum, quos modo nominaui, nihil volo detractum, & fas est, vt in profunda caligine nostrarum antiquitatum, de eiusmodi praesertim caerimoniis, suo quisque sensu abundet: Verum si & mihi calculum adiicere, ac quid sentiam libere profari licet, in eam sententiam mallem descendere, quae in Vrna maiori conditas plurimum cadauerum reliquias, caetera vero vascula vtensilia partim defuncti Patroni, partim etiam receptacula alimentorum ad reficiendas demortuorum animas, & inferias Manibus exsoluendas fuisse statuit. Probant primum sententiae huius punctum tum ossium multitudo, tum ritus praesertim mactandi quosdam ex clientibus aut mancipiis in funere herili apud maiores nostros vsitatus. Alterius indicium ipsa vasculorum figura suggerit. Postremum autem membrum verba apud Hartknochium *Dissertatione XIII. de Funeribus veterum Prussorum* (14) mire illustrant, qui *collocabant*, inquit, *etiam postremis temporibus, cum iam defunctos obruere terra mos esset, panem & lagenam cereuisia plenam ad caput cadaueris in sepulchrum illati, ne anima sitiret vel esuriret, quemadmodum non solum Ioannes Meletius seculo superiore testatus est, sed nostra quoque memoria Sacerdotes, maxime in Sambia fidem faciunt, qui suis se oculis id genus lagenas e sepulchris erutas vidisse perhibent. Quod certe vix fidem mereretur, nisi tot tamque luculenta extarent documen-*

(13) *Lib. II. c. 25. p. 345. seq.* (14) *§. 6. p. 194. 195.*

Tab. III.

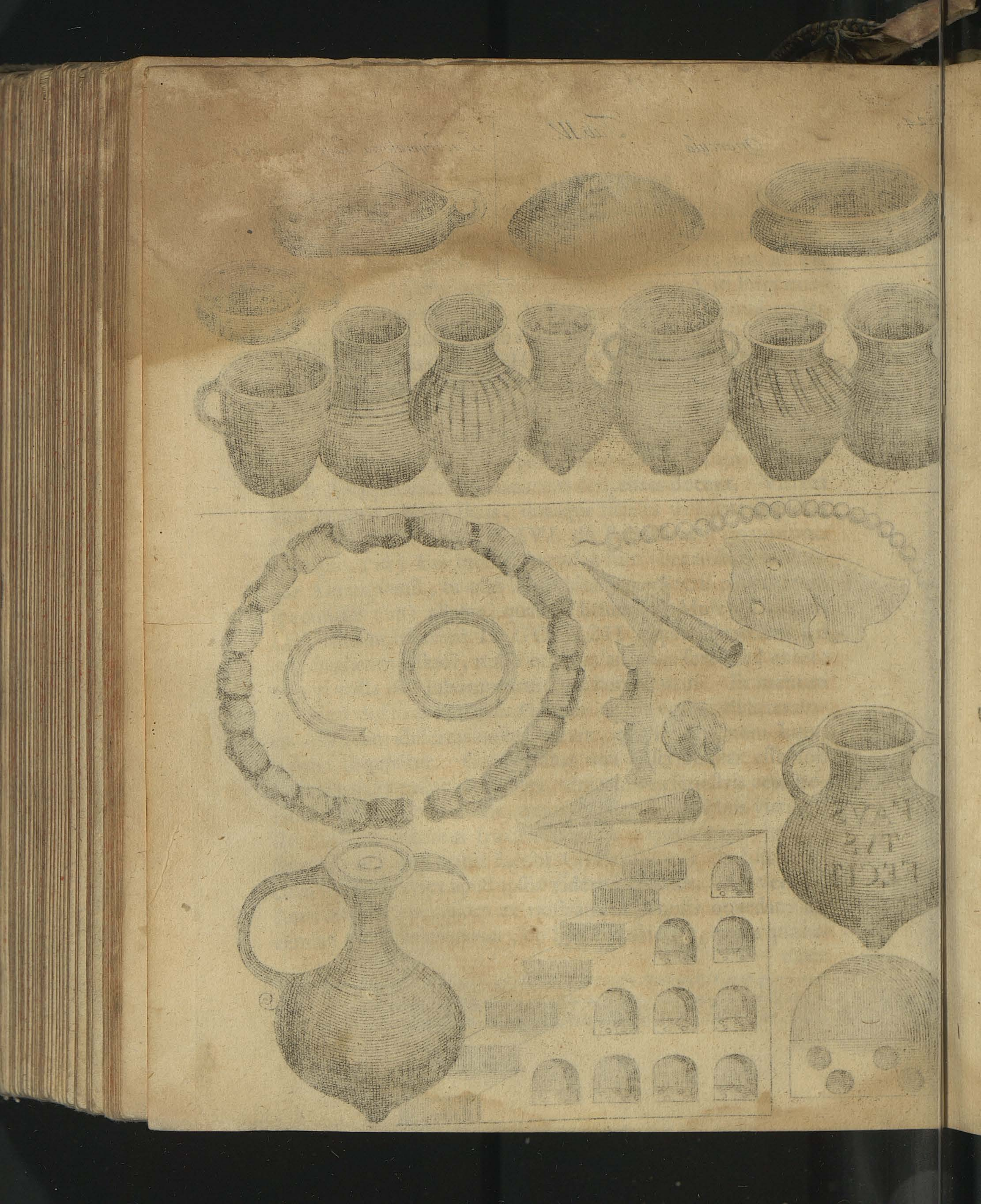
cumenta, quae hoc ipsum euincerent. Quis enim a se queat impetrare, vt credat, tantam fuisse quondam Sacerdotum Prussicorum, ipsiusque adeo Magistratus in promouenda religione Christiana negligentiam, vt haec talia palam factitare permitteret. Et nihilominus vsque ad tempora Ducis Alberti hunc idololatricum ritum fuisse frequentatum, discimus ex Erasmo Stella, qui paullo ante tempora Ducis Alberti libros suos de Antiquitatibus Borussorum conscripsit. Hic enim postquam nonnulla de institutis WAIDEWVTI praemisisset: exutos, *inquit*, spiritu, armatos vestitosque ac magna supellectilis parte circumposita humarunt: quo more vsque nunc sepeliuntur, addito etiam potu melleo aut ex frumentis facto in testaceis vasis. In funebri epulo partem obsonii potusque vita defuncti Manibus libarunt, hodieque libant, pudendo illic Christianorum Praesulum dedecore." *Haec Stella. Probibuerat quidem iam ante aliquot secula detestandos hos ritus Iacobus Leodiensis, Archidiaconus in Priuilegio Prussis dato, in quo haec leguntur verba:* Promiserunt (*Prussi veteres*) quod ipsi & haeredes eorum in mortuis comburendis vel subterrandis cum equis, vel cum armis seu vestibus, vel quibuscunque, aliis rebus preciosis, vel etiam in aliis quibuscunque ritus gentilium de caetero non seruabunt, sed mortuos suos iuxta morem Christianorum in coemeteriis sepelient." *Sed posterioribus seculis, ordine Teutonico magis de regione quam de religione sollicito, hoc fuit neglectum, quemadmodum iam supra de Prussorum Sacris agentes ostendimus.* Verba haec sunt ipsius Hartknochii, integra idcirco a me adducta, ne aliquid finxisse a quoquam dicar. Quod si autem in ipsa Christianae veritatis luce nondum abolitum hunc morem, & in Hungaria quoque eruta esse haud ita pridem vasa quaedam optimo vino Hungarico plena, teste Mellenio certum est, (pag. 26) eo facilius induci me patior, vt vtensilia fuisse credam vascula superivs dicta, eius tamen generis, quae defunctus in vita olim

ma-

maxime vſurpauit, quaeque in funere illius ad inferias Manibus faciendas adhibita ſunt. Id quo lubentius mihi perſuadeam, facit ſerum aut craſſus quidam liquor, non in Viennenſibus ac Berolinenſibus tantum, verum & in Pilgramsdorfienſi aliqua inuentus, lachrymis amicorum inibi collectis atque adſeruatis, meo iudicio, neutiquam adſcribendus: vnde nec vaſcula illa LACHRYMATORIORVM nomine inſignienda contendimus. Romanorum luctum a fletu & planctu initium cepiſſe, lachrymasque in vitreis phialis exceptas (15), atque in monumento cum cinerariis vel oſſuariis fuiſſe conditas, excisa paſſim per Italiam defunctorum conditoria & Antiquitatum Romanarum ſcriptores docent. Vitreas eius generis phialas duas, duasque fictiles in icone depictas exhibet Caſalius capite XXVI. de Funeribus Romanorum inſcripto. (16) Eas inter referendae ſunt vitreae duae oblongae Almelouenii, in eius Antiquitatum e Sacris profanarum ſpecimine (17) allatae, quarum ſimilem in Muſeo Viri apud Lipſienſes nobiliſſimi D. GOETZII nuper admodum his manibus contrectaui, nullo quidem amplius ſero, ſed colore tamen colla columbarum imitante conſpicuam. Et memini in Liceti docto *de Lucernis Veterum* opere egregiam litteratoris cuiusdam diſſertationem extare, qua in originem huius coloris inquiritur. Cauſſas eius non adſcribendas eſſe ſoli lachrymarum exſiccato liquori, vitrorum ex feneſtris vetuſtioribus fragmina oſtendunt, quae ab aëre cum ſalibus vitri miſto ſimilem colorem traxiſſe cottidie experimur. Ioannis Smetii (18) & Ioannis Iacobi Chifletii (19) de hiſce vaſculis obſeruationes apud ipſos videre habemus. An vero ad Romanorum exemplum ex noſtratium vrnulis quaedam dicendae ſint *lachrymatoriae*, de hoc quaeſtio eſt, quam qua ratione

(15) *Kirchmann. L. 2. c. 11. p. 191. ſeq.* (16) *confer. Guther. L. I. c. 28. p. 173.* (17) *p. 133. occaſione Pſ. 56, 9.* (18) *Smetius in Antiqq. Nouiomag. p. 160. & in Nouiomago cap. 4. p. 30.* (19) *Chifletius in Veſontione cap. 26. 27. p. 94. 97. ſqq.*

Tab. IV.
Opercula
Lacbrymatoria falso sic dicta
FAVS
TVS
FECIT

tione probare possint illius statores, nondum video. Quamuis enim illis, qui in Germanico funere *lachrymales* etiam phialas statuunt, id largiar, fuisse pariter apud Romanos in vsu non vitrea solum, sed & fictilia lachrymarum receptacula: esse dein nostrates eiusmodi vrnulas admodum minutas & mensurae cochlearis vix capaces: & quasdam insuper congelato quasi liquore adhuc gaudentes: parum tamen haec omnia facere ad probationem sententiae illorum, vel inde demonstrabimus, quod generosa LYGIORVM indoles à fletu abhorruit, & congelatus in iis liquor cum oleo, resina, aut hydromele conueniat. *Funerum nullam apud Germanos ambitionem esse; lamenta & lachrymas cito, dolorem & tristitiam tarde poni; fœminis lugere honestum, viris meminisse*, Tacitus asserit (20), & hac in re differre Gallos a Germanis, *quod Gallorum funera sumtuosa essent ac magnifica, Germani nullo adparatu, nulla luctus pompa mortuos efferrent*, Caesar *Commentariorum Lib. VI* tradit. Ponebant autem cito lachrymas in luctu antiquissimi Germani, siue quod animas credebant immortales, vitamque alteram apud Manes, vt Druides apud Caesarem & Melam docent: siue quod rem muliebrem esse luctum existimarent. Sane hoc animorum robur in iis laudat Plutarchus, dum *in Consolatione ad Apolloniam* scribit: *Ex ipsis vero barbaris, si qui luctum exercent, non ANIMOSISSIMI GERMANI, non Galli, aut si qui alii generoso pleni sunt spiritu, id faciunt: sed Aegyptii, Syri, Lydi, aliique horum similes.* Quis ergo fingeret, maiores nostros, gentem LYGIAM, animosissimae nationis SVEVICAE in Germania genuinam sobolem, animis ferocem, oculis trucem, manu validam, inter arma natam & illorum gloria insignem, ad eam animi imbecillitatem deuenisse, vt in funere suorum tam largiter flerent, vt foeminarum officia viri explerent, & quod omnium turpissimum eo tempore inter ipsos habebatur,

 vt

(20) *de German. XXVII. 4.*

vt lachrymas ad aeternam virtutis suae ignominiam in phialis exceptas cum busto conderent? Immo in foeminis etiam is ardor atque vigor mentis erat, vt quae virtutis existimationem consequi, gloriamque apud posteros relinquere vellet, (21) eadem cum marito flamma cremaretur, aut laqueo apud Viri sepulchrum non longe post vitam finiret. Itaque Viri id solum sibi honestum duxerunt, meminisse defuncti, *cuius* (22) *memoriam animis inscribebant, & ad praeclarae mentis virtutisque nomen se vitamque suam componebant.* Hinc carminibus perpetuis celebrari extinctos, & sua adhuc aetate cani ARMINIVM barbaras apud gentes, Tacitus scriptum reliquit. Apud Prussos autem, qui vicini fere nostri sunt, conciones funebres a Waidelotta siue Sacerdote aliquo fuisse habitas, qui erectis in coelum luminibus clamans asseruerit, se videre praesentem defunctum per medium coeli volantem, in equo, armis fulgentibus decoratum, stellas in manu ferentem, & cum comitatu magno in aliud seculum procedentem, Hartknochius (23) innuit, qui eodem de *Funeribus veterum Prussorum* capite, Conuiuia funebria tertio, sexto, nono, & quadragesimo die ab elato funere celebrata, institutaque poculorum certamina describit. Vtrumque hunc morem in nostris etiam terris floruisse, & ex paganismo deriuari epulas, quae adhuc in Nobilium Magnatumque funeribus frequentantur, non vana cordatiorum sententia est. Infirmo igitur talo nititur omnis de *Lachrymarum* apud Germanos *phialis* coniectura, quae ne unico quidem ex antiquitate Scriptoris testimonio probatur, (24) & cui nec serum in iis inuentum patrocinari potest. Vt enim non dicam, inueniri quamplurimas vacuas, alias collo plane inuerso alteram

(21) *Procopius Gothicorum. Lib. 2.* (22) *Hachenberg de re funebri Vett. German. c. 12. §. 8. p. 418.* (23) *Dissert. XIII. p. 195. 196. conf. Düsburgii Chronicon Prussiae part. III. c. 5. p. 79.* (24) *Hinc & Leibnitius pag. 31. qua quidem lachrymosa scena vt nihil hodie famosius, ita de ea antiquitatis coniuratum silentium experior.*

ram in alteram insertam, & plures saepenumero in una maiore contentas, quo sane modo lachrymae in iis contineri vix possunt: ecquis ignorat, liquorem, ne dicam in nostris, sed in aliis etiam repertum, maiorem habere cum balsamo & oleo quam cum lachrymis conuenientiam. Retectus fuit d. 13. Febr. 1647. Nouiomagi ad marginem fossae vrbicae sarcophagus ex topho pedes circiter quatuor longus, cui adstiterunt a latere lagenae vitreae tres & vrnulae vitreae exigui ventris, colli oblongi, quae altitudine digitos quinque Romanos superant, inquarum una aliquid spisse coagulatum spadicei coloris, opobalsami forte reliquias, in altera pollen tenuissimum cinericium fuisse, ex Io. Smetio Licetus Lib. VI. laudati operis de Lucernis Sepulchralibus c. 92. narrat, qui sequenti capite puellam fuisse sepultam in eo sarcophago Viri magnatis ea in regione, dicit ostendi per crepundia puellaria, speculum nimirum in eodem loculo repertum, vrnulas vnguentorum odoris eximii, (25) & pollen tenuissimum cinericium, siue puluerem cyprium, quo frequenter utebantur puellae ad crines inspergendos. Liceto Chifletium ad latus pono, qui (26) *effossa sunt*, inquit, *lampas & vasculum unum, ambo testacea, quae adhuc odorem balsaminum suauissimum emittunt, vnde coniicio, oleum, quo utebantur prisci, commune non fuisse, sed ex aromatis arte eductum, cuius odorem facile testacea imbibebant.* Si ergo in istis phialis, quas an Romani illic deposuerint aut ex Germanis quidam, incertum est, non *lachrymae*, sed oleum vel opobalsamum cum cineribus conditum deprehenditur, multo minor erit de nostratibus suspicio, & potior illorum sententia, qui vel inter receptacula ad animas reficiendas cum hydromele, cereuisia, alioue potu generosiore adposita, vel inter reliqua vtensilia, quorum vsum hodie ignoramus, locum ipsis adsignant.

(25) *conf. Gutherium Lib. II. c. 32. p. 387,* (26) *in Vesontione c. 26. p. 94.*

VII. Transeundum nunc est a Vasculis ad armorum vestiumque reliquias in iisdem repertas, quas cum defuncto in rogum coniectas, addito quorundam igni & equo, in vulgus notum est. *Acus* primo, *Fibulae*, ac *Styli* occurrunt, diuersae magnitudinis, ex aere mixto, quod tamen ad aurum Rhenense propius accedere lapis Lydius probat. Figuram ectypi a me adiecti monstrant. Caussas *laeuoris* ac *aeruginis*, qua obductae sunt & velut encausto quodam elegantissime pictae, ignibus rogi Mellenius, Maior (27) autem, qui in Cimbricis tumulis *pugiones* & *fibulas* ex aere offendit, diuturnitati temporis & solo pinguiori vliginosoque adscribit. Idem cum ipso sentit ciuis noster saepe laudatus de *Lignicensibus*, & Rhodius de *Cimbricis* in Obseruationibus Maris Balthici, (28) qui aeruginem inde abrasam praesens quoque contra febrim quartanam remedium adpellat. An crinales sint acus nostrae aut Cnasonae, quibus mulieres caput scalpunt, de quibus Isidorus in Glossis ac Paulus Diaconus ex Festo, & an illa aetate corymbiola siue redimicula muliebrium comarum in vsu apud nostrates fuerint, non definiam. Quum vero Cluuerius (29) ex Plinio doceat, *maiorem viris capillorum fuisse curam quam foeminis, quae in humeris tergumque eos sparsere*, more etiam nunc apud barbaras gentes vigente, & tum temporis in Europa maxime vsitato; quumque Hachenbergius (30) insuper locum ex Sidonio Apollinari adducat, *quo Saxones lamina marginem comarum altasse dicuntur*, pro *vestiariis* potius has acus, quam pro *comatoriis* cum Mellenio accipio, & in *fibularum* censum refero, quibus pelles & saga connectere moris fuit, cuius rei picturam post Cluuerium Ferrarius *suis de Re Vestiaria Commentariis* (31) inseruit. Fibularum iconismi, quos Chifletius (32) *in Anastasi Childerici Franciae Regis*, Rhodius

(27) *cap. 45. apud Tenzelium 1695. p. 951.* (28) *anni 1699. pag. 92.* (29) *Cluuerius Lib. I. Germ. Antiq. c. 16. f. 146. Plin. Lib. 28. cap. 12.* (30) *de German. Med differt. XI. § 5. p. 387.* (31) *Part. II. de Re Vest. Lib. III. c. X. p. 113. & Lib. IV. c. 9.* (32) *cap. XVI. p. 232. seq.*

Tab. V.
a
b
c
c
i
f
f
b
e
e
d.
b
g
1 AR k
2 AR k
3 AR k
h.
b
b
b

dius *in* (33) *Commentario de Acia*, & Smetius *in Antiquitatibus Neomagiensibus* (34) exhibent, a nostris plane differunt, quas sola simplicitas commendat. Stylum aeneum, cuius acumine in tabellis ceratis scribebant, bulla vero siue capitello oblitterabant, depingit Chifletius *in Vesontione* (35), & quadringentos veteres stylos se possedisse ipsemet (36) Smetius tradit, qui *ferreos* rarissimos adpellat, & Romae cautum fuisse scribit, ne graphium *ferreum* quis haberet, quod Romani ad necem inferendam graphiis saepius abusi sint. Tales esse stylos scriptorios tres illos ex nostris interpretarer, ni Tacitus *litterarum secreta a viris pariter ac foeminis ignorari* memorasset. Succedunt *Annuli* maiores minoresque ex auro, cupro, aere atque ferro cusi, *claui* praeterea, *clauuli* & *laminulae cum clauulis*, maximam partem ex metallo mixto. An de *annulo ferreo* trahenda huc sint Taciti (37) verba; *Fortissimus quisque ferreum insuper annulum (ignominiosum id genti) velut vinculum gestat, donec se caede hostis absoluat*, penes alios iudicium esto. Mihi sane tum magnitudo ac figura annulorum inter phaleras potius aut armillas referenda videtur, tum istud maxime scrupulum facit, quod solis Cattis hunc ritum Tacitus tribuit. In Cimbrorum tumulis frequentius annulos & armillas aureas inueniri notat Rhodius, (38) qui cultellorum etiam crinalium mentionem ibidem iniicit, & annulum ferreum, sed apertum, ad armillarum modum exhibet, illi certe, qui in Lignicensibus Vrnis inuentus est, haud absimilem. Cur autem in Cimbricis aeque ac Silesiacis cinerum conditoriis maxima reliquiarum pars ex auro, argenac cupro, atque ipsa etiam armorum fragmina ex aere, non ex ferro fabrefacta deprehendantur, disquisitione aliquali indiget. Equidem apud Cattos saltum Hercinium incolentes o-

(33) *cap. V. p. 49. seq. Patavii 1639. 4.* (34) *Smetius p. 149 seqq.* (35) *cap. XXV. p. 86. 88.* (36) *in Antiqq. Neomag. p. 149. 141.* (37) *German. XXXI. 3.* (38) *in Actis Maris Balthici 1699. p. 93. 94. Major. c. 44 p. 65. conf. Rhodius p. 224.*

inne robur erat in pedite, quem ſuper arma *ferramentis* (39) quoque & copiis coonerabant, & Gothinos (40) Quadorum tributarios, *ferrum effodere* Tacitus narrat: unde ergo *ferri* in armis & ornatu exequiarum minor quam aeris uſus? niſi hic cum CL. Maiore ſtatuendum cenſeamus, veteres in funere honorando maiorem aeris atque auri habuiſſe quam *ferri* reſpectum, & *ferri* copiam ipſis non tantam fuiſſe quam aeris, quod certe ex alio Taciti (41) loco elucet, ubi *ne ferrum quidem ſupereſſe, ſicut ex genere telorum colligitur*, diſerte ſcribit. Poſt annulos fibulasque conſideranda veniunt *Armorum fragmina*, ex quibus, quo armaturae genere vſi fuerint maiores, perſpectum habemus. Raro *gladiis* eos pugnaſſe ex ſaepe allegato Germanicarum Antiquitatum auctore Romano (42) diſcimus, & hunc morem obſeruaſſe quoque LYGIOS inde colligere licet, quod quamuis arma in rogum defuncti coniecta oſſuariis addiderint, nunquam tamen, quod ſciam, *gladius* in Vrna detectus apud nos fuerit. Haſtas vero, vel ipſorum vocabulo *Frameas* geſſiſſe, anguſto & breui ferro, ſed ita acri & ad uſum habili, vt eodem telo, prout ratio poſceret, vel cominus vel eminus pugnarint, non Taciti modo teſtimonium, ſed & ocularis inſpectio nos docet. Tale omnino ferrum eſt, aut potius armorum genus ex aere, cupro, aut metallo mixto fabrefactum, quod in Tabula depictum cernitur, ſimile *Frameae Childerici Regis* a Chifletio, & *Lutherſtadienſi* a Buttnero allatae. Praefixum fuit hoc ferrum ligno praelongo, quod auctor noſter *haſtas enormes, haſtas ingentes, haſtas praelongas*, alibi nominat. Hinc Dio Lib. XXXVIII. in praelio Arioviſti cum Caeſare, eiusmodi *praelongas Marcomannorum haſtas* adpellat κοντὸς. Et ſicut eques illius aeui *ſcuto frameaque* contentus fuit, ſic *framearum* vſus ad noſtra vſque tempora per tot ſeculorum decurſum durauit. *Vocatur*, ſi Cluuerium

(39) *Tacit. Germ. XXX. 4.* (40) *Tacit. Germ. XLIII. 1.* (41) *Tacit. Germ. VI. 1.* (42) *Tacit. Germ. VI. 1.*

um (43) audimus, *vulgari vocabulo Germanis nostris* ein langer Spiß / *id est, hasta longa, quam Hispani, Itali, Galli & Angli, sua quique dialecto, per picam longam* (eine Pique / *hinc* Piquenirer) *indigitant: qua, vt olim prisci Germani, nunc etiam omnes, prout ratio poscit, vel cominus vel eminus pugnant:* ad quae Cluuerii verba notandum, illo quidem, quo scripsit, aeuo verissima fuisse, nostro autem, quo nunc viuimus, tempore paullatim in desuetudinem venire, atque inter nationes quasdam nuper adhuc plane abrogatas esse *frameas*, quando ars tormentaria siue pyrobolistica magis indies coli atque frequentari coepit. Nuper admodum in agris Martisburgensibus prope vrnas quasdam effossa sunt bina instrumenta, forma, pondere ac materia sibi exacte similia, quorum alterum ex concessione Clarissimi cuiusdam ea in Vrbe degentis Viri nostrae supellectili accessit, cuius & figuram aeri incidendam curauimus. Materia ex metallo mixto constat, & teli quoddam genus conto insertum ac praefixum fuisse partim ex acie, partim ex quadruplici labro coniicimus, quamuis simile quidquam nec depictum vllibi nec formatum nos vidisse meminerimus. Iaculorum, quae pedites & plura quidem singuli spargebant, aliquot species Cluuerius citato loco describit, *Saunia* Diodoro, & *Missilia* Tacito vocata. Ad ea pertinere puto, quae num. IV. inter iconismos comparent. Antiquum id fuit armaturae genus Gallis Romam capientibus iam vsitatum & *Gesa* dictum, quod non Galli tantum ac Lusitani, sed & Germani (44) in immensum vibrare nouerant. Alia quoque nostratibus tela fuisse, agrestia quaedam & venatoria ex ligno vt plurimum, missilia partim, fustes ac clauas, quales apud Cluuerium & Hartknochium (45) in pictura cernimus, extra dubium est, sed neque illorum aut scutorum quicquam

ad

(43) *Lib. I. c. 44. p. 353.* (44) *Tacit. Germ. VI. 3.* (45) *Hartknoch in Antiqq. Prussic. diss. 18, n. 2. p. 382.*

ad noſtram memoriam durat, quod flamma lignum coriumque, ex quibus conſtitere, cito depauit. *Cultri* quoddam genus ſingulare in Lignicenſi Vrna inuentum, quod an ad ſacra fuerit adhibitum, aut armis potius accenſendum ſit, alii diiudicent. Cultelli aenei altera tantum parte acuti, quo victimas iugulabant Popae, qualem habes in Lentuli Spinteris numo apud Guilielmum du Choul, effigies in Chifletii Veſontione (46) extat, a cuius forma noſtras ille culter non multum abhorret. Et inueniri huius generis plures in Cimbricis tumulis Maior & Rhodius adſeuerant, quorum hac de re obſeruationes legi merentur. *Cotem* quoque ex Lignicenſi Vrna conſequutus eſt CL. SCHINDLERVS, quales in Cimbricis valde obuias idem Maior memoriae prodidit. Ad arma potius acuenda inſeruiiſſe, quam eorum quandam ſpeciem fuiſſe, credibile eſt. *Globulos* autem metalli ignoti, & *Lapides*, quos *Fulminares* vulgus adpellat, quosque in Vrnis *Sarmaticis* Mellenius, in *Sileſiacis* Anonymus Wratislauienſis, in *Cimbricis* Maior, Rhodius & Mellenius repertos aiunt, multifariam inter ſe qua formam, qua materiam diſcrepare, ex ſilice tamen aut ſerpentino lapide caeſos, atque adeo inter utenſilia vel arma arte facta cenſeri debere, non eſt cur dubitemus. Perforati enim hi lapides ideo ſunt, ut baculus tranſiret, quo mediante manu teneri haec armatura, & hoſtium capita lethali ictu percuti potuere. Cuius rei imago inter Polonos, Ruſſos, Hungarosque remanſit, qui eiusdem figurae ſcipionibus hodiedum in deambulationibus & itineribus vtuntur, quales vulgus *Czakanos* & Czackhämmer nuncupat. Huc facit *malleus* in Vrna aliquando apud Hallenſes inuentus, quod equeſtris apud Saxones veteres militiae telum fuit, ſi Fabricio in Originibus Saxonicis (47) credimus. Non abs re eſſe arbitramur, ſi hoc loco ipſa Praecellentiſſ. Tenzelii verba (48) adduxerimus, qui praeſtantiſſimum D. Maioris tracta-

(46) *cap 25. p. 86. 88.* (47) *Buttner cap. 16. p. 66. 92.* (48) *pag. 945. 946. 947.*

ctatum, das neu-bevölckerte Cimbrien inscriptum, in menstruis anni 1695 colloquiis recensuit. Nebst dem / pergit, fanden sich auch fünf Keile / so der gemeine Mann fälschlich für Donnerkeile hält / welche opinion Hr. Maior weitläuftig refutiret / und darneben zeiget / daß man an vielen noch die Merckmale der Hammer und Feilen sehen könne / auch in andern Nordischen und Cimbrischen Gräbern nebst solchen Keilen gemeiniglich noch einen Wetzstein sammt einem so genannten Opfer-Meßer finde / und zweifelt dannenhero nicht / daß in dem Bülckischen Grabe / welches er Anno 1690. den 31. Maii nebst 12. biß 16. Arbeits-Leuten durchgraben laßen / auch fünff solche Meßer gelegen / (weil die fünffte Zahl sonderlich in selbigem Grabe zu obseruiren) ob man ihrer gleich nur drey gefunden / die übrigen aber im arbeiten entweder zerschlagen oder verlohren. Es sind aber so wol die Keile als Messer von blossem grauen Flintenstein / und weil die Meßer so stumpf / daß man darmit schwerlich einem Hünlein / geschweige einem vierfüßigen Opfer-Viehe den Halß durchschneiden könte / so glaubet der Autor im Anfange des 30 Capitels / daß beide denen Alten zur Wehr und Waffen gedienet / die vermeinten Opfer-messer zwar an statt des Eisens vorn am Wurfspiß der uhralten in Streit ausziehenden Deutschen und Cimbrer / die vermeinten Donnerkeile aber mit geballter Faust zu halten / und damit im Duell auf des Gegners Capitolium loßzustürmen. Hierbey macht er einen Umbschweif von andern alten Streit-Instrumenten / als vom Cesto oder Ledernen Streit-gürtel / so mit bleyernen oder eisernen Puckeln beschlagen / und umb die mit einem leinen Handschuh verwahrte Hand gebunden worden: von bösen Peitschen / so aus etlichen Riemen von Ochsenleder bestanden / und vorne mit Keilgen oder Knöpfen versehen / manchem das Gehirn aus dem Kopfe geschlagen — — — — Indessen bleibet aber D. Maioris obseruation richtig von denen Knot-Plock- und Blut-Peitschen / welche bißweilen am Ende mit eisernen scharfen Dornen und Wieder-

 hacken /

hacken / gleich den stachlichten Scorpion = schwäntzen / versehen/ und deßhalben von Rehabeam Scorpionen genennet worden. Woraus nach vielen Jahren und geänderter Kriegs-disciplin/ in unsern und benachbarten Occidentalischen Orten endlich gantz grosse mit eisernen Morgensternen versetzte Schlage = flegel erwachsen/ dergleichen der grausame Hußitische General Ioannes Ziska aus Böhmen geführet / wie sein Bildniß ausweiset / welches D. Maior als eine Rarität im Kupfer seinem Wercke beygefüget/ genommen aus Jacob Schrenckens von Notzingen Beschreibung der Helden = Rüstungen auf dem Fürstlichen Schloß *Ombras*, unweit Innsprugk. Eiusdem fere tenoris sunt verba Mellenii ex Actis Litterariis Maris Balthici anni 1699. a me quoque heic inserenda: Sed nec lapidum singularium e sepulchretis erutorum obliuiscendum est. Quo spectat haud vulgaris ille perforatus sphaericae formae lapis, quem Tab. III. fig. 8. exhibet. Is anno 1695. ad supra memoratum pagum *Aspern* a filiis Dn. Rhodii eorumque Informatore in Vrna quadam sepulchrali repertus fuit, & si non capulo gladii firmando olim inseruiit (quale exemplum apud Cl. Rudbeckium Atlant. Tom. I. cap. 24. pag. 653. legas, vbi eiusmodi perforatum lapidem Tab. 7. fig. 15. lit. B. expressum, een Schwerdsknap af Steen appellat) certe tamen inter arma veterum referendus est, cum tales globuli lapidei, loris funiculisque innexi, scuticae cuiusdam seu flagelli militaris vicem præstitisse videantur; quod erudite probat laudatus D. Maior d. l. p. 46. seq. Nec desunt nobis oblongi, & vel vtrinque vel ab vna parte in cuneorum modum acuminati lapides, ex Vrnis Cimbricis extracti, ac eo fine perforati, vt vel funiculo traiecto, vel immisso etiam baculo in hostium capita vibrari possent; de quibus vt & de quadratis illis *cuneis* ex silice paratis, qui perperam vulgo pro *cerauniis* haberi solent, forte alibi nobis dicendi occasio nascetur. Interim Dn. Rhodius testatur, se in nullo hactenus tumulo eiusmodi *cuneos* inuenisse, licet

tales

tales possideat alibi erutos, nec non *Cotem*, quinque pollicum longitudine, duorumque latitudine insignem, quem anno 1691. Bramstedii effossum, a Commissario Regio Averhosio accepit.,, Quam diu talibus armis vsi sint maiores nostri, certo definiri non potest, neque dubitandum tamen, post atrocissima bella cum Romanis gesta multa ipsos antiqui moris vitia correxisse, & armorum adparatui noua quaedam inuenta addidisse, FERRO inprimis ad bellorum instrumenta delecto. Francos quippe Procopius gerentes describit ensem, clypeum, & securim, cuius *ferrum* crassius, & vtplurimum vtrinque acutum, lignum vero admodum breue; quam quidem securim in primo congressu iacere consueuerint in hostem eo impetu, vt perfractis eorum scutis ipsos simul interemerint. Talem securim cum framea, gladio ac baltheo, equo item bellatore, equisone & phaleris aureis in Childerici Regis sepulchro repertam Chifletius (49) exhibet. Et sane quum primis temporibus apud Celtas & Germanos moris fuerit, vt in rogo vel vrnarum conditoriis arma quoque defunctorum, & quaecunque alia in deliciis habuerant, reponerentur, idque post abrogatam cadauerum cremationem in sepulturae caerimoniis adhuc obseruaretur, cuius rei in Childerico exemplum habemus, non aliunde, opinor, deducendus est ritus ille, quo nostra aetate, & aliquot etiam seculis ante, in Principum vel Equestris dignitatis virorum funeribus equos post sandapilam duci, gladium & calcaria in feretro poni, ea cum vexillis & insignibus in sepulchrali monumento suspendi, ipsumque mortui cadauer vestibus heraldicis & cataphracta indutum, terrae mandatum fuisse cernimus. Simile quid apud Romanos (50) etiam obtinuit, quando aram siue cippum funebrem cum armis ac titulo defuncti erexerunt, & opificum nonnunquam instrumenta in epitaphiis illorum

 per

(49) *cap. 14. p. 196. seq.* (50) *Euoluendus h. l. Kirchmannus de funere Romanorum L. 3. c. 8. p. 369. & c. 18. p. 459. seq.*

per ſtatuarios incidi curauerunt. Apud Lignicenſes autem BOLESLAVS Princeps Wenceslai Ducis filius natu tertius, quum anno MCCCXC. Wratislauiae in feriis Bacchanaliorum equeſtres ludos, quos Torneamenta oder Turniere dicunt, frequentaſſet, & infelici ictu praeter ſpem vitae iacturam feciſſet, cataphracta, tunica heraldica & ocreis indutus, (in vollem Küraß/ mit ſeinem Leberfarbenem Wappenröcklein oder Renne-Rock/ und mit rothen ſpitzigen Stieffeln) in Fano Carthuſianorum humatus, inde autem Seculo XVI. ob rationes praegnantes (nouum ſcilicet Mauſoleum Piaſteae ſtirpi deſtinatum) extractus, priſtinoque habitu in Baſilica D. Ioannis Baptiſtae, principali funere elatus legitur. (51) Verum ne reliqua ſicco pede tranſeam, *Crines* quoque memorandi ſunt, quos maiori urnae ſuperimpoſitos & adhuc illaeſos nuper admodum obſeruauit litteratus quidam ex ciuibus meis, ad quem integri talis ſepulchri ollae per ruſticum agrorum, in quibus defoſſae fuerant, dominum delatae ſunt. De Romanis, apud quos eadem luctus ratio in uſu erat, videri poteſt Kirchmannus. (52) In *Sarmaticis* pateris (53) crines erant repoſiti, & in *Brandenburgicis* Treuerus (54) itidem crines inuenit. Probe tamen diſtinguendi ſunt crines illi a filis in fundo & ad latera vrnarum iacentibus, quae ſicut Mellenius in Sarmaticis animaduertit, in orbem conuoluta ſunt, & ſimilia nidis auicularum, quas linarias vocamus, incertum tamen, ſericeane ſint an lanea dicenda. Cuiusmodi fila quum Ampliſſimus Vir D. Thebeſius prima vice cerneret, & per microſcopium ſuturas ac nodulos deprehendere ſibi videretur, ſubnata ipſi eſt ſuſpicio, inuoluta fuiſſe defuncti cineres & oſſa linteolo, & cum illo in vrnam intruſa: melius autem rem tetigiſſe credo Virum experientiſſimum Doctorem VOLCKMANNVM,

qui

(51) *Dan. Zepko in Gynaeceo Sileſiaco p. 16. Lucae* in den Schleſiſchen Denckwürdigkeiten *pag. 1198. & 1284. & MSC. German. Bibliothecae Neapolitanae apud VVratislauienſes.* (52) *Lib. II. c 12. & 15.* (53) *Mellenius pag. 8.* (54) *Butner c 8. p. 61.*

qui non fila haec, ſed fibrillas radicum eſſe arbitratur, quando oſſa, quorum ſubſtantiam fungoſam atque pinguedinem ignis abſumere totam non potuit, radices bene longas & lateribus ac fundo vrnae ſatis firmiter adhaerentes egiſſe demonſtrat. Multum nos in eius modi coniecturis iuuat ocularis inſpectio, qua quod ex parte caruit Vir doctiſſimus, Dauid Sigiſmundus Buttnerus, condonandus ipſi eſt error, quem in diſſertatione *de Vrnis Querfurtenſibus* commiſit, vbi ex orali relatione V. CL. Bartholomaei Keckii, cauſſarum apud Lipſienſes Patroni, male percepta, non procul Leucopetra ſiue Weiſſenfelſio inuentam ſcribit in vrna fuiſſe mitram ſubſericam (ein Sammetmützlein.) Etenim non Leucopetrae, ſed in pago *Carbetha*, qui vno lapide a Martisburgo Halas verſus diſtat, effoſſa eſt vrna iſta, & ipſe agri poſſeſſor, quocum egomet ante hos quaſi XIV. dies in eo pago praeſens loquutus ſum, ex quanam materia confecta fuerit, dicere vel adfirmare non potuit. Vnde autem probabitur, in Vrna mille minimum annis in terra illic defoſſa, mitram eius generis ſerici aut panni extitiſſe, cuius texendi noticiam ante tria vel quatuor ſecula nemo his quidem in oris nouit? Minorem adhuc fidem meretur apud cordatos *Friderici Lucae* (55) *de inuentis anno 1615. in Trebnicenſi ollarum monticulo lucernis adhuc ardentibus commentum*, quas quando in concameratis Romanorum monumentis per tot annorum centurias indeſinenter arſiſſe, magno volumine probare contra aliter ſentientes vix potuit vir in Philoſophia & Antiquitatis hiſtoria verſatiſſimus, *Fortunius Licetus*, ecquibus ille Fridericus rationibus perſuadebit nobis, inuentam unquam fuiſſe his in terris lucernam ſepulchralem? & ſi maxime inuenta quaedam fuiſſet, arſiſſe illam eo tempore, quo ex ſolo arenoſo, ab

 omni

(55) In dieſer Gegend fand man *an. 1615.* viel Heidniſche Gräber / und darinnen brennende Lampen ꝛc. *verba ſunt Lucae* in der Schleſiſchen Fürſten-Krone *diſcurſ. 10. p 405.*

omni antea liberi aëris commercio exclusa, &, si vasculum spectes, terra magis quam oleo referta atque obruta effoderetur? Mage dignum est adprobatione publica id, quod de quibusdam vrnulis in duas quasi partes interstinctis, (56) ad capiendos gemellorum aut vterinorum pupillorumue defunctorum cineres traditur, atque alterum istud, quod *de perforato ligneo globulo*, quo mulieres colum tractantes, dum fila ducunt, indigent, ad me scripsit D. VOLCKMANNVS. Colus enim insigne sexus foeminei, si cremanda erat apud Borussos (57) foemina, solebat simul comburi aut sepeliri, & puellarum busto crepundia fuisse addita, Smetius supra nos docuit; quae inter haud dubie referendum est *crepitaculum fictile* apud nostrates ex vrna extractum, quo pusiones paruulos ab ineptis vagitibus terrere & auertere nutrices solent. *Ligneum* vero *globulum* modo dictum, quem Patronus ille noster in maiori quadam urna inuenit, saluum mansisse per tot secula, non rarum aut insolens quid esse, probat inde, quod quercinum & abiegnum lignum in terra aluminosa lapidescat, Dryites & Elatites dein adpellatum, cuius frusta quaedam egregia ex Monte nostro Figulino, & fodinis Goldbergensium argillaceis inter Silesiae Fossilia (quibus Museum eius largiter instructum deprehenditur,) ipse possidet, simili modo, quo Rhodius anno 1693. gladii capulum aeneum, cui notabilis pars ligni abiegni inhaeret, in tumulo quodam Cimbrico offendit.

VIII. Restant inter ferales reliquias NVMI, in ipsis partim vrnis, partim extra illas in agris effossi. In *Moguntinis* & *Viennensibus* numismata Romanis litteris Caesarumque Traiani ac Caracallae nominibus signata sunt reperta, si Hiegellio (58) & Brounio (59) habenda est fides. Quid de *Cimbricis* Maior (60), de *Danicis* Bartholinus (61), de *Suecicis*

(56) *Kirchmannus Lib. III. c. 14. p. 434.* (57) *Hartknoch diss. 13. p. 193.* (58) *Hiegellius p. 22. 23.* (59) *Brown p. 223.* (60) *cap. 46. 47.* (61) *in Antiqq. Danicis Lib. II. c. IX. p. 402. seqq.*

ciis Schefferus tradant, apud ipſos videre eſt. Extat in Vrna Bibliothecae Petro-Paulinae apud Lignicenſes, a CL. Wagnero, Ciuitatis Aurimontanae quondam Notario, (qui eam Argentorati a Forſtnero, cuius liberorum paedagogus fuit, acceperat) dono illuc miſſa, *bracteatus quaſi quidam argenteus*, adeo tamen tenuis, & ſiue a flamma rogi, ſiue a vetuſtate exeſus, vt nullus icunculae typus in eo amplius cognoſcatur. Sed hunc ut peregrinum & ab exteris oris in has terras delatum ſilentio transmittimus. Lignicenſium oſſuaria numis ſemper deſtituta offendit D. VOLCKMANNVS, niſi fortean ruſticos, auri ſacra fame ductos, ſibi ſolis vindicare has opes in agris ipſorum obuias credamus, Iudaeis poſtea lubentius vel fabris aurariis, quam Viro litterarum & antiquitatis callenti venum oblatas. Traiani certe, Adriani, Antonini, Fauſtinae numos in Ducatu Lignicenſi effoſſos Reuer. D. SCHINDLERVS in Muſeo ſuo ſeruat, cuius generis alios nonnullos recutito cuidam Glogouienſi ab ruſtico diuenditos & Lignicium delatos accepit. Quod vero ex numis magni, medii, & parui moduli, Romanorum Imperatorum imagine ſignatis, ſed in patria inuentis, nonnemo ciuium noſtrorum in publica diſſertatione *de Originibus Vrbis Lignicenſis* ſcribit, (62) adparere ex iis, *Romanos ex Pannonia mouiſſe in Quadorum terras, & perueniſſe in Sileſiorum fines, ac penetraſſe in noſtratem agrum, ſed nondum vrbibus excultum, vicis tamen pagisque, vt illa ferebant tempora, frequentatum; iſtudque numos demonſtrare, in quibus nomina Imperatorum inciſa ſint, ex his ſigillatim Traiani & Marci Antonini*, valde miror. Equidem animus mihi non eſt, immiſcere me ſcrupuloſis de veteri Geographia diſputationibus, neque id ago, vt ex amore in patriam nimio, victricibus Romanorum armis certos terminos in Quadorum terra ponam, aut Antonini Pii numum, in quo REX QVADIS DATVS ſcribitur, in dubium

(62) §. X. & XI.

vocem: id tantum nego, quod ex numis Romanis in agro nostrate erutis Romanas Aquilas eo vsque victorias suas extendisse probari possit. Vt enim non repetam ipsius Ciuis mei in commate praecedente de hisce numis verba, *quos haud dubie Quados, Romanis implicatos bellis, velut praedam ab hoste captam in has oras secum asportasse memorat;* (63) argumenti certe illius nullitas adparet, cum quod Germani (64) numis in sua terra cusis carentes permutatione mercium partim vsi sint, partim & *Romanorum bigati, serratique*, in commerciis valuerint, tum quod ex LYGIIS, QVADIS & MARCOMANNIS quamplures in aula Marobodui Regis viuentes, & Romanorum, quibus aditus apud eum Regem nunquam erat occlusus, consuetudine ac pecunia scribantur adiuti; tum praecipue, quod sub Antonino Philosopho Imp. vrbes intra Italiam Romanas adgressi, ipsum dein Imperatorem in eas angustias redegerint, ex quibus forte nunquam fuisset eluctatus, nisi Legio Fulminatrix pluuiam sitientibus Romanis & coelestes contra hostem suppetias precibus suis impetrasset. Et quamuis fusi tunc sint memorabili praelio maiores nostri, multa tamen subinde Romanis negocia facessere non destiterunt, acie saepius quam bello, armorum genere, non virtute, victi: qua Seculis post Christum natum quarto ac quinto in ipsa paene peruaserunt Romani Imperii viscera. Quas interim praedas, quam pecuniae vim coegerint, quando a populationibus Prouinciarum ditissimarum ad patrios lares reuersi, numos etiam Romanorum Imperatorum imaginibus signatos attulerunt, dici vix potest, & merentur omnino legi, quae de his Silesiorum veterum expeditionibus eruditissime *in Antiquitatibus Silesiorum* disputauit celeberrimus Wratislauiensium Polyhistor Martinus Hanckius. Caeterum si praeter illos, quos casu inter arandum eruunt agricolae, in ipsis etiam crematorum cadauerum cinerariis, vel vrnis aliis adstantibus aut non multum dissitis inueniuntur Numi, sicuti factum aliquoties recordor,

(63) *§. X. dissert. suae.* (64) *Tacit. Germ. V. 6. 7. XV. 5.*

dor, siue illis incisae sint Romanorum, siue Gothorum, Saxonum aut Francorum icunculae, triquetrae, globuli, cruces, equi, &c. noua quaestio subnascitur, vtrum scilicet *defossi cum defunctis thesauri*, aut *Nauli titulo* adiuncta ossibus fuerit moneta? Prius membrum non illius tantum aeui, sed & antiquiorum seculorum mores illustrant, vbi cimeliorum sepulchralium ac thesauri mortualis exemplum nobis suggerit sanctissimus Rex Dauides, e cuius sepulchro Hircanus, si Iosepho fidendum, (65) 3000. talenta, (ea sunt 180000. aureorum nostrae pecuniae) eruit, Herodes autem multa adhuc inuenit. Quas gazas veteres occultauerint in tumba Mariae, Stiliconis filiae, Honorii Imperatoris sponsae, quae virgo obiit ante nuptias, in sepulchris item Alarici, Attilae, Cuntrani, Narsetis, Caroli Magni, & Childerici I. Regis Francorum, Ioannes Iacobus Chifletius *in Anastasi Childerici I.* siue de Thesauro eius sepulchrali, Tornaci Neruiorum mense Maio anno 1653. effosso Commentariis doctissimis Antuerpiae 1655. 4. editis ostendit. Suecos idem factitasse comprobat Io. Schefferus, qui in *Vpsalia Antiqua* scribit, (66) quod tempore Gustaui Adolphi Regis maximi prope *Vpsaliam* cum preciosis rebus multis, aurea quoque vasa cum Numis fodientes accolae inuenerint: plura etiam fortassis erui potuisse, nisi Rex religiosissimus spe lucelli cuiusque defunctorum quietem interpellare vetasset. Paria sunt, quae de Cimbris Maior, sed magis admiranda, quae de Danis suis Thomas Bartholinus *in Antiquitatibus Danicis de caussis contemtae a Danis adhuc gentilibus mortis* profert. *Post enim quam disseruisset capite VIII. de gaudiis Valhallae, ad quam heroës post obitum migrarent, statim equos docet simul tumulatos, quibus animae ad inferos equitarent, iisdem etiam in Valhalla vsurae: quibus vero equus deerat, iis calceos letales alligatos, quibus ad Valhallam irent, & in Valhalla vte-*

F ren-

(65) *conf. Menoch. de Rep. Hebr. L. 8. c. 5. quaest. 9. Geier de Luctu Hebr. c. 6. §. 16.*
(66) *cap. 18. p. 360.*

rentur. Cap. IX. ostendit, Pecuniam cum defunctis simul sepultam, eaque re tumulos saepius sollicitatos. Pecuniam ideo consepultam mortuo, vt in Valhalla vsui esset. Opes piratica acquisitas in sepulchra illatas. Multos ante mortem thesauros defodisse, quos se in Valhalla recuperaturos credebant, vti promiserat Odinus, qui Deus diuitiarum erat. Cap. X. vestes preciosas, armillas, annulos, aliaque clenodia simul sepulta adserit. Coniuges cum maritis mortuis crematas & consepultas, quo Valhallam venire possent, vbi amores renouandi. Amicorum vno mortuo caeteros se occidisse, nonnunquam vno tumulo illatos. Magnificum fuisse, cum comitatu Valhallam venire, vbi omnes occisi inseruirent occisori, & quae huius generis alia sunt. Apud Prutenos (67) post crematum cadauer omnes qui funus illud efferebant, numos iniiciebant sepulchro, tanquam viatico mortuum donantes: annulos item aereos & armillas aereas, praesertim si defunctus Christianorum Sacra susceptisset. Quod si ergo haec caerimonia, quam in funere Principum ac Nobilissimorum ex populo praecipuae nationes obseruarunt, apud Sarmatas veteres, & in nostra paene vicinia recepta fuit, quid obstat, quo minus de *Sarmaticis Vrnis a Mellenio descriptis*, coniecturam doctissimi Sagittarii sequamur, qui isthoc in campo siue cum Romanis, siue cum aliis gentibus manus conseruisse Sarmatas, ac hostium quidem cadauera in profluentem forte proiecta, aut canum ferarumque ludibriis exposita, suorum vero corpora religiose cremata, ossaque & cineres religiosius fuisse in has vrnas reposita tradidit. Quae quidem coniectura alteri meae occasionem dedit, qua in eadem tot cadauerum crematione, magnam armorum ex aere solo tum temporis fabrefactorum copiam in praestantiorum Ducum rogos vna cum thesauris ex praeda collectis fuisse coniectam opinor, quae postquam in tantae molis massam colliquesceret, cum vrnis dein sepul-
ta

(67) *Hartknoch diss. 13. p. 194.*

ta fuit, hancque veram esse scoriarum immensae molis ibidem inuentarum caussam auguror, superius enim a me ostensum est, ferri apud vetustiores incolas longe minorem ad arma vsum fuisse, quam aeris: vnde & hanc nostram de Scoriis illis metallicis sententiam haud pauciores Patronos inuenturam confido, quam alteram Mellenii, qui reconditos fortasse in sepulchretis thesauros, permissu autem Numinis supremi a Diabolo conflatos & in scorias esse resolutos scribit. (68) Quod maiores nostros concernit, quorum diuitiae consistebant vtplurimum in pecudum numero, exiguum inter ipsos auri argentique fuit precium, quando & vasa argentea non in alia vilitate (69) habuerunt, quam quae humo finguntur. Factum hinc arbitror, vt rei, cuius acquirendae cura minus tangebantur, conseruandae quoque aut ad posteros deriuandae parum studerent: & credibile videtur, exeunte altero post Christum natum seculo deposita esse in agris vel sepulchretis illa vascula, in quibus pecuniam Romanam inuenerunt posteri. Equidem Bartholinus laudati operis capiti nono disquisitionem de Numis externis & inquilinis in terra repertis, litteris praesertim Runicis signatis inseruit, quos inter aureis quibusdam orbibus, quorum ectypos paginæ 461. adnectit, ansulas ideo additas argumentatur, ut amuleti instar collo adpendi possent, sicut numismati pro amuleto inseruituro foramen infuisse ad traiiciendum funiculum, quo ad collum gestaretur, annotat Ioannes Macarius in Abraxa Aristopisto, vbi veteres gestasse adpensa numismata non solum aduersus mala, sed etiam ad bona procuranda, ex Chrysostomi homil. 25. ad populum Antiochenum collegit. Recte vero ad haec respondet celeberrimus Tenzelius, foraminula & ansulas non ideo semper adiunctas, vt amuletorum nomine gestarentur, sed & ornatus gratia factum, vt e collo penduli gererentur numi. Quatuor eius generis aureos orbes,

(68) *pag.* 16. (69) *Tacit. Germ. V.* 5.

bes, quales ethnici quondam Reges & heroës in regnis ſeptentrionalibus partim tanquam inſignia dignitatis ac virtutis, partim etiam amuletorum loco e collo geſſerunt pendulos, qui poſtmodum vna cum eorum oſſibus, & quibus in vita vſi erant armis, aggeſto humo ſunt contumulati, exhibet aeri inciſos Vir Ampliſſimus Elias Brennerus, cuius tabella, licet tres ex his orbibus peculiari commentario deſcripti ſint a Ioanne Scheffero, paucis tamen ob raritatem exempli veſtris in terris erit cognita. Noſtrates numi (hos autem noſtrates voco, qui ex agris noſtris effosſi ſunt,) quantum mihi de iis conſtat, neque anſulis inſtructi ſunt, neque foraminulis perforati, atq; adeo a maioribus neque ad ornatum, neq; amuletorum loco adhibiti. Ad alterum membrum *de Charontis Naulo* quod attinet, quamuis apud gentes quasdam iſtud obtinuerit, eiusque rei in ipſo fere Chriſtianiſmo veſtigia deprehendantur, LYGIIS tamen, QVADIS, SLAVISque hoc nomine incognitum videtur. Graeci, qui hunc numum *Danacen* & *Naulum* vocarunt, vt primi ritus huius auctores mortuo ſtipem in ore componebant, Charonti portorium & naulum, (70) quod eſt precium pro vectura nauis, ſolutum ei qui nauem exercet, *l. cum ſeruus* §. *fructus D. de leg. I.* An Romani eiusdem moris ſemper fuerint obſeruantes, dubito, quoniam doctisſimus Kirchmannus, qui *de Romanorum Funere Libros quatuor* edidit, nullius ſtipis aut portorii meminit, qui tamen pecuniam aurumque cum mortuis conditum, eius effoſſores τυμβωρύχους, cadauerum vero Spoliatores *Sacrilegos ac fures* vocatos, integro capite XIV. libri tertii probat. In faucibus Mumiae Wratislauienſis repertum inter vnguenta complicatum puriſſimo ex auro folium, crenis inſigne ac mirandae tenuitatis, vtque pondo exegerint curioſi examinatores, non niſi decem, vt vocant, granorum, illuſtre quondam Sileſiae decus, Andreas Gry-

(70) *Gutherius de Jure Manium Lib. I. cap. 17. p. 104. Caſalius cap. 26. pag. 145.*

Gryphius (71) memoriae prodidit, ſed pro naulo nemini obtruſit. Argenteum numum prope Neſtuediam minorem in cranio humano repertum poſſedit Bartholinus (72), quem pro naulo Charontis interpretatur Tenzelius. (73) Id enimvero non mage admirationem quam abominationem meretur, inter alias Chriſtianae religionis caerimonias, hunc quoque a gentilibus mutuatum atque introductum olim in Eccleſiam fuiſſe ritum, quo SS. Euchariſtiae Symbola, quae aegrotantium & ad alteram vitam anhelantium merito a Patribus *Viaticum* adpellantur, non mortuis tantum infuſa, verum & conſepulta ad modum *nauli* legimus. Equidem non exſcribam hoc loco, quae Ioannes Andreas Gleichius & Ioannes Andreas Schmidius, *de Euchariſtia moribundis ac mortuis olim data*, doctiſſime diſputarunt, quorum hic locum Theod. Balſamonis de ſancto pane cum mortuis ſepeliendo adfert: *νομίζω γίνεθαι εἰς ἀποτροπὴν τῶν δαιμονίων, καὶ ἵνα δι' αὐτȣ̃ ἐφοδιάζηται πρὸς ȣ̓ρανὸν, ὁ τȣ̃ μεγάλȣ καὶ ἀποςολικȣ̃ καταξιωθεὶς ἐπαγγέλματος· existimo hoc fieri ad auertendos daemones, & vt per ipſum tanquam viaticum deducatur ad coelum, qui magna & Apoſtolica profeſſione dignus eſt habitus.* Vt tamen eo maior mihi fides habeatur, adducam ex famigeratiſſimo PP. Societatis Ieſu Theologo, Theophilo Raynaldo Gallo, expreſſa quaedam verba, abs duobus illis Doctoribus Theologis neglecta, quibus *in Heteroclitis Spiritualibus* utitur. *Aliqui olim*, ſcribit, (74) *ori ipſi mortuorum impoſuere S. Euchariſtiam ad abolendum vſum ethnicum immittendi ori mortuorum pecuniolam, quae eſſet pro naulo ad tranſuectionem per cymbam Charontis. Vt ergo is profanus vſus aboleretur, & naulum tranſuectionis noſtrae in coelum eſſe Euchariſtiam docerent, ori mortuorum diuinam Euchariſtiam immittebant. Nihil horum nunc locum habet apud fideles, & qui eo pacto honorare Chriſtum in Euchariſtia vellet, inconſultiſſime faceret, & Chriſti potius dehoneſtator audiret —*

(71) *in libello de Mumia Wratislauienſi pag. 45. 46.* (72) *Lib. II. c. 9. p. 460.* (73) *in Colloqu. anni 1695. p. 966.* (74) *Tom. I Sect. I. Puncto VII. fol. 82. b.*

— *Videntur autem*, pergit alibi, (75) *qui hoc mortuis subsidium ex suo sensu citra Ecclesiae suffragium adhibuerunt, aut corrigere, aut in melius commutare voluisse vsum quendam ethnicorum, aut de restituenda defuncto communione Ecclesiastica fuisse solliciti. Is, quem dixi, vsus gentilium erat, ori mortui hominis trientem imponere, tanquam naulum apud inferos pro portorio pendendum. Vt igitur significarent, Eucharistiam, quae vere est pignus gloriae, esse Christianis naulum transuectionis ad gloriam, dimisso ethnico vsu trientis, immittebant ori defuncti corpus Christi.* Graecorum hac de re opinationes, & commendatitias litteras, quas Mosci a Patriarcha viuente ad D. Nicolaum in coelo, de vita ac moribus mortui exaratas, & in loculo cum defunctis sepeliendas serio flagitant, ex Allatio & Oleario, ne prolixior videatur digressio nostra, repetere iam nolo. Hoc interim probe notandum est, Numos ex tumulis Christianorum aeque ac gentilium extractos, non semper *nauli* sed & *indicis temporarii*, quo quisque nimirum obierit, aut terra conditus fuerit, vicem praestitisse. Bosius sane *in Roma sua subterranea Lib. I. cap. XX.* adnotauit, quod quamuis mos non fuerit in Ecclesia primitiua vsitatus, vt Christiani aurum ponerent in sepulchris, nisi quod vestibus intextum erat, vel annulorum, quos digitis gestabant, aliquod tamen numisma ad memoriam temporis, quo sepulti fuerant, additum, in multis cœmeteriorum conditoriis obseruatum fuerit. *In Sacris cœmeteriis* (quae verba ipsius Bosii sunt Lib. 4. cap. 31.) *innumera inueniuntur sepulchra cum signo Christi, praesertim Marii sub Hadriano, Alexandri sub Antonino, Caii Papae sub Diocletiano, vbi tria eiusdem Diocletiani reperta sunt numismata. Solebant enim primi Christiani, quum sepelirent martyres, eorum sepulchris addere numum Imperatoris, sub quo martyrium passi erant.* Exempla eadem adfert Paulus Aringhus (76),

(75) *Tom. I. Sect. II. puncto X, integro, fol. 418. 419. 420. conf. Tom II. Sect. I puncto VI. §. 1. 2. fol. 86. a.*

(76), additque fideles in tumulandis Sanctorum Martyrum exuuiis numiſmata quoque Imperatoris, ſub quo iidem coronati fuerant martyrio, iuxta illos ſtudioſe reponere conſueuiſſe. Idem ab ethnicis factitatum non Childerici modo exemplum, (in cuius tumulo numi Regum coaeuorum, quorum donis ac munuſculis cultus ab iis fuit Francorum Rex, inuenti ſunt) (77) verum Erizzi (78) etiam & Chifletii adducta plura ex auctoribus probatis loca comprobant. Aliam nunc ergo illis ineundam eſſe inpoſterum rationem concludimus, qui, quicquid hactenus numorum aut pecuniae ſignatae in Vrnis ſepulchrisque inuentum audiunt, ſtatim *pro naulo Charontis* venditant: tantoque minus ea *nauli* adpellatio noſtratibus numis tribuenda eſt, quum de LYGIIS veteribus certum ſit, illos de altera vita fabulas, a Graecorum commentis longe diuerſas, ſomniaſſe, atque adeo pro vectura Charontis, cuius nomen ac vices ignorabant, portorio ac ſtipe non indegiſſe.

IX. VSTRINA tandem conſiderari etiam debet, locus, in quo cadauera comburebantur. Non procul illam abeſſe ab Vrnarum conditoriis, auctores fere omnes obſeruant, cuius rei non aliud euidentius ſignum eſt, quam ſi terram atram, carbonibus & ambuſti ligni fruſtulis refertam offendimus, qualem in agris LIGNICENSIBVS verſus humum paludoſam (gegen den Bruch) detexit D. VOLCKMANNVS. An in tumulo ſiue loco quodam editiore ſtructa fuerit pyra, aut in media camporum planitie, definiri nequit. Miror autem Treuerum (79) de rogo in fouea exſtructo, de cadauere in illa, quaſi ſtaret, compoſito, vel linteis Asbeſtinis circumuoluto, aut in ciſta lapidea contento, vt cinis humanus a ligneo diſcerni potuerit, (80) ſollicitum eſſe, & deſcriptio-

(76) *Romae Subterr. L. 6. c. 23.* (77) *Chifletius in Anaſtaſi Childericiana cap. 17. p. 256. 257.* (78) *de Numiſm. pag. 6.* (79) *pag. 12. 13.* (80) *conf. Kirchman. Lib. III. c. 7. p. 362. ſeq. Treueri commentum de foueis uſtrinarum merito refutatur ab Arnkielio in Addendis ad Part. III. Antiqq. Cimbric. p. 406. 407.*

ptionem combuſtionis ab Indorum exemplo petere. Euoluendus erat potius in Antiqua Germania Cluuerius (81), & loci, quos hic ex auctoribus rerum Celticarum adduxerat, Procopiique teſtimonio confirmauerat, conſulendi. Quis enim in illa caerimoniarum apud Maiores ſimplicitate tam curioſe diſcretum cinerem herilem ab alio crederet, qui oſſium potiorem habitum fuiſſe reſpectum quam cineris nouit? Romanorum haec & Gallorum cura fuit, non Germanorum, non LYGIORVM, & qui alii Sileſiam illo tempore incoluerunt. Quod de Sarmatis Mellenius refert, non tango, neque enim Vſtrinae lapidibus in quadratam ſurgentis formam, immo ferreis laminis tectae vllam credit ipſe vſpiam eſſe memoriam. In Cimbria ſtratas inſtar pauimenti ex lapidibus vſtrinas Maior vidit, & iuniperi aut abietis ramos ad rogum adhibitos ex minutis carbonum reliquiis (82) concludit. Ad noſtratium pyras pinum, abietem, ac betulam vel quercum etiam delectas, illarum apud nos arborum prouentus arguit. Equos, Canes, Arma, Seruos & Vxores nonnunquam iisdem cum Patrefamilias flammis arſiſſe, Heri tamen atque vxoris aut liberorum oſſa tantum cum exigua cinerum portione in vrnam collecta, ex oculari inſpectione conſtat, cinere interim reliquo ac caeteris oſſibus in vſtrina relictis, aut leui humo contectis. Maiora oſſa partim malleo in minutas partes confracta, partim integra ad latus maioris ollae poſita fuerunt. Rogum vino reſperſum, & oſſilegium nono demum poſt cremationem die inſtitutum, nemo de noſtris temere dixerit. Et quum ex domeſticis quosdam, ſeruos praecipue, ancillas, mancipia, vel pueritiam nondum egreſſos, ante mortem Patroni ſui ſaepe numero deceſſiſſe contigerit, illorum cadauera absque publico funere ambuſta atque humata, haud raro etiam nuda in ſyluis ac

ſolo

(81) *Lib. I. c. 53.* (82) *Maior* in dem Neu-Bevölkerten *Cimbrien cap. 27. & 41. conf. Rhodium in Actis Maris Balthici anni 1699. pag. 90.*

ſolo relicta aut in profluentem abiecta fuiſſe (83) certum eſt. Carnem ſane crudam cum oſſibus ac cinere in vrna Comitatus Pinnebergici repertam Riſtius adfirmat. Solos itaque Nobiliores ex populo, & Patresfamilias ſolemni pompa crematos, caeteris autem exequias, vbi fata quenquam inopinato rapuiſſent, ad eum, quem memoraui, modum factas vix ambigo, quod alias infinitus eſſet vrnarum in agris numerus, ſi ad ingentem populi multitudinem ab auctoribus Latinis paſſim memoratam computus inſtitui, & ſinguli praeter oſſuarium maius, tot ollas ſocias minores accepiſſe deberent. De Dentibus diuerſae magnitudinis in Vrna Sarmatica non minus, quam in noſtratibus repertis Mellenii (84) coniecturam amplector, & eorum quidem maiores pro equinis maxillaribus, minores autem pro humanis agnoſco. Aureos, argenteos, vel eburneos nunquam heic loci effoſſos, apud Romanos autem hanc conſuetudinem fuiſſe, recordor. Extat in XII. Tabularum Legibus vndecima huius tenoris: *Funeri aurum ne addito: aſt quoi auro dentes vincti erunt, im 'cum eo ſepelire vrereue ſe fraude eſtod.* Dentes hic illos intelligi, quos quis elapſos vel euulſos auro ſibi incruſtauiſſet atque adſeruaſſet, vel factitios magis, inſititios, & exemtiles auroque deuinctos, qui poſſint in reliquam dentium ſeriem inſeri, ad explendam ſedem eorum, qui forte exciderunt, adiuuandi ſermonis gratia, interpretes commentantur: quos inter Conradus Rittershuſius in Dodecadelto (85), certum eſſe addit *primo*, *quod aurum illis adhibitum fuerit*, *ac deinde*, *quod licuerit eos dentes cum ſuo auro vel exurere vna cum reliquo cadauere, vel ſepelire, idque Decemuiros ſine fraude eſſe iuſſiſſe, hoc eſt, ſine mulcta vel pœna, tum vt honos haberetur dentibus, in quibus ſplendidandis magna veterum cura fuit, velut ex Apuleii Apologia quoque notum eſt, tum quod parua iactura tantillae auri particulae videretur Legislatoribus.* Sed haec dentium aureorum, vel

(83) *de abiecto ſeruorum apud Romanos funere Gutherius Lib. II. cap. 36. pag. 403. ſeq. agit.* (84) *pag. 28. 29.* (85) *claſſ. II. cap. 12. pag. 34.*

auro incruſtatorum hiſtoria, non ad LYGIOS inquam, verum ad ſolos Romanos ſpectat.

X. Vltimam diſſertationi manum impoſituro, quot ſeculis in terra delituerint Vrnae, quoue tempore in eam defoſſae ſint, disquirendum eſt. *Querfurtenſibus* Vrnis aetatem mille annorum Butnerus (86), *Sarmaticis* ſeptingentorum Mellenius (87), *Marchicis* prima receptae fidei Chriſtianae initia Treuerus (88) tribuit, qui omnes, quando haec ſcribunt, ad illa tempora reſpiciunt, quibus abrogatos cremationis ritus, & humationem frequentatam fuiſſe, in annalibus refertur. Enimuero ſi combuſtioni cadauerum is praefigendus eſt terminus, qui ſepulturae initia dedit, ſtatuendum erit ſecundum quorundam opinionem de noſtratibus Vrnis, quod prioribus quinque ſeculis a Chriſto Nato in agro ſint depoſitae, quem ciues poſtea Freidhöfe / Martisburgenſes Kirch-Aecker / Veſontini autem *Champ-noir*, ſeu *campum nigrum* dixere. (89) Poſtero enim tempore, maxime circa medium ſeculi ſexti, contigiſſe ſub Lechi auſpiciis Slauorum Venedorumque in has terras irruptiones, communis auctorum ſententia eſt; Lechitas autem terrarum victores LYGIORVM QVADORVMque ſobolem omnem non quidem extinxiſſe, Sacrorum vero formulas, & funerum ritus, & imperii leges atque dominationis arcana ipſis praeſcripſiſſe, multis vero perquam ſimile videtur. Ac inter hos quidem Slauos ſolam funerum humationem viguiſſe, cremationem autem cadauerum nunquam fuiſſe receptam D. Thebeſius arbitratur; Dlugoſſi, vti adparet, auctoritate motus, qui Cracum I. a Polonis in monte Leſſetino prope Cracouiam *ſepultum*, Principem quoque Vandam in campo *ſepultam*, & Popielium (qui poſtremus ex ea Familia Dux fuit) patruorum veneno e medio ſublatorum corpora *ſepeliri* vetuiſſe ſcribit, atque *ſepeliendi* vocabulo vti-

(86) *cap. V. § 7. 8. p. 41.* (87) *pag. 30.* (88) *pag. 25.* (89) *Chifletius in Veſontione cap. 26. pag. 90. ſeq.*

vtitur, de quo Ciceronem, *non, qui vritur, sepelitur, sed qui humatur*, dixisse legimus. Vtut autem Dlugossi testimonia in dubium neutiquam vocem, eius tamen vnius auctoritatem ad argumenti negatiui robur non sufficere, inde coniicio: quod *primo* Lechitas funerum combustionem nunquam frequentasse, expressis verbis non scribat; aliorum dein ea de re testimoniis destituamur; &, quod palmarium est, apud omnes populos, quibus cadauerum crematio in vsu fuit, eodem quoque aeuo ac tempore sepulturam siue humationem frequentatam, plura scriptorum loca diserte probant. De Graecis & Romanis non attinet dicere, apud quos humationem & combustionem fuisse in vsu Kirchmannus (90) in vestibulo statim operis sui de Funeribus Romanorum ostendit. Arnkielius in Gentilismi Cimbrici descriptione, (91) ex Saxone Grammatico aliisque auctoribus deducit, defunctorum vxores, amicos, clientes superstites non semper vna cum istis fuisse crematos, sed aut viuos, aut prius occisos illorum tumulo illatos: atque idem ex vstrina collegit Rhodius in Obseruationibus suis de Tumulis Cimbricis saepe a nobis laudatis, & Actis Maris Balthici anni 1699. non sine merito insertis, pag. 375. Franci item ac Vesontini vsum cremandi cadauera & sepeliendi promiscuum habuere, repertaque aliquando calcaria & enses in sepulchris equitum atque nobilium, Chifletius in Vesontione cap. XXVI. p. 92. docuit. Caeteris quoque Germanis non infrequens fuit uterque funerationis modus, cuius memorabile exemplum his verbis Butnerus (92) narrat: Man hat auch unserer Orten Gräber mit unverbrandten Leichnammen gefunden / und wurde anno 1690. zu Varnstadt / da man einen Steinbruch zu suchen gedachte / folgendes angetroffen: Auf einer Seiten fande sich eine Vrna mit verbrandten Knochen eines Kindes / auf der andern Seiten Knochen von einem begrabenen Menschen / so ziemlich mürbe / zwischen beyden aber

 in

(90) *Lib. I. cap. 1. pag. 2. & Lib. III. cap. 8. p. 369. 370.* (91) *cap. 42. §. 4. p 344.*
(92) *cap. VII. §. 7. p. 56.*

in der Mitte ein vollkommenes Manns-Gerippe / welches zur Seite einen Spieß liegen gehabt / davon das Obertheil so von Kupfer / mir aus den Hoch-Adl. Geusauischen Gerichten durch Hn. Albrecht Anton von Linsing überbracht worden / dessen Abbildung hierbey zu sehen. Quid Altenburgi ac Martisburgi huic rei simile obseruatum a nonnullis sit, alio tempore fusius exponam. Potuit ergo & apud Lechitas vterque funerationis ritus, crematio nimirum atque sepultura cadauerum viguisse, quum praesertim in ipsa Sarmatia, ex cuius patentissimis campis effusa est Lechitarum siue Slauorum in oras nostras multitudo, Vrnarum sepulchralium e terra passim erutarum copia non deficiat. Accedit alterum, si Slaui soli in more positum habuerunt, vt sepelirent defunctos, annon LYGII, quamuis a Slauis subacti, & in vnum quasi populum cum iis coalescentes, patrios tamen cremationis ritus etiam post ipsam subactionem a Lechitis factam retinuerint, atque idcirco ex VI. VII. VIII. IX. ac X. fere Seculo, quo conuersa fuit ad Christum vniuersa Prouincia, petenda sit Vrnarum nostrarum aetas? Prussos certe veteres combustionis ac humationis vsum communem habuisse vsque ad illa tempora, quibus Ordo Teutonicus morem cadauera comburendi sustulit, apud Hartknochium (93) traditur. Verum cum *quarto* Aerae Christianae seculo inter Romanos (94), *quinto* inter Francos, posterioribus inter Saxones aliasque Germanorum nationes in desuetudinem venerit cremandi defunctos caerimonia, quod mysteria Christianae religionis vulgarentur his gentibus, & mores etiam nimis antea barbari magis ac magis emollirentur; ad eundem se modum conformasse & LYGIOS nostros haud vanis plane coniecturis adstrui posse confido, apud quos hercle Theotiscum idioma, & fauor erga Germanos alios aduenas, & antiquae fortitudinis stimuli, atque perpetuus in patriam amor diutissime fuit exercitus atque conseruatus. Immo maior adhuc Vrnarum nostrarum aetas inde probari posse videtur, quod

(93) *dissert. XIII. §. 4. p. 191.* (94) *teste Macrobio Butner. p. 41.*

quod aeneae armorum reliquiae inueniantur, nulli autem vnquam gladii; quum tamen verosimile sit, altero post Christum natum & tertio seculo *tum ferri ad arma, tum gladiorum inter arma vsum apud maiores nostros introductum* fuisse. At vero si isto, quo defossae sunt Vrnae nostrates, tempore *publicus fuisset ferri & gladiorum vsus, reliquiae nos eius rei certiores* redderent.

XI. Verbo tandem vt quid sentiam exprimam, nihil hic certi, *siue de Vrnarum aetate, siue etiam de illa LYGIORVM Ciuitate*, cuius haec ossium conditoria fuerint, statuendum puto. Inextricabilis nodus est veteris Geographiae de Silesiarum Incolis & Finibus, & quum plerosque populos praesertim Sarmatis proximos, illo maxime trium Seculorum VI. VII. VIII. decursu, qui Carolum Magnum Imperatorem, conditorem studiorum liberalium in Germania primarium praecessit, laborare defectu Codicum, qui pleniorem noticiam rerum historicarum ab anno 500. ad 800. suggerat, celeberrimus noster Hanckius (95) fateatur, cuius tamen in Silesiorum Antiquitatibus inexhausta est eruditio, tanto minor in hisce tenebris exigenda erit abs tirone, qualis ego sum, coniecturarum exactitudo. Quicquid igitur *de animarum immortalitate a maioribus credita; de victimis ad rogum mactatis, & lustratione funerum per Sacerdotem facta; de re veterum vestiaria,* cuius tantum *Fibulae*, & *armamentaria*, ex qua *Framearum & Iaculorum Globulorumque reliquiae* ad nostram memoriam durarunt; *de ordine supellectilis culinariae, & vasculorum ad compotationes, sigillatim funebres, adhibitorum*, qualia cum vrnis fuisse condita experimur; *de Vicorum Pagorumq; ad flumina praecipue, riuos, syluas ac prata, excultorum ratione; de Numis, commerciis ac migrationum & bellorum vicissitudinibus;* denique *de non turbanda praeter necessitatem Vrnarum ac mortuorum quiete*, dicendum restat, aliorum curis & inquisitioni praeripere nolo. Satis enim prolixus ipse mihi videor, & in tumultuaria isthac de VRNIS LIGNICENSIBVS AC PILGRAMS-

(95) *de Silesiorum Maioribus cap. 21. § 19. pag. 125.*

GRAMSDORFIENSIBVS Epistola erunt sine dubio multa, quae partim in tractatione, partim etiam in digressionibus aliquoties factis quorundam oculos offendent, & nigrum criticorum theta merebuntur. Mihi certe, quum aggrederer narrationem istam, non aucupium laudis aut iniquior in aliorum sententias censura pro scopo fuit, sed solus amor illustrandae quocunq; modo patriae. Quod si ergo contigerit, vt aliorum oculis subiiciendus, aut typis aliquando exscribendus veniat hic meus labor, (quamuis in eum finem, vt in conspectum omnium exponatur, scriptus a me non sit,) exoratos volo omnes ac singulos bene meritos de historia patria Ciues, vt me libere commissi passim erroris admoneant, & eum mihi animum esse credant, qui censuras aliorum lubenter admittit; secus autem sentientibus, si cum veritate coniuncta est illorum opinio, nunquam obstrepit, & meliora probatioraque edoceri maximo desiderio tenetur.

Quod reliquum est, Tuam inprimis gratiam imploro, REVERENDISSIME PRAESVL, cuius oculos nugarum mearum prolixitate iusto quam par erat diutius fatigaui, & ab aliis grauioribus negociis distinui. Deum precor ex animo, vt vires ac ocium Tibi largiatur, quo doctissimas curas, quibus nobilissimi olim ac famigeratissimi Ciuis nostri NICOLAI HENELII SILESIOGRAPHIAM RENOVATAM illustrare, & noua quasi veste induere auspicatus es, ad finem feliciter perducere, & in HENELIO a Te publicam in lucem exposito, publicum etiam atque aeternum laudis Tuae monumentum Orbi litterato exhibere quantocyus possis. Ita vale perpetuo & faue

REVERENDISS. ATQVE ILLVSTRISS.
NOMINIS TVI

Cultori obseruantissimo

M. CHRISTIANO STIEFF.

Scribebam Lipsiae exeunte Maio, Anni MDCCIII.

ADDENDA.

Pag. 1. lin. 17. *ab Olao Rudbeckio*] Hr. Rudbeck in Schweden hat allein bey Upsal eine Meile umbher in die 12370. Heiden-Gräber umgegraben / und die darinnen befindlichen alten Reliquien hervorgesucht / teste Langerlofio & Arnkielio *de Re Funebri Populorum Septentrionalium Lib. I. c. 15. §. 14. p. 273.*

Pag. 1. lin. 20. *post verba: & Jacobo Mellenio*] Adiungi his optimo iure meretur M. TROGILLVS ARNKIEL, Praepositus & Pastor Apenradensis in Ducatu Slesuicensi-Holsato, in cuius libro von der uralten Mitternächtischen Völcker Leben / Thaten / Begräbniß und Bekehrung / Pars tertia agit: Was die Cimbrischen und Mitternächtischen Völcker vor Gräber und Töpfe gehabt / darinnen sie die Asche der verbrandten Cörper verwahret / und ihre gebrauchte seltsame Grabschriften. Opus Hamburgi 1703. 4. prodiit, figuris multis ornatum, quod quum his diebus eius mihi facta esset copia, auidissime perlegi, & quaedam in eo inueni, quae quod ad illustrationem coniecturarum mearum faciant, inter Addenda omnino memoranda iudicaui, suo quaeque loco inserta.

Pag. 6. lin. 12.] der Spinnen-Augen Positur wird vermittelst eines Vergrösserungs-Glases also befunden:

oo oo oo OO OOO oooo
o o o o o o o o OOO oo
OO oo oooo o o
oo

vid. Lehmanns Historischen Schau-Platz der Natürl. Merckwürdigkeiten in dem Meißnischen Ober-Ertzgebirge / *Sect. XI. cap. V. p. 631.* (Lipſ. 1699. 4.)

Pag. 9. lin. 19. *tumuli ex lapidibus maioris molis, seq.*] Solche Grab-Berge und Hügel sind in der gantzen Mitternächtischen Gegend üblich gewesen / und ist davon sonderlich Arnkiel Lib. II. cap. 3. 4. 5. 6. nachzulesen / wo er die Grösse dieser Grabe-Hügel beschreibt / und cap. IV. §. 8. p. 224. hinzuthut: Je grösser und fürnehmer die Personen gewesen / welche da begraben seyn / ie grösser musten auch ihre Grabsteine seyn. Daher siehet man an etlichen Orten ungeheure grosse Grabsteine / wie Felsen / stehen / darüber man sich verwundern muß / daß dieselbe durch Menschen-Hände

haben

haben können dahin gebracht werden. Etliche solcher Hügel sind mit 3. 4. 6. oder mehr Steinen besetzt: Etliche Grab-Berge sind mit zweyen / ja gar mit dreyen Stein-Kreißen umbgeben. vide Iconismos apud Arnkielium.

Pag. 12. lin. 23. 24.] die Cimbrischen Heyden-Begräbnisse werden Riesen-Gräber und Riesen-Bette genennet/ Arnkiel Lib. II. cap. I. § 3. 4. p. 204.

Pag. 13. lin. 15. *quo fanum gentis olim stetisse*] Curaeus in Silesiorum Annalibus: *Casimirus etiam vt gratus esset suis nutriciis, Colonias Monachorum S. Benedicti in Poloniam deduxit, & Sodalitium vnum collocauit LEVBVSIVM in Silesiam ad Viadri ripam, vbi olim fuerat celebris cultus idoli ethnici.*

Pag. 14. lin. 5. *est locus iste LVBENS Julio de Caesare dictus.*] Caspar Iongelinus in Abbatiarum Ordinis Cisterciensis Noticia Lib. V. de Silesiae Monasterio Leubusiensi, quod *Lubense* vocat: Hic (Casimirus) Ordinis S. Benedicti, quem antea professus erat, non ingratus esse volens, eiusdem aliquot Monachos ex Polonia in Silesiam transtulit, & Monasterium in loco dicto LVBENS fundauat, ubi Iulius Caesar olim castra locasse dicitur, & ubi idolorum fuit templum, cuius vestigia hodie adhuc inibi monstrantur.

Pag. 15. lin. 20. *ab ipsa natura produci.*] In hanc classem referendus etiam est Bohuslaus Balbinus S. I. qui *in Miscellaneis Historicis Regni Bohemiae Decad. I. Lib. I. cap. 49. fol. 115 a.* sic scribit: Mirum est, & vere naturae arcanum, quod circa Cunaci montem (*Kuneticka Hora* vulgus adpellat,) non procul a loco, vbi quondam ditissimum totius Bohemiae coenobium Ordinis S. Benedicti steterat, (*Opatowice*) reperitur. OLLAS pastorculi ac pueri ludentes saepe effodiunt, tali opificio perfectas ex argilla, vt nihil in illis omnino nisi lituram illam (Glätte) qua ollas perfundere solent, desiderare possis. Ollas eiusmodi extractas, & sole siccatas rusticae per ea loca adhibent coquendis rebus omnibus, praebentque vsum commodissimum in culinis. Eiusmodi quoque ollas in maiore Polonia reperiri auctor est Miechouius Lib. I. Histor. Polon. cap. 3. Existimo argillam eius generis (quae *Gil* nobis dicitur) ad figuram ollarum sponte sese ac libenter componere, natura ipsa, quid fieri velit, docente. Eiusmodi ollas demortuorum Vrnas fuisse Ionstonus adfirmat, *in Thaumat. Natur. class. 4. cap. 14.* Crederem, si ex tumulis, non in argilla media ollas effoderemus, aut si eae ollae vrnarum more

more conformarentur, & vel cineres, vel aliud continerent, ex quo mortuales esse coniiceremus.

Pag. 17. lin. 19-21. *de vrnis nigricantibus.*] Idem cum Treuero sentit Adami in Deliciis Biblicis An. 1691. super Genesin Cap. XXIII. §. 4. seq. a Rhodio refutatus in Actis Maris Balthici an. 1699. p. 375. notanda tamen sunt eiusdem Rhodii verba, quae pag. 370. leguntur: *Nigrae illae ceu optimae & perraro obuiae, e leuissima subtilique fusca terra coctae, non solum exterius, sed etiam interius tali nitore & laeuore superinductae sunt, vt iures, ex pulcherrimo factas esse marmore. Aliae & quidem plurimae e crassiore materia & dubio procul ex lapide arenario puluerato argilla misto fictae sunt, quae varii coloris & modo intrinsecus nigrae, extrinsecus flauae, iterumque intrinsecus albicantes, extrinsecus autem rufae.*

Pag. 17. lin. 29. 30. *laeuorem aliquem atque polituram.*] Treuer pag. 19. schreibet: Einen dickglasurten Todten-Topf mit gelben Pünctlein habe ich stückweise müssen heraus nehmen / ohne welchen ich sonst keinen dergleichen unter so vielen gesehen.

Pag. 18. lin. 25. *iocumque sapere id, quod a Treuero.*] Treuers Worte pag. 19 sind diese: An andern Orten in Welschland / im Clevischen / ꝛc. sollen etliche mit Buchstaben bezeichnet gegraben werden. In diesen Landen habe solche nicht gefunden / ausser einen Scherben / daselbst sich zwar ein paar Buchstaben dem V. und P. die man VIXI POPVLO lesen wolte / fast ähnlichten / und auf einen tapfern Soldaten deutete / doch wolte ich diese ductus und Züge nicht so genau vor Buchstaben ausgeben. Cum certum sit, vrnas Marchicas VENEDIS, aut vt Helmoldus loquitur, VINITHIS adscribendas esse, quis (nisi per iocum) fingeret in istis vasculis litteras latinas legi, easque per sententiam VIXI POPVLO explicari debere? iudicet lector.

Pag. 20. lin. 7. 8. *apud nos perforata.*] Rhodius de Cimbricis: *Vrnae quaedam perforatae sunt, vt cineres vligine pleni, quam bibunt, euaporare possint facilius.* p. 371.

Pag. 21. lin. 25. *ex veteri Theologia plerorumque Septemtrionalium.*] Conferendum cum hoc loco est Bartholini in Antiquitatibus Danicis Lib. II. Caput XII. cuius haec summa: *Odinus solus vinum in Valhalla bibebat: Monoheroes ceruisiam & medonem: quotidianae potationi indulgentes Valkyriae Monoheroibus potum ministrabant. Bibebant in Valhalla ex poculis factis e craniis humanis. Suilla caro, vt potentissime nutri-*

ens, in Valhalla dabatur heroibus. Die Sarmatische und Polnische Völcker haben ihre Todten verbrandt / und bey der Brandstädte Speise mit Meet begossen zu dem Ende hingesetzt / daß die Seelen der Verstorbenen sich des Nachts damit laben sollen. Herm. Fabronius part. I. Hist. Mundi lib. I. cap. II. n. 4. p. 390. S. Augustinus Lib. I. de Moribus Ecclesiae cap. 34. T. I. taxat grauiter, quod quidam super mortuos luxuriose biberint, imo & ipsis cadaueribus epulas exhibuerint. Euoluendus hic est Arnkielius Lib. I. qui integro capite XX. von Bestattung der Todten mit Speise und Tranck / handelt / & quaenam aliae nationes, hunc ritum obseruarint, memorat.

Pag. 22. lin. 4. *ab aliis etiam prolati.*] Mellenius de Vrna Sarmatica pag. 21. *Nonnemo opinatur, paruas vrnas, quae maiorem aliquam semper comitatae sunt, & numerum & aetatem cadauerum, quorum ossa magna illa vrna fuerunt condita, notasse: vt adeo, quoties ossa cremati cadaueris in vrnam maiorem coniecta, parua aliqua olla fuerit apposita, testis instar, aliquem ex hac familia Patribus fuisse additum. Quam quidem coniecturam satis ingeniosam nunc neque confirmare neque habeo refellere.*

Pag. 22. lin. 5. 6. *craniorum diuersae magnitudinis fragmina*] In vna saepe vrna reperiuntur crania plura. Servi & Clientes mactabantur in funere Patrisfamilias aut Patroni, & quum eodem rogo cum ipso cremati sint, crania certe in eandem quoque vrnam fuerunt coniecta. At vero dum haec scriberem, suggessit memoria, condita esse cum defuncto charissima quaeque ex supellectile: quidni & crania hostium ab hero interfectorum? ex quibus pocula ad bibendum facta apud Scythas, Celtas, Gallos, Gothos, Langobardos, Prussos, & Danos, Schefferus *in Vpsalia Antiqua cap. 10. p. 152.* Hartknochius *in Antiquitatibus Prussicis Dissert. X. §. 3. p. 162.* & prae reliquis fuse Bartholinus *in Antiqq. Danicis Lib. 2. c. 12. p. 555. sqq.* testantur. Sed haec ingeniosa tantum coniectura est, quam priori postpono.

Pag. 23. lin. 30. *vino Hungarico plena.*] Anno 1699. den 3. Maii hat der Todten-Gräber zu Stolpe in Pommern auf dem Kirchhofe in einem Grabe / bey einem verfaulten Sarge einen Krug Bier gefunden / so noch wol sol geschmeckt haben / wie der berühmte ICtus Dn. D. Colberg in Actis Litterariis Maris Balthici 1699. in Aug. pag 230. meldet. Arnkiel *in Addendis pag. 408.*

Pag. 24. lin. vlt. *lachrymatoriae; de hoc quaestio est*] Von dergleichen

Lachrymatoriis Vasculis wil auch Hr. Arnkiel bey seinen Cimbrern nichts wissen / *Lib. I. cap. 24. pag. 175. seqq.* der insonderheit zu seinem Behuf folgende Worte des Adami Bremensis de Situ Daniae & Reg. Septentrion. tit. de Selandia, p. 133. anführet: *Cum damnatus quis fuerit, laetum esse gloria est. Nam Lachrymas & planctum, caeteraque compunctionis genera, quae nos salubria censemus, ita abominantur Dani, vt nec pro peccatis suis, nec pro charis defunctis vlli flere liceat.* Arnkiel §. *11. p. 180.* Confer de Vandalis & Prussis Hartknochium ab eodem doctissimo Arnkielio citatum, *dissert. XIII. thes. 7.*

Pag. 27. lin. 16. *vnguentorum odoris eximii*] Gutherius de iure Manium Lib. II. c. 32. p. 386. Liquores his in vasculis varii, qui fere lachrymis & opobalsamo compositi, atque in lachymarum phialis asseruati, vt inscriptio testatur, quae est Rhodae:

C. LAELIO. C. F. IV.
MAGNA. OMNIVM. EXPECTATIONE. GENITO
ET. DECIMO. OCTAVO. AETATIS. ANNO.
AB. IMMANI. ATROPO. E. VITA. RECISO
FVSCA. MATER. AD. LVCTVM. ET. GEMITVM. RELICTA
EVM. LACRVMIS. ET. OPOBALSAMO. VDVM.
HOC. SEPVLCRO. CONDIDIT

Pag. 28. lin. 25. 26. *pro vestiariis, quam pro comatoriis.*] Quid de acubus comatoriis discriminalibus, & aliis huius generis Doctor Maior sentiat, apud ipsum in Cimbria cap. 44. videre est, cuius verba allegat Arnkielius Lib. I. cap. 23. p. 168. seq. Miror vero doctissimum virum eod. cap. §. 6. p. 164. hunc in modum scribere: die Schuster " sind mit ihren Pfriemen und Messer oder Leisten / die Schneider mit " ihren Scheren und andern Sachen bestattet. Hr. D. Maior am nechst= " gedachten Ort pag. 69. schreibet von einem Steck=Pfrimen / mit einem " dicken Knopf oder Heft / so er von Hr. Jacob von Mellen / Predi= " gern zu St. Marien in Lübeck / bekommen / wird meines Ermeßens " ein Schuster= oder Schneider=Pfrieme seyn. Es sind auch in unter " schiedlichen Gräbern Scheren gefunden / &c. Anno 1691 am 1. May hat " Herr D. Maior in einem großen Grabhügel bey Neumünster noch ei= " ne art von Steckpfriemen gefunden / nebst einem krummen kupfer= " nen Messer. Scheint ein Schuster=Messer zu seyn / wird abgebildet " lit. D. die Steck=Pfriemen lit. E. Verum ignoscat nobis Vir Clarissimus, quod

quod hac in parte ab ipso dissentiamus. Quis enim rei sutoriae paullum gnarus has acus pro anguillis sutoriis accipiet, non ex chalybe, sed cupro atque aere effictas, neque satis mucronis aut aciei ad operas huiusmodi manuarias habentes? Forte & hic aliquid vltra crepidam sapere se crederet sutor, si litterator quispiam id ipsi persuadere conaretur. Similem plane acum illi, qualis est posterior, ipse possideo, cuius tamen ocularis inspectio satis ostendit, anguillae sutoriae vices eam non potuisse obire.

Pag. 28. lin. 27. *pelles & saga connectere moris fuit.*] Videndus hoc loco Cluuerius *German. Antiq. Lib. I. c. 16. fol. 132. seqq.* Helmoldus *in Chronico Slauorum Lib. I. cap. I. §. 5. p. 2.* Pellibus abundant peregrinis, quarum odor lethiferum nostro orbi superbiae venenum propinauit. Et illi quidem vti stercora haec habent, ad nostram, credo, damnationem, qui ad *Marturinam Vestem* anhelamus, quasi ad summam beatitudinem. Itaque pro laneis indumentis, quos nos appellamus *Faldones*, illi offerunt tam preciosos *Martures*. Diese **Marderne** Schauben sind biß ins XVI. Seculum im Brauch und Werth geblieben.

Pag. 30. lin. 10. *armorum fragmina.*] Von Bestattung der Todten mit Wehr und Waffen handelt Hr. Arnkiel Lib. I. cap. 22. integro, p. 155. seqq. Man findet bey den Cimbrischen Urnen sonderlich Spiesse/ Pfeile/ Dolche/ Sporen/ und Messer von Ertz. §. 4. p. 157. In den Schwedischen hat man auch Schwerdter gefunden/ wovon sonderlich zu lesen Rudbeck Atlanticae Tom. I. cap. 24. p. 652. dessen Figuren beym Arnkiel zu sehen §. 6. p. 157. Ist eine sehr gebräuchliche Art bey den meisten Völckern gewesen/ und schon bey dem Propheten Ezechiel erwehnet cap. XXXII. v. 17. Et non dormient cum fortibus, cadentibusque & incircumcisis, qui descenderunt ad infernum, (h. e. in sepulchrum) cum armis suis, & posuerunt gladios suos sub capitibus suis, & fuerunt iniquitates eorum in ossibus eorum, &c. Man hat solche Schwerdter neben die Vrnas der verbrandten Knochen geleget/ §. 16. p. 160. den unverbrandten hat man ihr Schwerdt an die Seiten gegürtet/ oder auch in die Hand gethan. §. 17. oder unter die Häupter gelegt. §. 18. ibid. ist auch bey den Christen zuletzt üblich worden. §. 19. p. 161.

Pag. 32. lin. 9 *cultri plures in Cimbricis tumulis.*] De inuentis in vrna cultris agit Arnkielius *Lib. I. cap. 23. §. 5. p. 163. 164.* Hr. Wormius berichtet pag. 48. 49. daß im Sommer anno 1642. bey Callnburg in Seeland/ in einem Todten-Topf unter den verbrandten Knochen und A-

schen ein Messer von Ertzt gefunden worden / welches unter lit. A. bey ihm abgebildet zu schauen.

Pag 32. lin. 28. *Malleus in vrna apud Hallenses inventus*] Hieher gehören hauptsächlich die Worte bey dem Hrn. Arnkiel Lib. III. cap. 7. §. 9. p. 307. „Hr. Birckerod wohlverdienter Professor des Königl. Gymnasii zu Othensee auf der Insul Fühnen / ist unter andern wegen accurater Untersuchung der Cimbrischen Antiquitäten insonderheit zu rühmen / als „ auch wegen geneigter Mittheilung derer in den Heiden-Gräbern ge- „ fundenen merckwürdigen Sachen / welche unter andern sind 1.) ver- „ schiedene Streit-Hämmer von sonderbaren Steinen mit einem durch- „ borten Loch / darinnen der Schaft / so in der Erden verfaulet / gesteckt. „ Der erste Streit-Hammer ist in Jutland bey dem Lymischen Sund in „ einem Grab-Hügel vom Wasser eröfnet anno 1698. gefunden / gleichet an Härtigkeit dem Eisen / kan die starcke Schläge der eisernen Instru- „ menten ohne einige Verletzung aushalten. Der andere Hammer „ gläntzet gleichsam mit güldenen Puncten / wie Körnlein gestalt. „ Wenn darauf Salpeter gestreuet wird / fängt es an zu ebulliren / schei- „ net / daß hierunter eine metallische Materie müsse verborgen seyn / ist „ anno 1690. auf der Insul Fühnen / nicht weit von der Stadt Othen- „ see / in einem Grab bey einem Eichbaum ausgegraben. Die andern bei- „ den Hammer sind nicht von so gar hartem Stein / wie die beyden er- „ sten / einer ist auch in Fühnen / der ander auf der Insul Tosing in Grab- „ Hügeln gefunden. Es verwundert sich Hr. Birckerod darüber / daß „ fast niemand diese Krieges-Waffen der Alten recht angemercket. Bin „ mit demselben darinnen einig / daß unsere Vorfahren den Gebrauch „ dieser Kriegs-Hammer hergenommen von dem Hammer ihres Abgotts „ Thors / damit er im Kriege grosse Thaten sol ausgerichtet haben / davon „ in meinem Tractat von der Cimbrischen Heiden Religion cap. 10. num. „ 3. So weit Herr Arnkiel, welcher auch die Abbildungen dieser Hämmer am benimbten Orte vorstellet / und dadurch denen bißherig-vermeinten Donnerkeilen ihre Autorität sehr benimmt.

Pag. 35. lin. 18. *arma in sepulchrum illata.*] Cares paruum scutum & galeam, quorum illi inuentores extiterunt, cum mortuis defodisse, ex Thucydidis Lib. I. Kirchmannus Lib. III. cap. 8. p. 369. ostendit. conf. cap. 18. p. 459. seqq.

Pag. 35. lin. 25. *equos post sandapilam duci.*] S. Chrysostomus homil. III. ad populum Antiochenum: *Diuite aliquo mortuo non seruos solos & an-*

cillas, sed & equos necessarii sacco amicientes & agasonibus tradentes, ad sepulturam sequi jubent, calamitatis magnitudinem ostentantes, & omnes ad misericordiam allicientes, citante Kirchmanno Lib. II. c. 19. p. 190. Equos in luctu magno tonsos idem Lib. II. c. 14. p. 218. habet.

Pag. 35. lin. 26. *insignibus in sepulchrali monumento suspensis.*) de suspensis in Principum sepulchro vexillis & armis vid. D. Carpzov. Lib. II. Jurisprud. Eccles. def. 392. Immo non suspenduntur tantum insignia, sed & si vltimus familiae suae obierit, eodem tumulo cum illo sepeliuntur. Auf dem Lande / verba Lucae recitamus ex eius Chronico pag. 1969. treibt der vermögende Adel grossen Pomp mit denen Begräbnissen / so wol in Ansehung der kostbaren Fahnen / Pferde / Schilde / und Särge / als auch in regard der prächtigen Begräbniß-Mahle. Die Fahnen und Schilde werden zum Andencken in der Kirche über die Gruft angeheftet / und von denen Traur-Pferden und Leichen-Tüchern participiret die Geistligkeit entweder in natura, oder bekommt ein Stück Geldes dafür / wie es dann schon sein genantes hat / daß etlicher Orten die Traur-Pferde mit 10. thal. gelöset werden. Wann aber der letzte seines Adelichen Geschlechts begraben wird / pfleget man desselben Schilde und Wappen zu zerhauen / und ins Grab zu werffen / gleich wie es dem Letzten des uralten und berühmten Geschlechts von Danewitz / Joachim von Danewitz / in der Brigischen Pfarr-Kirche begegnete anno 1661. Die raisons über diese ceremonie fallen unterschiedlich; wir wollen uns aber vor dißmal keiner Partey obligiren / sondern es vernünftigern Urtheilen übergeben. In scholiis ad Caput VIII. §. 94. haec etiam verba ab Illustriss. Dn. Scholiaste ex Wentzkii Schlesischen Ritter-Recht adducuntur: Ich trage keinen Zweifel / ob sich der Fall zutrüge / daß eine gantze Cognation / Sippschafft oder Freundschafft / so etwan einer zu Ausführung seiner vier Schilde bedürffend / und der gantze Stamm verstürbe oder verbliche / auch der Schild und Wappen / wie es pfleget / und der Gebrauch ist / in die Erde mit verscharret und begraben / und das gantze Geschlecht also getilget würde / so habe es doch die Meinung nicht / daß iemands dadurch benommen solte seyn / die cognation des verstorbenen Geschlechts zu seiner Nothdurft / & ad conseruationem nobilitatis, dignitatis & reputationis suae, mit Zeugen oder brieflichen Urkunden / wie ihm daß zu thun möglich / zu Ritter-Recht zu deduciren und darzuthun / quia veritati sua non debent deesse testimonia, &c.

Pag.

Pag. 57. lin. 27. *Fortunius Licetus de Lucernis sepulchralibus ardentibus.*] Refutatus is est speciali scripto ab Octauio Ferrario, & Petro Gassendo Tom. I. Opp. in Physic. Sect. 2. lib. 3. cap. I. pag. 645. seqq. Von solchen brennenden Grab-Lampen haben unsere Vorfahren nichts gewust. Arnkiel Lib. II. cap. 17. §. 16. p. 281. Caeterum credidisse Danos veteres, tumulos mortuorum ignes ambire, quasi sacros, viuentium manibus non tangibiles, Bartholinus multis exemplis docet in Antiqq. Danicis Lib. II. cap. 2. p. 275. seqq. Es ist die gemeine Sage/ daß bey solchen Todten-Gräbern (verba sunt D. Arnkielii Lib. I. c. 21. §. 45. p. 154.) darinnen Geld verborgen/ ein Zauber-Feuer brennen/ und dasselbe Haug-Eld/ das ist/ ein Grab-Feuer heissen soll/ wie Bartholinus erwehnet. Jch erinnere mich/ daß bey dem Kirchdorff Lygum/ oder wie es eigentlich heisset Löcum/ dieses Ambts/ ein solch Feuer von vielen Jahren her des Nachts sich sehen lassen/ welches ich nebst vielen andern Leuten gesehen. Ob dasselbe ein solch Grab-Feuer oder Todten-Feuer seyn soll/ läßt man dahin gestellt seyn. Sonsten sind an diesem Ort die so genante Leich- oder Todten-Feuer bekandt/ welche sich des Nachts an dem Ort sehen lassen/ da ein Mensch sterben/ oder ein Todter herkommen soll. Es sind dieselbe bey uns so gemein/ und von so vielen gesehen/ auch/ was sie bedeuten/ wahrgenommen/ also daß hieran nicht zu zweifeln. Was von diesen Leich- oder Todten-Feuern eigentlich zuhalten/ ist eine andere Frage.

Pag. 38. lin. 9. *colus enim insigne sexus foeminei.*] Anno 1554. ist in einem Grab bey der Stadt Schleßwig eine Weiber-Spindel gefunden worden/ Cypraeus *Lib. 2. Annal. Slesuic. cap. 2.* Arnkiel. *Lib. I. c. 23. §. 12. p. 168.* qui pag. 169. haec quoque verba memoratu non indigna subiungit: Bey einer Päbstlichen Kindbetterin/ so bey uns verstorben und nicht entbunden/ ist eine Schere mit Nadel und Drat im Sarg beygelegt. Mir ist von verschiedenen glaubwürdigen Leuten berichtet/ daß auch die Lutherische Kindbetterinnen/ die nicht entbunden werden/ Nadel/ Drat/ und Scheren mit sich bekommen.

Pag. 41. lin. 4. *defossi cum defunctis thesauri.*] Euolui ad hunc locum meretur Arnkielius Lib. I. cap. 21. integro, pag. 141. seqq. Gallos, memoria proditum est, pecunias mutuas, quae his apud inferos redderentur, dare solitos. Valerius Maximus *lib. 2. cap. 6. n. 10.* die Chinesischen Bonzen oder Priester nehmen von den einfältigen Leuten viel Geschencke/ und geben ihnen dargegen Versicherungen oder Wexelbriefe/ welche man Conchin-

chinnoces nennet / daß ihnen iede Wohlthat im Himmel hundertfach vergolten werden soll. Pinto in seiner Reisebeschreib. *p. 215.*

Pag. 46. lin. 10. 11. *Commendaticias Moscorum litteras*] Vide Olearium *in Itinerario Persico Lib. III. c. 31. p. 315.* Wolfii *Lectiones Memorab. Centur. XVI. ad An. 1580. p. 936.* Arnkiel *Lib. I. cap. 23. §. 18. p. 171 sq.* Mater quorundam è regio Sinarum genere, idolorum acerrima cultrix, per filios autem ad Christianismum conuersa, misit ad Patres Societatis Iesu inter alia nescio quod diploma, quod ad Regem inferni destinatum sacrificuli impostores ipsi vendiderant, ea lege, vt ab eo benigne exciperetur, & poenas, si quas mereretur, euitaret. Id INFERNI DIRECTORIVM adpellatur. Trigautius *de expeditione Sinica S. I. Lib. V. cap. 4. pag. 501.*

Pag. 46. lin. 21. *aurum nisi quod vestibus intextum erat.*] Legendus omnino Chifletius in Anastasi Childerici cap. 6. S. Hieronymus Lib. II. Epistol. *cur mortuos vestros auratis obuoluitis vestibus? cur ambitio inter luctus lachrymasque non cessat? an cadauera diuitum nisi in serico putrescere nesciunt?*

Pag. 48. lin. 7. *Ossium potior respectus quam cineris.*] Mellenius pag. 19. *Hinc vera etiam sunt ossuaria, & licet quoque cineres continere videantur, magis tamen puluerem hunc ex contritis prouenisse ossibus, quam cineres esse existimaveris.* Confer Arnkielium in Addendis ad Part. III. p. 406. 407. qui Treuerum refutat.

Pag. 48. lin 18. *equos, canes, arma, seruos.*] Conferatur Arnkielius *lib. I. capp. 15. 16. 17. 18. 19. p. 97-134. seqq.* vbi haec omnia doctè illustrantur.

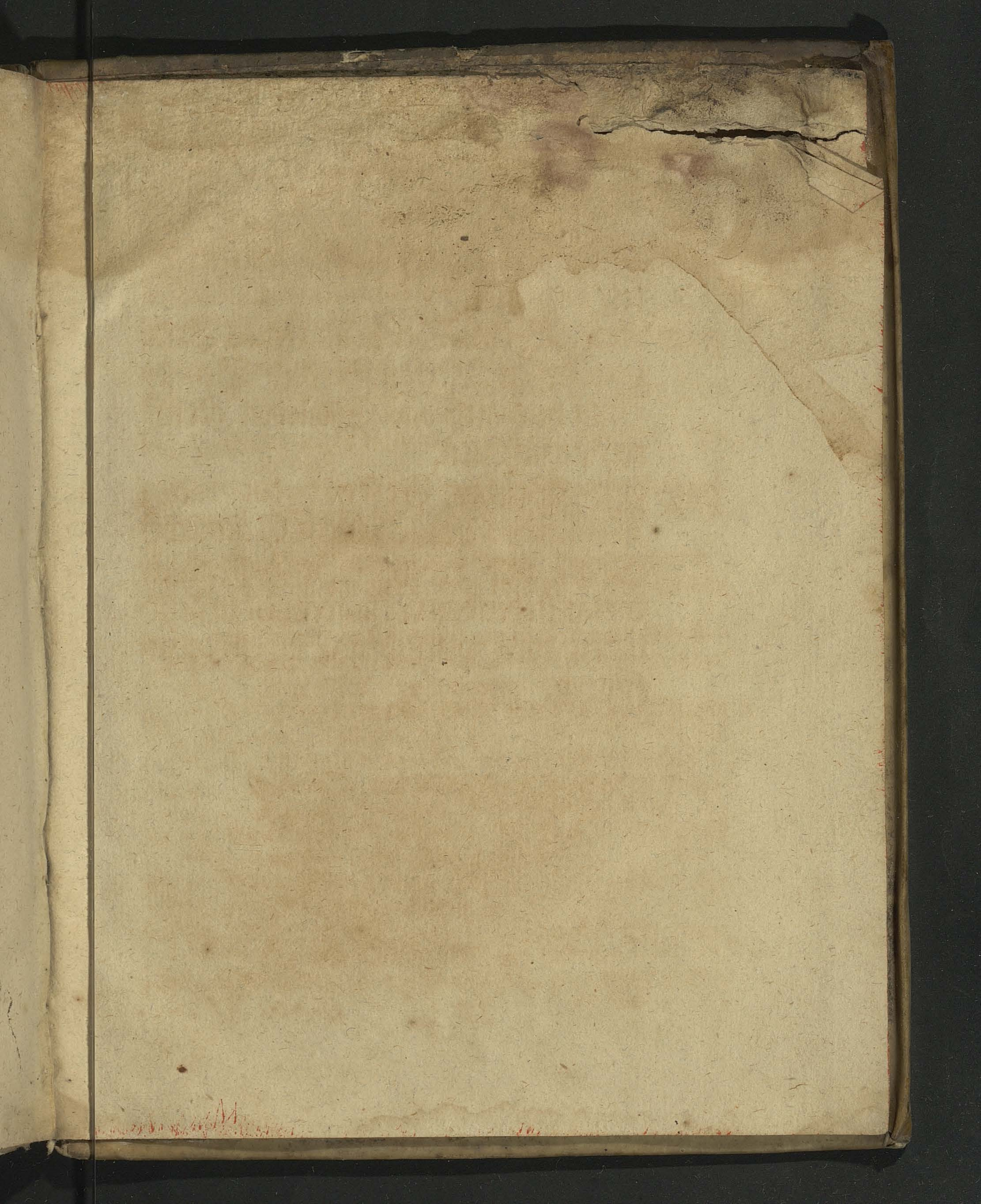
Pag. 51. lin. 13. 14. *Arnkielius in Gentilismo Cimbrico.*] Immo idem Arnkielius in ipsa tractatione *de Vett. Cimbrorum funere cap. 4. Lib. I. §. 1. 2. p. 23.* expressis verbis & adductis auctorum testimoniis probat, apud Cimbros, Danos, Saxones, & Suecos combustionem & humationem vno eodemque tempore obtinuisse. Adde cap. VI. §. 3. p. 31. vbi Cluuerium refutat, quod omnium German. morem fuisse comburendi cadauera scribit.

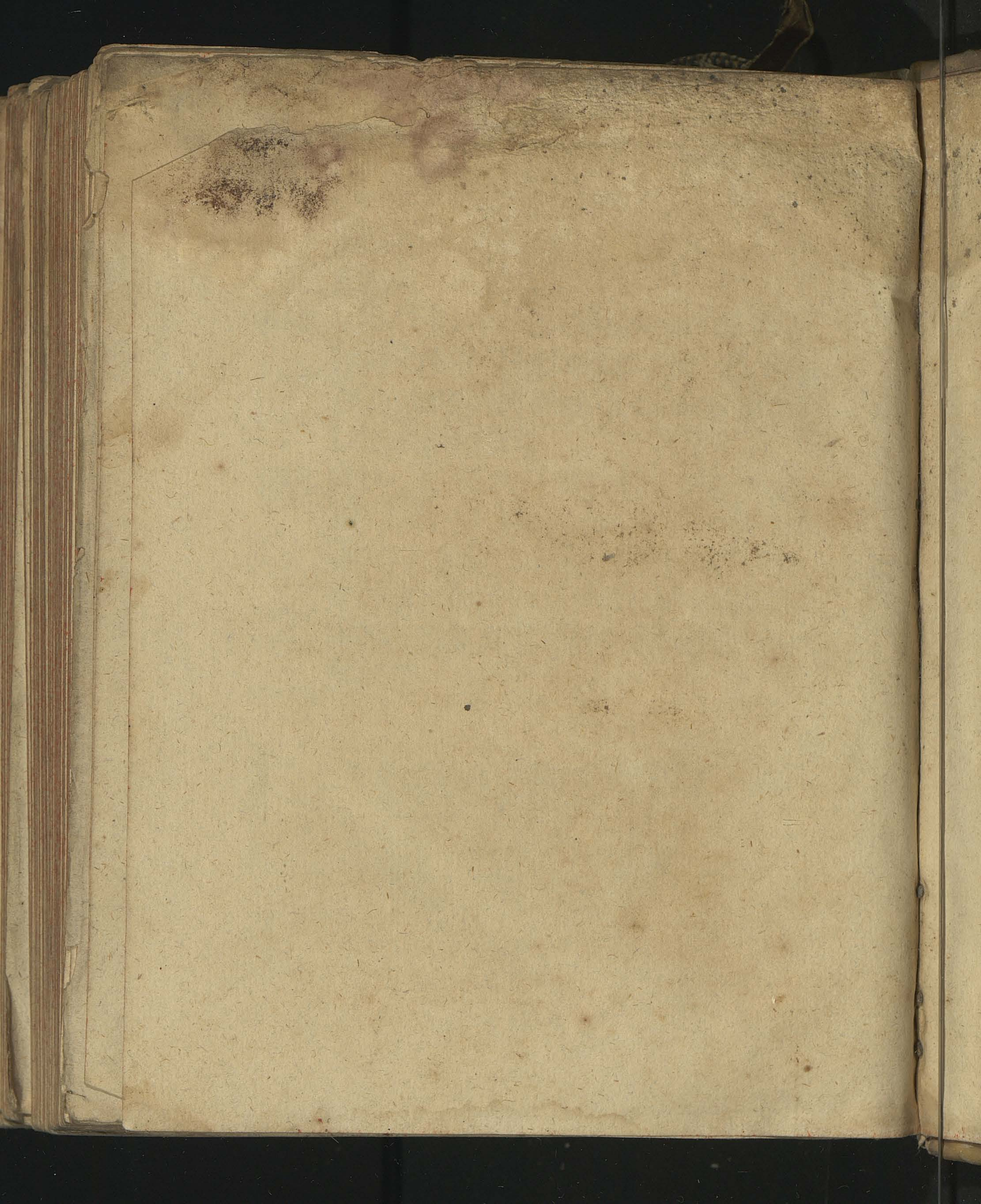
Pag. 51. lin. 22. 23. *calcaria & enses in sepulchris nobilium.*] De Calcarium sepultura & iniectione in tumulum vid. Io. Nicolai in Tractat. *de Calcarium vsu & abusu* (Francof. 1702. 12.) *cap. vltim. 24. p. 183. seqq.* conf. Arnkiel Lib. I. cap. 23. §. 15. p. 170.

Lapidis Patauini Inscriptio:

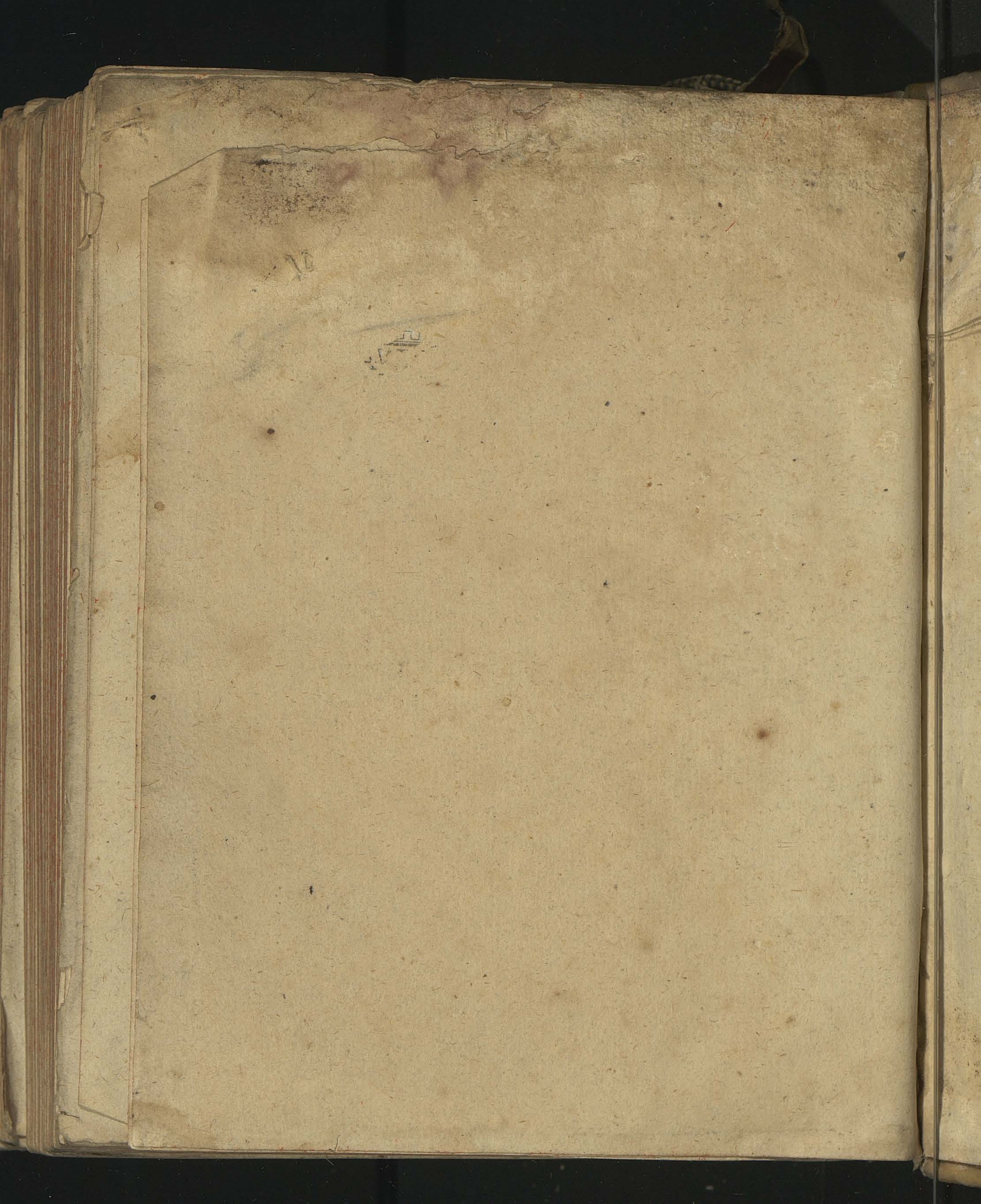
Bis duo sunt homini, MANES, CARO, SPIRITVS, VMBRA,
Quattuor has partes tot loca suscipiunt.
Terra tegit CARNEM; tumulum circumuolat VMBRA,
Orcus habet MANES, SPIRITVS astra tenet.

(o)

DOM
KSIĄŻKI
DOM

Biblioteka Jagiellońska
stdr0023328

